SPOR VE BİLİM

Dr. Öğr. Üyesi Hülya BİNGÖL
Dr. Öğr. Üyesi İlimdar YALÇIN

© Copyright 2021

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN
978-625-7354-28-8

Kitap Adı
Spor ve Bilim

Editörler
Dr. Öğr. Üyesi Hülya BİNGÖL
Dr. Öğr. Üyesi İlimdar YALÇIN

Yayın Koordinatörü
Yasin Dilmen

Sayfa ve Kapak Tasarımı
Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No
47518

Baskı ve Cilt
Vadi Matbaacılık

Bisac Code
SPO000000

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

Yazarlar

Kübra ÖZDEMİR

Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Erzurum,

Varol TUTAL

Dr. Öğretim Üyesi Varol TUTAL Siirt Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Yunus ÜZER

Yunus ÜZER Siirt Üniversitesi Sağlık Bilimler

Ersin ATEŞ

Ersin Ateş ersinates1551@gmail.com Siirt Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü

Mehmet TÜRKMEN

Prof. Dr. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi & Muş Alparslan Üniversitesi, Bişkek / KGZ & TUR.
ORCID İD: 0000-0002-5926-7522

Necla Ezgi MÜFTÜOĞLU

Mersin Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Mersin/Türkiye

Prof. Dr. Yunus YILDIRIM

Mersin Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Mersin/Türkiye

Rıdvan GÜLÜM

Bu çalışma danışmanlığını Doç. Dr. Mehmet Ertuğrul ÖZTÜRK' ün yaptığı, Rıdvan GÜLÜM' ün Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

Mehmet Ertuğrul ÖZTÜRK

Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Erzurum

Şirin PEPE

Milli Eğitimi Bakanlığı Erenköy Zeki Altınday Ortaokulu, Beden Eğitimi Öğretmeni, Konya

Yahya Gökhan YALÇIN

Selçuk Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Konya E-mail: ygyalcin@gmail.com

Kerim BAHAR

Selçuk Üniversitesi Akören Ali Riza Ercan meslek yüksekokulu, Konya.

Gökhan ARIKAN

Gökhan ARIKAN, Harran Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Şanlıurfa. arikangokhan@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8491-1941

Tarık ERDEM

Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, tardem1@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1 Türkiye'deki Kayak Tesislerinin Kış Sporları Açısından Önemi Türkiye'deki Kayak Tesislerinin Kış Sporları Açısından Önemi 1
Kübra Özdemir

Bölüm 2 Artırılmış Gerçeklik Ve Spor..... 15
Varol Tutal
Yunus Üzer

Bölüm 3 Sporda Zihinsel(Mental) Antrenman..... 33
Varol Tutal
Ersin Ateş

Bölüm 4 Kırgız Milli Eğlenceleri: Xıx. Yüzyılın Sonları ve XX. Yüzyılın Başlarında..... 47
Mehmet Türkmen

Bölüm 5 Atatürk Dönemi Spor Politikaları (1920-1938) 71
Necla Ezgi Müftüoğlu
Prof. Dr. Yunus Yıldırım

Bölüm 6 Öğretmenlerin İletişim Becerileri İle Mesleki Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişki 97
Rıdvan Gülüm
Mehmet Ertuğrul Öztürk

Bölüm 7 Covıd 19 Sürecinde Akademik Personelin Algıladıkları Stres Ve Yaşam Tatminleri Arasında Ki İlişki.....111
Şirin Pepe
Yahya Gökhan Yalçın
Kerim Bahar

Bölüm 8 Covid 19 Pandemi Sürecinde Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenlerinin Öznel Zindelik Durumları Ve Fiziksel Aktivite Düzeyilerinin İncelemesi 125
Gökhan Arıkan

Bölüm 9 Türkiye'de Yerel Yönetimler Ve Spor Hizmetlerine İlişkin Yasal Düzenlemeler..... 151
Tarık Erdem

Bölüm
1

Türkiye'deki Kayak Tesislerinin Kış Sporları Açısından Önemi Türkiye'deki Kayak Tesislerinin Kış Sporları Açısından Önemi

Kübra ÖZDEMİR[1]

GİRİŞ

Günümüzde modern spor artık başlı başına bir sektör ve kalkınmanın en önemli lokomotifi ve dinamosudur. Ülke kalkınması için eğitim kurumları, ekonomik unsurlar, tarım, ulaşım, turizm ne ise spor odur (Yazıcı, 2014). Kış sporları, eskiden insanların çeşitli ihtiyaçlarından dolayı gerek yaşam şartlarına ayak uydurmaları gerekse zaman içinde gelişerek kar ve buzun üzerinde zevkli ve eğlenceli zaman yaşayabileceğinin fark etmesiyle oluşmuştur. Spor yapmak isteyen kişilerin tutku ve heyecanı birarada yaşamasına olanak sağlayan kış sporları genellikle kış mevsiminde karlı ve buzlu zemin üzerinde gerçekleştirilmektedir.

Bunların başında Kar Sporları (Kayak Sporları) yer almaktadır. Karlı yüzeylerde yapılan sporlar kayakla yapılmaktadır. Bu nedenle bu sporların genel adı kayak sporları olarak anılır. 1866'da ilk kayak yarışmaları Cristina'da düzenlenmiştir (Tanyeri, 2000). Dünyada ve Türkiyede kış sporlarını gerÇekleştirirken insanların mümkün olduğu kadar en iyi şekilde yararlanmaları için bir çok yerleşim yerleri, kayak pistleri ve mekanik tesisler mevcut olup şartlara göre her geçen yıl kapasiteleri artmaktadır. Türki-

[1] Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Erzurum, E- posta: kubra.ozdemir@atauni.edu.tr

ye'den önce Dünya üzerinde gelişmiş kış sporları merkezlerinin durumlarına göz atmak Türkiye'nin durumunu ortaya koyması açısından faydalı olacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avrupa ülkelerinden Avusturya, İsviçre, Almanya, İspanya, Fransa, İtalya ile bazı Balkan ülkelerini, Kış turizminin gelişimi konusunda büyük aşamalar yapmışlardır. 2003 yılı sonu itibari ile, dünya üzerinde yaklaşık 70 milyon dolayında insan Dağ ve Kış sporları yapmaktadır. Bunun yarısını ise Avrupalı dağcı ve kayakçılar oluşturmaktadır (Ülker, 2006) .

İsviçre, Alp Dağları'nın merkezinde yer alan bir ülke olması sebebiyle kış turizmine oldukça elverişlidir. Öyle ki ülkede bulunan 6 adet kayak merkezi yılda 1 milyon ve üzeri sayıda ziyaretçi çekmektedir. Fransa ve Avusturya'da toplam 28 adet kayak merkezi ve ABD ile İtalya'da toplam 10 adet kayak merkezi 1 milyon ve üzeri sayıda ziyaretçiye ev sahipliği yapmaktadır (Tür, 2017). 1905 yılında Malthias Zdarsky Norveç kayağını Avrupa'ya getirerek kış sporları merkezi olarak Alplerin gelişmesinde ilk temel taşı oluşturmuştur Alplerdeki ilk kayak bölgesi 1930 yılında Agnelli (Fiat) ailesi tarafından hayata geçirilmiştir. 20. yüzyılın başlangıcında hareketli bir yaz destinasyonu olan Alplerde ziyaretçileri taşımada kullanılan mekanik tesis ve otellerin varlığı ayni zamanda kayak sporu için de kısmen hazır bir alt yapı oluşturmuş ve spor olarak kayak 1960'lı yıllardan itibaren gelişmeye başlamıştır (Fry, 2006; Koşan, 2013).

Londra merkezli emlak şirketi Savills'in her yıl yayınladığı endekse göre dünyanın en iyi 50 istasyonundan 42'si Avrupa'da. Dünyanın en iyi 50 kayak istasyonu olan ve Kar kalınlığı, güvenlik, sezon uzunluğu, rakım ve hava sıcaklığından oluşan beş kritere göre hazırlanan listenin zirvesi İsviçre Alplerinden Zermatt ve Saas-Fee'ye ait. Fransa-İsviçre-İtalya-Avusturya hattında uzanan Alp Dağları, Savills endeksinde yer alan 42 istasyonun 38'ine ev sahipliği yapıyor. (Url, 1).

Dünya üzerinde belli başkı ülkelerin kış sporlarında diğerlerine büyük fark atması coğrafya, kültür, gelişmişlik, alışkanlık gibi değişkenlerle açıklanabilir. Türkiye'nin de kış sporları yönünde gelişmeleri tesis kapasitesi ve sayısı bakımından azımsanmayacak düzeydedir (Çimen, 2020). Kış sporlarının gelişmesini destekleyen en önemli unsur Türkiyenin turizm alanında sahip olduğu deneyimdir. 1980 li yıllarda başlayan turizm kalkınması kayak merkezlerinde de konaklama olanaklarının gelişmesini tetikleyerek ilginin artmasına neden olmuştur.

BÖLGE	ÜLKE		BÖLGE	ÜLKE
Salzburg	Avusturya		**Zakopane**	Polonya
Innbruck	Avusturya		**P.Braşov**	Romanya
Kitzbuhel	Avusturya		**K.Polyana**	Rusya
Zell Am See	Avusturya		**Bukovel**	Ukrayna
St.Moritz	İsviçre		**Jahorina**	Bosna
Megeve	İsviçre		**Mavrova**	Makedonya
Leysin	İsviçre		**K.Gora**	Slovenya
Val Gardena	İtalya		**Val D'isere**	Fransa
Sestriere	İtalya		**Courchevel**	Fransa
Chamonix	Fransa		**Morzine**	Fransa

TÜRKİYE'NİN KAYAK MERKEZLERİ

Türkiye ilk kayak merkeziyle 1933 yılında Uludağ'da tanışmıştır. 1989 yılı geldiğinde Erciyes, 1991 yılında Sarıkamış, 1993 yılında Palandöken ve 1997 yılında Kartalkaya kayak merkezi sırasıyla açılmıştır (Çakmak & Yılmaz, 2018). Turizmin temel dayanak noktası olan doğal ve kültürel değerlerin "Koruma-Kullanma" dengesi gözetilerek bölge ve ülke menfaatleri doğrultusunda kullanılmasına yönelik çalışmalar **Bakanlığımızca hazırlanan ve**

2/3/2007 tarihli ve 26450 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Türkiye Turizm Stratejisi kapsamında sürdürülmektedir. Ülkemizde 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca ilan edilmiş olan kış sporları temalı 29 adet TM/KTKGB bulunmaktadır. Bu bölgelerden konaklama ve mekanik tesis imkanı sunması bakımından 9 adedi faal, 7 adedi ise kısmen faaldir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

No	TM / KTKGB	PLAN DURUMU		YATAK KAPASİTESİ		MEVCUT MEKANİK TESİSLER		
		ÇDP	NİP/UİP	Mevcut	Hedef	Adet	Kapasite (kişi/saat)	Uzunluk (m.)
1	Erzurum Palandöken KTKGB	VAR	VAR	2466	8850	**19**	**24563**	**22018**
2	Bursa Uludağ II. Gelişim Bölgesi KTKGB	VAR	VAR	2250	3500	**22**	**15000**	**16145**
3	Bolu Köroğlu Dağı KTKGB	VAR	VAR	1713	4000	**14**	**10000**	**10380**
4	Kayseri Erciyes KTKGB	VAR	VAR	1072	6000	**13**	**19300**	**21832**
5	Kastamonu Çankırı Ilgaz KTKGB	VAR	VAR	1217	1300	**6**	**5639**	**5983**
6	Kars Sarıkamış KTKGB	VAR	VAR	1013	12000	**4**	**5348**	**6263**
7	Kocaeli Kartepe KTKGB	VAR		800	1000	**4**	**6400**	**3250**
8	Isparta Davraz Dağı KTKGB	VAR	VAR	467	1600	**4**	**3800**	**3621**
9	Sivas Yıldız Dağı KTKGB	VAR	VAR	110	1600	**3**	**3000**	**4547**
10	Çankırı Ilgaz Kadınçayırı Yıldıztepe KTKGB		VAR	80	400	**1**	**1200**	**1588**
11	Ardahan Yalnızçam Uğurludağ KTKGB	VAR	VAR	74	4250	**3**	**2800**	**5250**
12	Bayburt Kop Dağı KTKGB	VAR	VAR	60	810	**1**	**600**	**1220**
13	Gümüşhane Zigana KTKGB	VAR	VAR	40	470	**1**	**843**	**661**
14	Erzincan Ergan Dağı KTKGB	VAR	VAR		8000	**3**	**3450**	**6967**
15	Denizli Tavas Bozdağ KTKGB	VAR	VAR		2250	**3**	**2400**	**3822**
16	Samsun Ladik Akdağ KTKGB		VAR		800	**1**	**800**	**1360**
17	Aksaray Hasan Dağı KTKGB	VAR	VAR	97	1235			
18	Mersin Tarsus Gülek Karboğazı KTKGB	VAR			8000			
19	Gümüşhane Çakırgöl KTKGB	VAR	VAR		5600			
20	Antalya Alanya Akdağ KTKGB	VAR	VAR		3000			
21	Muğla Eren Dağı KTKGB	VAR			1500			
22	Gümüşhane Süleymaniye KTKGB	VAR			1180			
23	Artvin Kafkasör KTKGB	VAR	VAR		2000			
24	Düzce Gölyaka Kardüz Yaylası KTKGB	VAR	VAR		380			
25	Malatya Hekimhan Yamadağı KTKGB	VAR						
26	Rize İkizdere Ovit Dağı KTKGB							
27	Antalya Akseki Göktepe KTKGB	VAR	VAR		450			
28	Bitlis Sapgör Kış Sporları TM							
29	Konya Derbent Aladağ KTKGB	VAR						
	TOPLAM	**25**	**21**	**11459**	**80175**	**102**	**105143**	**114907**
	FAAL OLAN TURİZM MERKEZLERİMİZ (9ADET)							
	TAM ANLAMIYLA FAAL OLMAYAN MERKEZLERİMİZ (7 ADET)							

Tablo 1. Türkiye'deki Kış Sporları Turizm Merkezleri (KSTM) ve Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri (KTKGB)
Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiyede Kış Sporları Turizmine İlişkin Genel Bilgi, 2021.

Uludağ Kayak Merkezi (Bursa)

Uludağ Kayak Merkezi, Türkiye'nin ilk ve en büyük kış ve doğa sporları merkezi durumundadır. Uludağ kayak tesisi 2543 metre rakımlı zirveye sahip kendi adıyla anılan dağda kuruluştur. Kayak merkezinde bulunan pistlerin uzunluğu 40 km'ye ulaşmaktadır (Doğaner, 1991). Uludağ kayak merkezi mevsim ortalamaları göz önünde tutulduğunda yılın altı ay boyunca kış sporları yapılabilmektedir.

Kaynak: Url, 2.

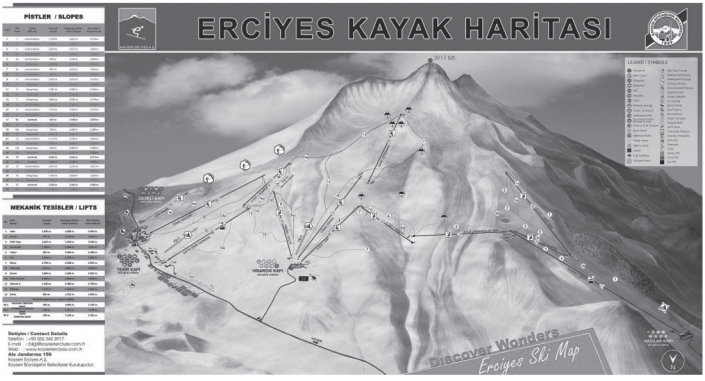
Uludağ kayak pistleri, Fatintepe ve Kuşakkaya tepelerinin üzerine kurulmuştur. Uludağ Kayak Merkezi, I. ve II. Gelişim Bölgeleri olmak üzere iki ayrı bölgeden oluşur. I. Gelişim Bölgesi yatırımlarını tamamlamış durumdadır. Birinci gelişim bölgesinde 17 kamu, 19 özel olmak üzere toplam 36 konaklama ve dinlenme tesisi mevcuttur. Toplam yatak kapasitesi 10.000 civarındadır (Url, 2).

Kartal kaya Kayak Merkezi (Bolu)

Bolu ilinin 38 km güneydoğusunda yer alan Kartalkaya Kayak Merkezi Köroğlu dağlarının sunduğu imkanlarla kurulmuştur. 2200 m yükseklikteki Tesisin bulunduğu alan 1982 yılında turizm bölgesi olarak ilan edilmiştir. Bölgede 5 adet konaklama tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerin 1600 yatak kapasitesi vardır. Kartalkaya kayak merkezinde bulunan 25 adet pist yaklaşık 40 km uzunluğunda olup ve 18 adet mekanik taşıyıcı bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Rehberi, 2010).

Erciyes Kayak Merkezi (Kayseri)

Kayseri ilinin 25 km kuzeyinde yer alan Erciyes dağı sönmüş bir volkanın oluşturduğu, 3917 metre zirveye sahip dağ kümesidir. Erciyes kayak merkezi 1989 yılında turizm bölgesi olarak ilan edilmiştir. Erciyes Kayak merkezi 34 adet piste ve 18 adet mekanik tesise sahiptir. Tesise yakın kurulmuş olan 4 adet butik otel bulunmaktadır. Bu oteller 600 yatak kapasitesine sahiptir (Kaya, 2018).

Kaynak: Url, 3.

Erciyes Dağı'nın doğu yüzünde, 2150-3000 m yükseklik kuşağı üzerinde bulunan Tekir Yaylası (Kayak merkezi oteller bölgesi), şehir merkezine 25 km Hisarcık beldesine ise 12 km uzaklıkta bulunmaktadır (Ülker, 2013).

Palandöken Kayak Merkezi (Erzurum)

Doğal Çevre Özellikleri Kış turizmi hareketleri bakımından Türkiye'nin birinci derecede önemli kayak alanlarına olan Palandöken Dağları, Erzurum ilinin güneyinde yer almakta ve doğu–batı yönünde uzanmaktadır. Palandöken dağları yaklaşık 70 km uzunlukta, 30 km genişlikte bir alanı kaplamaktadır. Dağların yükseltileri tabanda 2000 m'den başlayarak 3176 m'ye kadar çıkmaktadır. Palandöken Dağları'nın en yüksek noktasını oluşturan Büyük Ejder Tepesi 3176 m, Küçük Ejder Tepesi ise 3095 m ile Erzurum şehir merkezinin güneyinde ve Hınısboğazı kayak alanı güney sınırında yükselmektedir.

Palandöken sıra dağları üzerinde kurulan tesis Erzurum iline 5 km uzaklıktadır. 3185 m zirveye sahip olan Kayak merkezi Türkiye'nin en uzun pistine (25 km) sahiptir. kayak merkezi yaklaşık 2500 yatak kapasitesine sahiptir. Türkiye'nin ilk atlama kuleleri bu tesiste yer almaktadır (Koşan & Türkmendağ, 2018).

Kaynak: Url, 4.

Palandöken dağları kış turizmine uygun topoğrafik ve klimatik yapısı nedeniyle bölgede önemli bir kış turizmi merkezi özelliklerini taşımaktadır (Şebin ve ark, 2010).

Ilgaz Kayak Merkezi (Çankırı-Kastamonu)

Kastamonu ve Çankırı il sınırları arasında kalan Ilgaz kayak merkezi Batı Karadeniz Bölgesinde bulunan 2546 rakımlı Ilgaz dağı kütlesinin üzerinde yer almaktadır. Ilgaz kayak merkezi 1976 tarihinde Milli Park ilan edilmiştir. Kayak merkezi 4 adet kayak pistine ve 2 adet mekanik tesise sahiptir. Kayak merkezinde 2 adet konaklama tesisi bulunmaktadır (Dağdeviren & vd., 2017).

Saklı Kent Kayak Merkezi (Antalya)

Saklıkent Akdeniz bölgesinin kayak merkezi olup Antalya ili'ne 53 km uzaklıkta 1970 rakımlı Bakırlı dağı üzerindedir. Kayak merkezi Akdeniz ikliminin sıcak geçmesi nedeniyle kayak sezonu kısa kalmaktadır. Bu nedenle kayak sezonu yılda ortalama 100 gündür. Kayak merkezinde yer alan 2 adet pistin bir adet mekanik tesisi bulunmaktadır. Kayak merkezinde 3 adet pansiyon konaklama gereksinimini karşılamaktadır (Doğanay & Zaman, 2002).

Davraz Kayak Merkezi (Isparta)

Davraz Kayak merkezi 1600-2200 m yükseklik arasında yer almakta olup, Isparta il merkezine 26 km uzaklıktadır. Batı Toroslar dağlarının üzerinde bulunmaktadır. 1995 yılında kış sporları merkezi ilan edilmiştir (Ceylan, 2009).

Zigana Kayak Merkezi (Gümüşhane)

Kayak merkezi 2500 rakımlı Zigana dağında yer almaktadır. Gümüşhane iline 70 km ve Trabzon iline 120 km uzaklıktadır. Tesiste 2 adet mekanik taşıyıcı yanı sıra 150 yatak kapasiteli 2 konaklama işletmesi bulunmaktadır. Kayak sezonu Aralık ayında başlayıp Nisan ayına kadar sürmektedir (Yazıcı & Doğanay, 2000)

Elmadağ Kayak Merkezi (Ankara)

Kayak merkezi Ankara'ya 25 km uzaklıktaki Elmadağ eteklerinde yer almaktadır. Çok düşük kapasiteli tesiste kar kalınlığının 40-50 cm civarında olup kayak yapma süresi 100 günü geçmemektedir. Tesiste 2 adet pist 2 adet mekanik tesis yeralmaktadır (Özel, 2006)

Nemrut Kardelen Kayak Merkezi (Bitlis)

Bitlis il merkezine 22 km mesafede bulunan Tatvan ilçesinde Nemrut dağı eteklerinde yer almaktadır. Kayak merkezi 1 adet mekanik piste ve 1 adet konaklama tesisine sahiptir. Zorluk derecelerine göre 4 pistin mevcut olduğu kayak merkezinin en önemli özelliği ise Van Gölü'nün maviliğine ve eşsiz manzarasına karşı kayak yapmak sunmasıdır. (Url, 5).

Ergan Kayak Merkezi (Erzincan)

Ergan Kayak merkezi Munzur dağları eteklerinde 2 bin 970 metre yükseklikte yer almaktadır. Kayak merkezi 2006 yılında Turizm Gelişim Bölgesi ilan edilmiştir. 2006 yılında Doğa Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir. Kayak merkezinde 4 adet pist ve 3 adet mekanik tesis bulunmaktadır. En uzun pisti 2832 m dir (Aydın, 2015).

Hasarek Kayak Merkezi (Bingöl)

Bingöl'e 35 km uzaklıkta bulunan Dikme köyü yakınlarında kurulan kayak tesisinde 5 adet pist ve 3 adet mekanik tesis bulunmaktadır. Hasarek dağı eteklerinde 1600 m uzunluğunda profesyonellere uygun piste sahiptir. Kayak sezonu aralık ayında başlayıp mart ayında son bulmaktadır (Mansuroğlu & Dağ, 2016).

Bozdağ Kayak Merkezi (İzmir)

1998 yılında hizmete açılan Bozdağ Kayak Merkezi Denizli'ye 84 km mesafededir. 2419 rakımlı Bozdağ mevkiinde yer almaktadır. 2013 yılında Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilan edilmiştir. Kayak merkezinde 3 adet mekanik tesis, 3 adet pist ve 1 adet konaklama tesisi 60 yatak kapasitesine sahiptir. Tesiste bulunan pistlerin en uzunu 3 km dir.

Hazarbaba Kayak Merkezi (Elazığ)

Elazığ ilinin Sivrice ilçesinde yer almakta olan kayak merkezi 2347 metre zirveye sahip Hazarbaba merkeze 30 km mesafede bulunan kayak merkezinde 1 adet mekanik tesis, 5 adet pist ve 1 adet konaklama tesisi mevcuttur (Boyraz & Özdemir, 2005)

Sarıkamış Kayak Merkezi (Kars)

1991 yılında Cıbıl tepede (2634 m) kurulan Sarıkamış Kayak Merkezi Toplam Pist Uzunluğu 25 km'dir. Pistler 2 etaplı olup, zirveden 1.etap' a kadar 5 pist, 1.etaptan aşağıya kadar ise 2 pist vardır. İlaveten zirveden Karanlık Dereye 2 pist inmektedir. Bu bölgede 200 m'lik half-pipe (snowboard) pisti bulunmaktadır. Tesiste 5 adet 700 yatak kapasiteli işletme bulunmaktadır (Çimen & Kılıç, 2003).

Kaynak: Url, 6.

Yalnızçam Kayak Merkezi (Ardahan)

Yalnızçam kayak merkezi Ardahan ilinin Yalnızçam mevkiinde bulunan 2750 m zirveye sahip Uğurludağ'da kurulmuş bir tesistir. Başlangıç ve orta düzeydeki pistler kayak ve board sporları için uygundur. Kayak tesisinde iki adet teleski ve bir adet telesiyej bulunmaktadır. Tesiste bir adet 60 yatak kapasiteli konaklama tesisi mevcuttur (Çimen 2014).

SONUÇ

Spor insanların günlük hayattaki yaşadıkları stresten uzak durmalarına yardımcı olmaktadır. İster rekreatif amaçlı yapılsın ister yarışma amaçlı olsun insanları belli bir çatı altında toplar. Kış sporları çoğu bireyin heyecan ve macera tutkusuna hitap ederken, bu heyecan ve macera arayışında ihtiyaçlarına en iyi şekilde cevap verecek tesis ve pistlerden yaralanmak isterler. Türkiye kış sporları potansiyeli açısından oldukça zengin ve çok çeşitli merkezlere sahiptir. Özellikle kristal kar özelliği olan Kars Sarıkamış kayak merkezi ve Ardahan Yalnızçam kayak merkezi bireylere görsel bir şölen oluşturmaktadır. Diğer bir açıdan da iyi tesislerin var olması, alt yapısı ve kapasitesi göz önünde bulundurulduğunda her yıl kayak yapmaya gelen yerli ve yabancı turistler sayesinde ülke ve bölge kalkınmasınada fayda sağlamaktadır. Yine her yıl Uluslararası Kayak Federasyonu (FIS) onaylı alanlarda önemli birçok Uluslararası ve Ulusal kayak yarışmaları düzenlenmektedir. 27 Ocak - 6 Şubat 2011 yılında Erzurum'da 25. Dünya Üniversite Kış Oyunları, Şubat 2017 yılında yine Erzurum'da düzenlenen EYOF (Kış Avrupa Gençlik Olimpik Festivali), Erciyes'te 2015 yılında Snowboard Avrupa Kupası ve 2020 Uluslararası Dağ Kayağı Şampiyonası gibi pek çok önemli organizasyona kaliteli kayak merkezleri ve tesisleri sayesinde ev sahipliği yapmıştır. Türkiye'de geçmişten günümüze artan kayak merkezleri ve mekanik tesisler ile hem kayak branşında sporcu sayısının artması hemde insanların boş zamanlarını değerlendirmesi açısından oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

Aydın, M. E. (2015). Erzincan, Erzurum ve Sarıkamış Kayak Merkezlerinin Raybüs İle Entegrasyonu raştırması. *Erzurum: Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı.*

Bolu Kültür ve Turizm Rehberi (2010), Bolu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Boyraz, Z. & Özdemir, M. A. (2005). «Gelişmekte olan bir kış turizm merkezi (Elazığ) Hazar Baba». *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10(13): 253-272.

Ceylan, S. (2009). "Davraz dağında kış turizmi". *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22): 205-230

Çakmak, F. & Yılmaz, Ö. (2018). «Turizmin iktisadi sürdürülebilirliliği açısından kış turizmi». *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1): 267- 286

Çimen H, & Kılıç Gonca, (2003). Kış turizminin bölge ekonomisine katkısı. *Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları" Konferansı*, Çankırı.

Çimen H, (2020) Ardahan değerlemeleri, içinde Ardahan'ın turizm değerleri, Ankara. *Nobel Yayınevi.*

Çimen, H. (2014) Ardahan'ın Turizm Potansiyeli*, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* C, 1, Sayı 21.

Dağdeviren, A., Özdemir, H. & Göker, G. (2017). "Ilgaz ilçesinin turizm potansiyeli". *Journal of Tourism and Gastronomy Studies,* 5(4): 504-533.

Doğanay, H. & Zaman, S. (2002). "Antalya'da Az tanınan bir kış turizm merkezi: Saklıkent". *Doğu Coğrafya Dergisi,* 7(8): 149-162.

Fry, J. (2006). The story of modern skiing. Lebanon: *University Press of New England.*

Kaya, G. (2018). *Kayseri'nin kış turizm potansiyeli ve tercih edilmesindeki sebepler: Erciyes örneği.* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Konya.

Koşan, A . (2014). Kış sporları turizmi – kayak turistlerinin kış turizm merkezlerini algı ve değerlendirmelerine ait bir araştırma (Palandöken'de bir uygulama). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 17 (2).

Koşan, A., & Türkmendağ, T. (2018). "Sürdürülebilirlik kapsamında kayak turizmi: Palandöken örneği". *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 150-178.

Kültür ve Turizm Bakanlığı**,** (2021). https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10177/kis-sporlari-turizm-merkezlerine-iliskin-genel-bilgiler.html. Erişim tarihi: 02.02.2021.

Mansuroğlu, S. & Dağ, V. (2016). "Bingöl ilinin peyzaj potansiyelinin kırsal turizm olanakları (swot analizi yöntemi kullanılarak) açısından değerlendirilmesi". *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Dergisi,* 29(1): 9-16.

Özel, A. (2006). *Ankara İli Elmadağ İlçesi'nin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı.* Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde

Tanyeri, Y.(200). Kayak Alp Disiplini, *Bakanlar Matbaacılık*, Erzurum, s. 17.

Şebin, K., Yazıcı, A.G., Tozoğlu, E., Bostancı, Ö. & Karahüseyinoğlu, M.F. (2010). Yöre halkının Erzurum kış sporları turizmi ile ilgili sosyo-kültürel ve ekonomik beklentileri. *ATABESBD,* 12 (1), 18-29.

Tür, E. (2017). Türkiye ve İsviçre'nin Kış Turizmi Faaliyetleri Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Çalışma. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi* cilt 2 sayı 1.

Url, 1. https://tr.euronews.com/2019/02/12/dunyan-n-en-iyi-50-kayak-istasyonu-ac-kland-42-si-avrupa-da-turkiye-listede-yok. Erişim Tarihi: 16.01.2021.

Url, 2. https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/uludag-milli-parki Erişim Tarihi: 16.01.2021.

Url, 3. https://www.erciyeskayakmerkezi.com/kayak-haritasi-ski-map. Erişim Tarihi: 18.01.2021.

Url, 4. http://www.erzurum.gov.tr/palandoken-ve-kayak Erişim Tarihi: 18.01.2021.

Url, 5. http://www.tatvan.gov.tr/nemrut-kayak-merkezi. Erişim Tarihi: 18.01.2021.

Url, 6. https://www.skiturkish.com/tr/sarikamis-kayak-merkezi. Erişim Tarihi: 18.01.2021.

Ülker, İ. (2006). Dağlarımız. T.*C. Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü,* Ankara, s 18.

Ülker, İ. (2013). *Türkiye'de Dağcılık ve Kayak,* Ankara.

Yazıcı, A . (2014). Toplumsal dinamizm ve spor . *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi* , 3 (1) , 394-405 . DOI: 10.7884/teke.280

Yazıcı, H. & Doğanay, S. (2000). "Alternatif turizm merkezlerine tipik bir örnek: Zigana Yayla Tatil Köyü". *Türk Coğrafya Dergisi*, 0(35): 69-84.

Bölüm
2

ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK VE SPOR

Varol TUTAL[1]
Yunus ÜZER[2]

1.GİRİŞ

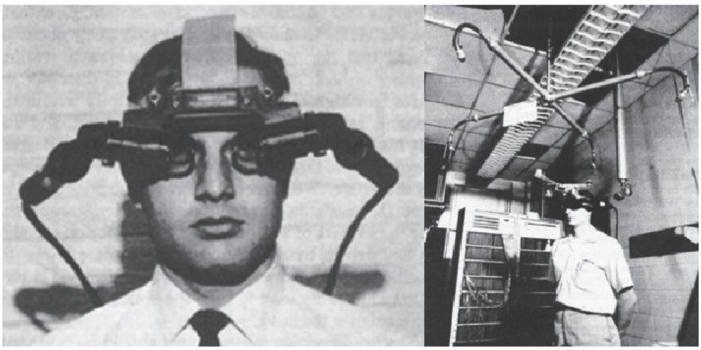
Bilgi ve iletişim alanında yaşanan teknolojik gelişmeler ile birlikte günlük hayatta kullanılan dijital materyal ve yazılımların sayısı oldukça artmakta, bununla birlikte öğrenme deneyimlerimizin ve sosyal yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak yerini almaktadır. Teknolojinin bu denli hızlı gelişimi, yeni teknolojik araçları ve uygulama biçimlerini ortaya çıkarmanın yanı sıra bilgiye erişim metotlarında da birtakım değişiklikleri ortaya çıkarmaktadır. Günümüzde yaşanan bu değişimler, cevap arayan birtakım soruları da beraberinde getirmektedir. Bunlardan birisi de dijital çağda yetişmiş olan "Z" kuşağına, çağın gerektirdiği şekilde eğitim vermek amacıyla eğitim ile teknolojinin birbirine nasıl entegre edileceğidir. Bu bağlamda eğitim ortamına giren yeni metotlardan biri, sanallığı ve gerçekliği bir araya getirebilme potansiyeli olan Artırılmış Gerçeklik teknolojisidir. Bu konuda yapılan çalışmaların sayısının artmasıyla birlikte teknolojik gelişmelere paralel olarak bu kavrama yapılan tanımlamalar da değişebilmektedir (Şentürk, 2018). Yarım asırdan fazla bir tarihi olan Artırılmış

[1] Dr. Öğretim Üyesi Varol TUTAL v.tutal@siirt.edu.tr Siirt Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

[2] Yunus ÜZER yunusuzer3@gmail.com Siirt Üniversitesi Sağlık Bilimler

Gerçeklik teknolojisi, farklı birçok alanın yanı sıra günümüzde eğitim alanında da kullanılan bir terim olarak yerini almaktadır.

Artırılmış Gerçeklik teknolojisinin, ilk kez 1960'larda ve Sproull'un ilk Başa Takılan Ekran (HDM) sisteminin şeffaf görünümü oluşturmasıyla başladığı ifade edilmektedir. Artırılmış Gerçeklik teknolojisi, Boeing şirketinin "Artırılmış Gerçeklik" terimini ifade ettiği 1990'ların başlarına kadar bir teknoloji olarak ifade edilmemekteydi. Daha sonra 1990'ların ortalarında, Kuzey Carolina Üniversitesi Artırılmış Gerçeklik teknolojisi üzerine proje çalışmaları başlattı. Son 60 yıl içerisinde ise, Artırılmış Gerçeklik teknolojisi çeşitli alanlara uygulanmaktadır (Cai, 2013).

Görsel 1: Artırılmış gerçekliğin babası olarak bilinen Ivan Sutherland (1965)

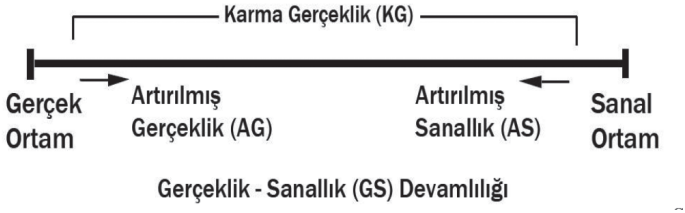
Azuma (1997); tıbbi görselleştirme, bakım ve onarım, açıklama, robot yol planlaması, eğlence ve askeri uçak navigasyonu ve hedeflemesi gibi alanlardan bazılarına çalışmalarında yer vermiştir. Artırılmış Gerçeklik teknolojisinin birçok alanda kullanılmaya başlanmasıyla birlikte bu kavrama yapılan tanımlamaların da günden güne önem kazandığı bilinmektedir.

Alan yazısı incelendiğinde Artırılmış Gerçeklik teknolojisi üzerine yapılan bazı tanımlamalar şöyledir: Artırılmış Gerçeklik, simüle edilmiş ipuçları ile kullanıcılara doğal geri bildirimi arttırarak kullanıcı ve katılımcıların yapay bir ortamda bulunurken ekranlar aracılığıyla doğal ve gerçek veriler elde etmesine yardımcı olmaktadır (Milgram ve ark, 1994). Artırılmış Gerçeklik, gerçek görüntülere video, metin, görsel veya ses gibi aygıtları bütünleştirerek oluşturulan yeni nesneler aracılığıyla kullanıcılara gerçek dünyayı zenginleştirilmiş, geliştirilmiş ve 3 boyutlu şekilde artırılmış olarak sunabilmektedir (Gonzato, 2008). Artırılmış Gerçeklik, sanal ortamların bir varyasyonudur ya da daha yaygın olarak adlandırıldığı gibi Sanal Gerçekliktir. Sanal Gerçeklik teknolojileri, sentetik bir ortam içindeki bir kullanıcıyı tamamen kendine kaptırır. Kullanıcı kendini kaptırdığında etrafındaki gerçek dünyayı göremez. Buna karşılık, Artırılmış Gerçeklik, kullanıcının gerçek dünyanın üzerine bindirilmiş veya sanal dünyayla birleştirilmiş nesnelerle gerçek dünyayı görmesini sağlar. Bu yüzden, Artırılmış Gerçeklik ‘’gerçekliği”, onunla tamamen yer değiştirmek yerine, bütünler (Azuma, 1997). Azuma Artırılmış Gerçekliği belirli teknolojilerle sınırlamaktan kaçınmak için, artırılmış gerçekliği aşağıdaki üç özelliğe sahip sistemler olarak tanımlar:

1) Gerçek ve sanalı birleştirir.
2) Gerçek zamanlı etkileşim sağlar.
3) Kullanıcılara üç boyutlu görüntüler sunar.

Yine bu konuda Milgram (1994), Artırılmış Gerçeklik ve Sanal Gerçekliğin birlikte düşünülmesi gereken iki konsept olduğu düşünülse de bu iki kavramın tamamen aynı olmadığını ifade etmektedir. Bir Sanal Gerçeklik ortamı ile ilgili, gözlemci ve katılımcılara fiziksel yasaların artık olmadığı bir dünya yaratarak fiziksel gerçekliğin sınırlarını aşabilen tamamen sentetik bir dünya sunabildiği görüşü yaygın olarak kabul edilse de aksine, tam

anlamıyla gerçek bir dünya kesinlikle fizik yasalarıyla sınırlandırılmalı ve bu iki konsepti basit bir şekilde anti tez olarak düşünmektense onları gerçeklik-sanallık sürekliliği diye bahsettiği bir sürekliliğin zıt uçlarında görmenin daha uygun olacağını ifade etmiştir. Milgram (1994), bu durumu şekil 1 de görsel olarak açıklamaya çalışmıştır:

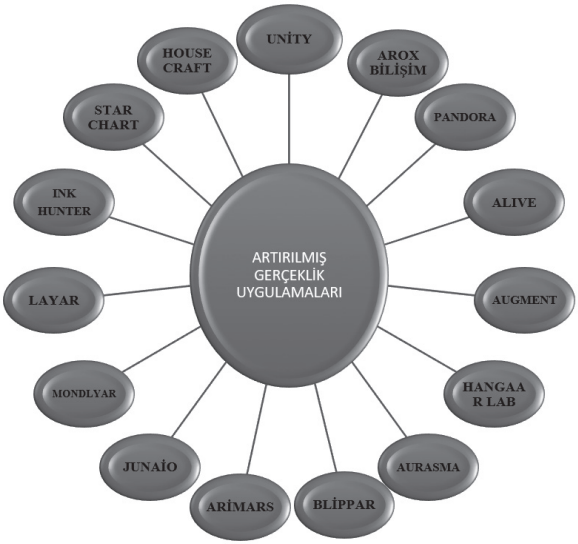
Şekil-1. Milgram ve Kishino 'nun (1994) Gerçeklik – Sanallık Döngüsü

Artırılmış Gerçeklik Sanal Gerçekliğin bir uzantısı olsa da geleneksel sanal gerçekliğin aksine, Artırılmış Gerçeklik hem gerçek dünyayı hem de sanal dünyayı birleştiren kullanıcılar için kesintisiz bir ara yüz sağlar. Kullanıcılar, çevrelerindeki gerçek sahnelere yerleştirilen sanal nesnelerle etkileşime girebilir ve en doğal ve gerçek insan–bilgisayar etkileşimi deneyimini elde eder. Yerel bir Artırılmış Gerçeklik ortamı oluşturmak için sadece bir bilgisayar ve bir kamera gereklidir. Kamera, görüş alanı içindeki işaretleyicileri algılar ve sonra yakaladığı sahneyi ve işaretleyicilerle aynı anda temsil edilen ilgili sanal nesneleri bilgisayar ekranında gösterir. Kullanıcılar, araya giren sanal nesnelerle etkileşimde bulunmak için işaretleyicileri taşıyabilir. 2010-2012 yılları arasında yayımlanan Üç Horizon Raporu'nda, Yeni Medya Konsorsiyumu, Artırılmış Gerçeklik yakın gelecekte büyük ölçekte uygulanacağını öngörmektedir (Cai, 2014). Alan yazısı incelendiğinde Artırılmış Gerçekliğin genel bir terim olarak kabul gördüğü ve Cai'nin çalışmasında belirttiği yakın gelecekte büyük

ölçekte yaygınlaşacağı ifadesinin vuku bulduğu akademik çalışmaların ve mobil uygulamaların artan sayıları ve kullanım alanlarından anlaşılmaktadır.

Artırılmış Gerçeklik, bilgisayar tarafından üretilen bilgileri, izleyicinin gerçek duygularıyla karıştırmak için kullanılan teknolojilerin bir koleksiyonunu ifade eden genel bir terim olarak kabul görmektedir. Gerçek bir dünya nesnesini duvar üzerinde mekânsal bir ekran (dijital projektör) ile artırmak Artırılmış Gerçekliğe örnek teşkil etmektedir. Bilindiği üzere bu yeni bir fikir değildir. Ancak Artırılmış Gerçekliğin yaygınlaşmasındaki gerçek devrim, tabletler ve akıllı telefonlar gibi mobil ve kişisel bilgisayarlardaki ilerlemelerle geldi. Mobil 'akıllı' cihazlara her yerde erişim sağlanabildiğinden dolayı "Artırılmış Gerçeklik tarayıcıları" bu cihazlarda çalışacak şekilde geliştirilmiştir. Artırılmış Gerçeklik tarayıcıları; cihazın kamera girişi, GPS, pusula, vb. aygıtlarını kullanarak yararlı bilgileri görüntünün üstündeki bir katmana yerleştirmesiyle cihazın ekranında görüntülenmesini sağlamaktadır (Gurjar ve Somani, 2016). Ekran üzerinde Artırılmış Gerçeklik görüntüleri elde etmeyi sağlayan Artırılmış Gerçeklik uygulamaları çeşitli amaçlarda kullanılmak üzere türlere ayrılmaktadır.

Şu anda, Artırılmış Gerçeklik uygulamaları esas olarak iki türe ayrılmıştır: İlk tür, görüntüleri tanımaya dayanır. İlk olarak, kameralar gerçek dünyadaki nesneleri veya özel olarak tasarlanmış işaretleri algılar ve ardından görüntüler işlenir ve analiz edilir; Ardından bu nesnelere veya işaretleyicilere 2D veya 3D bilgileri gerçek zamanlı olarak yansıtır. İkinci tür Artırılmış Gerçeklik uygulaması ise sensörlere dayanmakta olup eğitim alanında kullanılan tür ilk bahsedilen Artırılmış Gerçeklik türüdür (Cai, 2013). Bu bağlamda Artırılmış Gerçeklik üzerine birçok mobil uygulama ve yazılımlar geliştirilmiştir; bunlar şekil 2 ve 3' te görsel olarak göstertilmiştir:

Şekil 2: Bazı Artırılmış Gerçeklik Uygulamaları-I

Şekil 3: Bazı Artırılmış Gerçeklik Uygulamaları-II

Sonuç olarak ilgili literatür incelendiğinde Artırılmış Gerçekliğin günümüzde etkin bir şekilde kullanıldığı ve eğitim literatürüne yeni bir kavram olarak girdiği görülmektedir. Amacımız, yapılan çalışmalardan esinlenerek beden eğitimi ve spor eğitiminde de bu teknolojinin daha aktif kullanılması gerektiğini göstermek ve alana katkıda bulunmaktır. Bir sonraki başlıklarda eğitimde ve beden eğitimi ve sporda Artırılmış Gerçeklik konusu işlenecektir.

2.EĞİTİMDE ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK

Teknolojik gelişmelerin hızlı bir ivme kazanması ile birlikte birçok alanda yaşanan değişim süreci eğitim ortamında da etkin bir şekilde hissedilebilmektedir. Günümüzde eğitim ortamlarında kullanılan teknolojik aygıtların sayısının artmasıyla öğretmenlerin de bu teknolojileri tanıma ve kullanma fırsatları doğmuştur. Bu açıdan düşünüldüğünde öğretmenlerin teknolojik gelişmeleri daha yakından takip etmeleri ve teknolojiyi eğitim-öğretim sürecine uyarlayarak daha aktif bir şekilde kullanmaya özen göstermeleri kaçınılmaz hâle gelmiştir (Akkoyunlu, 2002, Akt Ramazanoğlu ve Aker, 2019). Bu bağlamda günümüzde öğretmenler etkili öğrenmeler gerçekleştirebilmek adına teknolojik materyalleri eğitimde aktif olarak kullanmaktadırlar. Öğretmenlerin eğitimde kullandıkları teknolojik materyallerden biri de Artırılmış Gerçeklik teknolojisidir.

Artırılmış Gerçeklik teknolojisi ilk kez askeri alanda, sağlık ve sanayi sektörlerinde kullanılmış ve bu teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte eğitim sektöründe de yerini almıştır. Bununla birlikte günümüzde radyo, projeksiyon, bilgisayar, tablet, akıllı telefon gibi teknolojik aygıtlar öğrenme sürecinin etkililiğini ve sınıfta kaliteyi arttırmada kullanılabilmektedir. Söz konusu aygıtların eğitim-öğretim ortamlarında kullanılması devam ederken bir yandan da Artırılmış Gerçeklik uygulamaları eğitim-öğretim ortamlarına girerek bu alanda büyük ilgi görmeye başlamıştır

(Gün, 2014). "AG ortamları temelde iki farklı yönüyle öğretim alanında kullanılmaktadır. Bunlardan ilki, gerçek ortamı sadece bir hareket alanı şeklinde kullanarak sanal nesnelerin bu ortamda görselleştirilmesidir. İkincisi ise gerçek ortamı daha çok işin içine katarak görselleştirilen sanal nesneleri bu ortamda oluşturmaktır"(Abdüsselam, 2014). Aşağıdaki görselde Artırılmış Gerçeklik uygulamalarının eğitimde kullanım örnekleri gösterilmiştir:

Görsel 2: Artırılmış Gerçeklik Teknolojisinin eğitim de kullanım örnekleri

"Z" kuşağı olarak adlandırılan günümüz yeni nesil gençliğinin, özellikle teknolojik imkân ve fırsatlarının üst düzeyde olması ile birlikte beklentileri ve doyumsuzluklarının arttığı bilinmektedir. Bu bireylerin değişen beklentileri her alanda olduğu gibi eğitim alanında da hissedilebilmekte ve bu beklentiler karşılan-

madığında gerçekleştirilen eğitimin etkililiğini de sekteye uğratabilmektedir. Bu noktada, eğitimde kullanılan farklı 3 boyutlu(3D) teknolojik materyaller yeni neslin dikkatini daha fazla çekmektedir.

Eğitim ortamlarında 3 boyutlu(3D) materyallere yer vermenin bireylerde öğrenme ve kalıcılığa fayda sağladığı bilimsel olarak açıklanmıştır. Eğitimi 3 boyutlu(3D) materyallerle gerçekleştiren öğretmenlerin birçoğu, öğrencilerinin diğer yöntemlere oranla daha kalıcı etkili öğrenmeler sağladığını açıklamış ve diğer yöntemlerle gerçekleştirilen eğitimlerde anlaşılamayan bazı konuların 3 boyutlu(3D) materyaller kullanılarak anlaşılabildiğini ve öğrencilerin derse olan ilgi ve motivelerini artırdığını ifade etmişlerdir (Bamford, 2011, Akt: Baysan 2015). Özellikle teknolojik araçların öğrencilerin sosyalleşmesini engellemesi eğitimcilerin en çok yakındığı konuların başında gelmesi, Artırılmış Gerçeklik teknolojisinin de böyle bir ters etki yaratabileceği sorusunu akla getirebilmektedir bu konuda Bilinghusrt (2002), çalışmasında eğitimde kullanılan Artırılmış Gerçeklik teknolojisinin diğer teknolojik araçlara kıyasla bireylerin birbirleriyle daha fazla yüz yüze geldiğini ve aynı masanın etrafında toplanıp işbirliği yaparak iletişim kurabildiklerini ifade etmektedir. Yine bu konuda Chen ve Tsai (2012), çalışmalarında Artırılmış Gerçeklik teknolojisi, öğrencilerin kullanıcıları gerçek dünyadan uzaklaştırıp asosyalleştiren ve dikkatlerini ekrana odaklayan diğer bilgisayar tabanlı etkileşimli teknolojilerin aksine öğrencilerin gerçek bir çevreye ilişkin algılarını geliştirebilmekte bu da öğrencilerin eğitim bağlamında istek ve ilgilerini artırarak öğrenme öğretme sürecini desteklemektedir.

Alan yazısı incelendiğinde Artırılmış Gerçeklik teknolojisinin eğitimde kullanılmasıyla öğrencilerin sosyalleşmesi, ilgi ve isteklerindeki artışın yanı sıra birçok faydasının daha olduğu anlaşılmaktadır; arıtılmış gerçeklik teknolojisinin eğitimde kul-

lanılmasıyla öğrencilere mevcut hayal güçlerini ve yaratıcılık kapasitelerini arttırmaya ve bu özelliklerini aktif bir şekilde kullanmaya yardım eder (Klopfer ve Yoon, 2004). Artırılmış Gerçeklik uygulamaları 3 boyutlu sentetik nesneler kullanarak öğrencilerin önünde bulunan nesneleri daha gerçekçi algılamalarını sağlayacak ara yüzler sağlamakta bu da öğrencilerin etkileşimlerini arttırarak öğrenmelerini geliştirmektedir. Artırılmış Gerçekliğin görselleştirme yoluyla uygulanması öğrencilere zihinsel olarak en iyi etkiyi vermektedir Yine öğrencilerin bir anlayış geliştirmelerini sağlayarak onlara çeşitli durumlara uygulayabilecekleri öğrenme deneyimleri sunmaktadır (Yusoff ve Sunar, 2014).

Gümbür (2020), çalışmasında Artırılmış Gerçeklik uygulamalarının, öğrencilerin derse olan tutumlarına pozitif yönde etki ettiği, yine derse yönelik hedeflerini ve öz yeterlilik algılarını arttırdığını, bunun yanı sıra öğrenciler için dikkat çekici ve eğlenceli olduğunu ifade etmektedir. MacCallum ve Jamieson (2017), çalışmalarında, artırılmış gerçekliğin eğitim ortamlarına sağlamış olduğu yararları örnekler vererek tablo haline getirmişlerdir. Bu çalışma sonucunda elde edilen veriler, Tablo 1'de gösterilmiştir (Akt: Kanal, 2020):

Artırılmış Gerçekliğin Eğitimde Sağladığı İmkânlar

AG İmkânları	Kullanım Ortamları	Eğitimdeki Örnekleri
• 3B görselleştirme	• Öğrencilerin soyut kavramları ve gözlemlenemeyen olayları keşfedebilmelerini sağlamak için nesnelerin 3B dijital temsillerini görüntüleme	• Kavramları göstermek için artırılmış ders kitapları • Sınıfta mekanikleri veya fiziksel etkileşim fonksiyonlarını gösterme • 3 boyutlu içeriğe sahip artırılmış boyama kitabı ve kitap içeriğini görüntüleme deneyimi sağlayan üç boyutlu çocuk kitabı • Bilgiyi, ders kitaplarına yükleme
• Bağlamsal Bilgi	• Görsel ya da dijital bilginin fiziksel ortam üzerine yüklenmesi	• Gerçek dünya nesneleriyle ilgili etkileşimi destekleyecek teknik bilgileri ya da kavramları yükleme
• Konumla etkileşime geçecek aracın taşınabilirliği	• Mobil araçların, öğrencileri gerçek ortamlara maruz bırakması • Bilgi ve dijital içeriğe, öğrencinin anlık ortamına bağlı olarak ulaşılabilmesi	• Oyuna dayalı öğrenme • Ortamın keşfedilmesi • Katılımı destekleyecek bilgi yakınlığı/bilgiye anında ulaşabilme • Otantik öğrenme durumları ve dil çevirisi
• Sosyal ve paylaşımlı/ortak katılım	• Öğrenciler arasındaki katılımı ve etkileşimi desteklemesi	• Üç boyutlu nesnelerin işbirlikçi kullanımı • Ortamın keşfedilmesini sağlayan alan gezileri

Tablo-1. Artırılmış Gerçekliğin Eğitimde Sağladığı İmkanlar

İlgili literatür de incelendiğinde Artırılmış Gerçekliğin, eğitim ve öğretimde kullanılmasıyla birlikte eğitim ortamlarına bir farklılık getirmesinin yanı sıra hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin ilgilerini çekmektedir. Fakat Artırılmış Gerçeklik uygulamalarının ülkemizde tamamen uygulandığını söyleyebilmek mümkün olmamakla birlikte Bu konuda Bilinghusrt (2002), eğitimcilerin birlikte çalışarak Artırılmış Gerçeklik uygulamalarının bu özelliklerinin eğitim öğretim ortamlarında daha fazla nasıl etkin kullanılabileceğini keşfetmelerini ve okul ortamında uygulamalarını tavsiye etmektedir.

3.BEDEN EĞİTİMİ VE SPORDA ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK TEKNOLOJİSİ

Teknolojik gelişmelerin hızlı bir şekilde yaşandığı günümüz dünyasında, teknolojinin kullanımı birçok alanda olduğu gibi spor bilimleri alanında da günden güne yaygınlaşmaktadır. Günümüzde beden eğitimi ve sporda performans ve kalitenin önemsenmeye başlanması ile birlikte spor eğitiminde teknolojinin kullanımı zorunlu bir hâle gelmiştir. Özellikle son yıllarda sporda başarıyı yakalayabilmek adına ülkelerin beden eğitimi ve spor derslerine örgün ve yaygın eğitim kurumlarında daha fazla yer vermesiyle öğrenme ve öğretme süreçlerinde teknolojinin kullanımı yadsınamayacak derecede önem kazanmıştır. Teknolojik gelişmeleri yakından takip edip bu gelişmelere uyum sağlamak ve teknolojik araçları eğitimde uygun ve yerinde kullanmak bir yandan sportif anlamda başarıyı tetikleyecek bir etken olurken bir yandan da insan gücünden, zamandan ve enerjiden tasarruf sağlayarak üretkenliği ve verimliliği arttırabilmektedir(Yücel, 2018). Spor ve beden eğitiminde teknoloji kullanımı, süreç içerisinde artış göstermekle beraber birçok yarar sağlamaktadır.

Teknolojik aygıtların spor ve beden eğitiminde kullanımı, rasyonel ve fonksiyonel imkânlar sağlamasının yanı sıra hem psiko-motor becerilerin aktarılmasında hem de teorik bilgilerin aktarılmasında kolaylık sağlayarak öğretmenler ile öğrenciler arasındaki bağı ve motivasyonu arttırmaktadır(Yücel, 2018). Beden eğitimi ve spor eğitiminde bilgisayar, internet, projeksiyon, kamera, fotoğraf, TV, tablet vb. teknolojik araçlar kullanılırken son zamanlarda bunlara çok yaygın olmasa da Artırılmış Gerçeklik teknolojisi eklenmiştir.(Azuma, 1997, Yuen ve ark, 2011, Gümbür 2019).

En basit ifadeyle Artırılmış Gerçeklik, kullanılan gerçek görüntülerin asıllarını bir başka ifadeyle doğal hâllerini temsil edememesi durumunda, gerçek görüntülere ses, video, metin ve en önemlisi 2(D) veya 3(D) boyutlu görüntüler ekleyerek kullanıcıların en üst düzeyde doğal gerçekliği arttırarak hissettirmesini sağlayan teknolojik aygıttır.

Artırılmış Gerçeklik teknolojisi; bilardo, tenis ve buz hokeyi gibi spor branşlarında başarılı bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bazı spor branşlarında, müsabakaların gerçekleştiği alana yansıtılan grafikler ve reklam argümanları da Artırılmış Gerçeklik teknolojisinin önemli güncel uygulamaları arasında yerini almaktadır. Örnek verecek olursak futbol müsabakalarında frikik kullanımı esnasında oyuncuların kurmuş olduğu baraj mesafesi veya topun kaleye olan uzaklığı sahaya yansıtılan çizgilerle izleyicilere gösterilebilmektedir. Yine oyuncuların ofsayta düşüp düşmediklerini daha iyi görebilmek için en ileride olan oyuncunun hizası, gerçek düzlem üzerine çizilen çizgi ile anlaşılabilmektedir. Bunlara benzer şekilde yüzme müsabakalarında, yüzücülerin yarışma esnasında yüzleri su içinde olduğundan hangi ülkeyi temsil ettikleri oyuncular üzerine eklenen simgeler ile anlaşılabilmekte, Amerikan futbolunda oyuncuların mesafe ve konumlarının yanı sıra müsabaka alanları üzerine yansıtılan 3 boyutlu reklam unsurları artırılmış gerçekliğin spor ve beden eğitimi alanında kullanılan örnekleridir (Baysan,2015).

Görsel-3 (1-2-3) (Bozyer, Z, 2015) Artırılmış Gerçeklik Teknolojisinin Beden Eğitimi Ve Sporda Kullanımı (Bozyer, Z. 2015)

Çalışmamızın başında teknolojik araçların spor ve beden eğitimi alanına yararlarından söz etmiştik. Verilen örneklerden yola çıkarak Artırılmış Gerçeklik uygulamalarının da beden eğitimi ve spor alanına birçok fırsatların yanı sıra yararlar sağladığı görülmektedir. Bu bağlamda Bozyer, (2015), yaptığı çalışmasında spor alanındaki Artırılmış Gerçeklik uygulamalarının, sporcuların eğitilmesinde değişiklikler ve kolaylıklar sağlayacağını, antrenörlere daha etkin sistemler geliştirmeye yardımcı olacağı, müsabakaların daha adil yönetilmesine katkılar sağlayacağı ve izleyicilere daha eğlenceli ortamlar yaratabileceği gibi faydalarından söz etmektedir. Yine Bozyer, (2015), yaptığı çalışmasında bazı Artırılmış Gerçeklik uygulamalarının, sporcuların antrenörleri olmadan belirli bir seviyeye kadar ulaşabilmelerine yardımcı olabileceğini ve bu uygulamalar sayesinde sporcuların izlenerek pozisyon ve teknik hatalar hakkında bilgi sahibi olabileceklerini ifade etmektedir.

"Artırılmış Gerçeklik teknolojilerinin eğitim ve spor alanında bu kadar yaygınlaşmasının bir sonucu olarak Artırılmış Gerçeklik teknolojisi ile bir spor branşı geliştirildi. Tokyo merkezli dijital araştırma ve oyun tasarım merkezi The SuperhumanSports Society tarafından oyun ve teknoloji birleştirilerek tasarlanan Artırılmış Gerçeklik oyunu Hado, Artırılmış Gerçeklik gözlüklerinin yanı sıra özel olarak geliştirilen giyilebilir teknoloji ürünlerinden kol bantları ve hareket sensörleriyle oynanıyor. Oyunda, efsane mangalardan "Dragon Balls" ve oyun tarihinin mihenk taşlarından biri olan "Street Fighter" karakterlerinden Ryu, Ken, Sagat, Guile ve Akuma gibi birbirlerine enerji topları atarak oyuncuların sanal bir arenada savaşmaları sağlanıyor. Birçok oyun tasarımcısı ve karikatüristle birlikte geliştirilen Hado, yerel mitlerden ulusal hikâyelere, oyun kültlerinden farklı kültürlerin inançlarına kadar pek çok alanda oyun zevki ve teknolojiyi birleştirerek oyunculara farklı deneyimler sunuyor. Diğer sanal oyunlardan farklı olarak hâlihazırda 6 farklı ülkede beden eğitimi derslerinde bir sanal spor branşı olarak yer almaktadır"

Görsel 4: Artırılmış Gerçeklik Teknolojisi ile oluşturulan spor branşı Hado (https://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/artirilmis-gerceklik-sporu-hado-turkiyede-41356019)

4.SONUÇ

Sonuç olarak teknolojik araçların günümüz dünyasında her alana yayılmış olması, beden eğitimi ve sporda da teknolojinin kullanımı zorunlu hâle getirmiştir. Ülkemiz alan yazını incelendiğinde Artırılmış Gerçeklik teknolojisinin beden eğitimi ve sporda kullanımı oldukça azdır. Bu bağlamda 2 çalışma gözlemlenmiştir (Yantaç 2011, Bozyer 2015). Amacımız, yapılan bu çalışmalardan ve çalışmaların azlığından esinlenerek Artırılmış Gerçeklik uygulamalarının ülkemizde beden eğitimi ve spor alanında yaygınlaşmasına katkıda bulunabilmek ve yapılacak çalışmalara ilham kaynağı olabilmektir.

5.KAYNAKLAR

Abdüsselam, M. S. (2014). *Teachers' and students' views on using augmented reality environments in physics education: 11th grade magnetism topic example.* Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 4(1), 59-74.

Azuma, R. T. (1997). *A survey of augmented reality*. *Presence, 6*(4), 355-385.

Baysan, E. (2015). *Arttırılmış gerçeklik kitap (ag-kitap) kullanımının öğrencilerin akademik başarısına etkisi ve ortamla ilgili öğrenci görüşleri*. Unpublished Master Thesis), Gazi University, Institute of Educational Sciences, Computer Education and Instructional Technology, Ankara.

Billinghurst, M. (2002). *Augmented reality in education*. New horizons for learning, 12(5), 1-5.

Bozyer, Z. (2015). Augmented reality in sports: Today and tomorrow. *International Journal of Sport Culture and Science*, *3*(Special Issue 4), 314-325.

Cai, H. (2013). *Using augmented reality games as motivators for youth environmental education: An American Hart's tongue fern conservation project*. Unpublished master's thesis, State University of New York, New York.

Cai, S., Wang, X., & Chiang, F. K. (2014). *A case study of augmented reality simulation system application in a chemistry course*. Computers in Human Behavior, 37, 31-40. doi:10.1016/j.chb.2014.04.018

Chen, C. M., & Tsai, Y. N. (2012). *Interactive augmented reality system for enhancing library instruction in elementary schools.* Computers & Education, 59(2), 638-652.

Gonzato, J. C., Arcila, T. and Crespin, B. (2008). *Virtual objects onreal oceans*, GRAPHICON'2008, Russie, Moscou, 49–54.

Gümbür, Y. (2019). *Sosyal Bilgiler Dersinde Artırılmış Gerçeklik Uygulaması Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına, Tutumuna Ve Motivasyonuna Etkisi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Muğla.

Gün, E. (2014). *Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarının Öğrencilerin Uzamsal Yeteneklerine Etkisi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.

Kanal, Y. (2020). *Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarının Yabancı Öğrencilere Türkçe Sözcük Öğretiminde Akademik Başarıya Etkisi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Tokat.

Klopfer, E., & Yoon, S. (2004). Developing games and simulations for today and tomorrow's tech savvy youth. TechTrends, 49(3), 41-49.

Milgram, P., Takemura, H., Utsumi, A., & Kishino, F. (1994). *Augmented reality: a class of displays on the reality-virtuality continuum*. Proceedings of SPIE Vol. 2351, Telemanipulator and Telepresence Technologies (pp. 282–292).

Milgram, P., Kishino, F. A, (1994) *"Taxonomy of Mixed Reality Visual Displays." IECE Trans. on Information and Systems (Special Issue on Networked Reality)*, vol. E77-D, no. 12, pp.1321-1329 .

Ramazanoğlu, M., & Aker, A. (2019). *Artırılmış Gerçeklik Teknolojisinin Eğitim Amaçlı Kullanımına İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşleri.* Turkish Studies-Information Technologies and Applied Sciences, 14 (1), 91-106. Erişim adresi: DOI: 10.7827/TurkishStudies.14833

Shardul Gurjar, Hinal Somani(2016). *A Survey on Use of Augmented Reality in Education.*2016 IJEDR | Volume 4, Issue 4 | ISSN: 2321-9939

Şentürk M, (2018). *Mobil Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarının Yedinci Sınıf "Güneş Sistemi Ve Ötesi" Ünitesinde Kullanılmasının Öğrencilerin Akademik Başarı, Motivasyon, Fene Ve Teknolojiye Yönelik Tutumlarına Etkisinin Solomon Dört Gruplu Modelle İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.

Yantaç, A. E. (2011). *Yelken Sporcusunun Yarış Performansını Artırmaya Yönelik Navigasyon Sistemi Arayüzlerinin Dizilimi Üzerine Bir İnceleme*. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 9(1), 25-32.

Yusoff, Z., & Sunar, M. S. (2014). *Augmented reality: a survey in educational environment.* International Journal of Interactive Digital Media, 2(1), 1-8.

Yuen, S. C. Y., Yaoyuneyong, G., & Johnson, E. (2011). *Augmented reality: An overview and five directions for AR in education.* Journal of Educational Technology Development and Exchange (JETDE), 4(1), 11.

Yücel, SA. (2018). *Sporda Teknoloji Kullanımı, Spor Bilimlerine Giriş Ve Beden Eğitimi ve Sporun Temelleri*, ed: Taşkıran Y, ergün yayınevi; İzmir.

Görsel 1: Erişim tarihi 06.02.2021 https://atomicdigital.design/blog/1965-ivan-sutherland-father-of-ar

Görsel-2: Erişim tarihi: 07.02.2021 https://www.youtube.com/watch?v=8Zb2spZvHFQ https://www.youtube.com/watch?v=UkWuVVVU-D4Q https://www.youtube.com/watch?v=Qw7HJPol8ZQ https://www.youtube.com/watch?v=GG90QEvwmEU https://www.youtube.com/watch?v=AudZ5K5tgH4

Görsel-4:Erişim tarihi: 08.02.2021 https://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/artirilmis-gerceklik-sporu-hado-turkiyede-41356019

Bölüm
3

SPORDA ZİHİNSEL(MENTAL) ANTRENMAN

Varol TUTAL[1]
Ersin ATEŞ[2]

1.GİRİŞ

Sporda başarıya kavuşmak, sportif performansı yükseltmek için fiziksel faktörlerin yanında diğer faktörlerinde etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan en önemlisinin de psikolojik faktörler olduğu söylenebilir. Psikolojik faktörlerin performans sporuna enjekte edilmesi ile birlikte spor psikolojisi kavramı ortaya çıkmış olup bu bağlamda spor yapan kişilerin özellikle fiziksel kapasitenin arttırılmasının amaçlandığı sportif aktivitelerde ruhsal ve fiziksel olarak sınırlarını zorlayabilmesi ve etkileşimin üst düzeyde olması (Koç, 1994) önem arz etmektedir. Bu psikolojik faktörler, sporcuların, antrenörlerin ve spor psikologlarının ilgisini çekmekte (Gucciardi ve diğ.,2008) ve spor psikologları ve bilim insanları da günümüz sporunda psikolojik faktörlerin performanstaki etkisini incelemektedir (Adiloğulları ve diğ. 2015). Günümüz spor dünyasında özellikle sporcuların kazanma ve kaybetme arasındaki çizginin incelmesi (Yarayan ve

1 .Dr.Öğretim Üyesi v.tutal@siirt.edu.tr Siirt Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

2 Ersin Ateş ersinates1551@gmail.com Siirt Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü

diğ,2018) mükemmeliyetçi ve başarılı olma istekleri, ülkelerinin tanınma durumları ve spor kavramının benlik saygısı üzerindeki etkisi spor psikolojisinin önemli konusu haline gelmiştir. Spor psikolojisi, spor yapan bireylere, karşılaşılan güçlüklerle başa çıkma, güçlükleri yenme ve yarışma hazırlığı gibi konularda yardımcı olmaktadır (Konter, 2006; Kulak, 2011) Sporda başarı sağlamak ve her kademede performansı artırmak önemli olup özellikle bu başarıda psikolojik ve fiziksel gibi iç faktörler ile çevreden kaynaklı dış faktörlerinde (İkizler, diğ 1997-Başer, 1996) etkisi olduğu söylenebilir. Performans seviyesini yükseltmek amacı ile sporcuların motorik özellikleriyle birlikte fiziksel gelişim özelliklerinin de arttırılması amacıyla farklı uygulamalar pratikte uygulanmaktadır. Bu amaçla birlikte fizyologlar, biyomekanikçiler ve beslenme uzmanlarının iş birliği içerisinde çalışması ile antrenman ve yarışma düzeylerinde artışlar gözlenmiş olup sporcuların farklı disiplinlerden edindiği kazanımların sportif performansına olumlu yönde katkılar (Altıntaş ve diğ 2008) sağladığı söylenebilir.

Sportif performansta çok yönlü gelişim için sporcular ve antrenörler programları doğrultusunda fiziksel, zihinsel, devinişsel ve duyuşsal gelişimleri açısından çalışmalar gerçekleştirmesi kaçınılmaz hale gelmiştir (Aldemir ve diğ 2011). Sportif performansı artırmada psikolojik faktörlerin geliştirilmesi için psikolojik beceri antrenmanları kullanılabilir. Psikolojik beceri antrenmanlarıyla birlikte sporcuda zihinsel becerilerin geliştirilmesi amaçlanır (Kalkavan ve diğ. 2020).

Zihinsel becerilerin içerisinde yer alan zihinsel antrenmanın motor becerilere sahip olan bireylerde bu becerileri geliştirmede önemli bir yöntem olduğu düşünülmektedir (Cocks ve diğ, 2014). Konu ile ilgili bazı çalışmalar incelendiğinde performans ile zihinsel antrenman kavramı arasındaki ilişki önem arz etmektedir, (Mamassis ve diğ. 2004, Altıntaş ve diğ. 2008). Sporcula-

rın yıllık antrenman programlamalarında zihinsel antrenmanın yer alması (Karagözoğlu, 2005) önemlidir. İyi bir antrenmanda antrenörlerce temelde fiziksel antrenmanın yer alması görüşü hakimken fiziksel antrenman, taktik antrenman, teknik antrenman ve psikolojik antrenmanın önemi unutulmamalıdır. Çünkü başarı ve başarısızlık durumlarında bu temel unsurlar birbirini etkileyebilmektedir (Bompa ve diğ, 2009).

Her zaman bir adım ilerisinin düşünüldüğü spor dünyasında; sadece fiziksel olarak hazır olmanın başarı için yetmeyeceği anlaşılmaya başlanmış olup, fiziksel hazırlığın yanına zihinsel hazırlık süreçleri de eklenerek maksimum performans elde edilebileceği düşünülmektedir. Bu noktada zihinsel antrenman kavramının önemi ortaya çıkmaktadır.

2.ZİHİNSEL ANTRENMAN

2.1.Zihinsel Antrenman Tanımı

Günümüz sporunda fiziksel antrenmanın yanında zihinsel antrenmanında psikolojik olarak çok büyük etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

Zihinsel antrenman, performans sporunda, sporcular fiziksel antrenmanla birlikte veya yanında zihinsel antrenmanlardan da yararlanmakta olup, fiziksel bir hareket yapmadan, zihni kullanarak, bir hareketi veya yeni bir hareketin öğrenilmesinde ki yapılan zihinsel çalışmalara (Günay ve diğ, 2017), gerçekleştirilen spor etkinliği esnasında, öncesi veya sonrasında kişiyi etkileyen dikkat, algı, öğrenme, motivasyon ve stres gibi durumlarda psikolojik faktörlerin sistemli olarak iyileştirilme durumuna (İkizler ve diğ, 1997, Yarayan ve diğ,2018), herhangi bir tekniğin pratiğe dökmeden zihinde canlandırılmasına (Hecker ve diğ, 1988). olarak tanımlanabilir. Spor psikologları ise zihinsel antrenmanı, zihinsel imgeleme ve becerilerin zihinde görsel olarak canlandırıl-

masını zihinsel uygulama olarak ifade etmişler, zihinsel hazırlığı ise performans gelişimi için farklı yöntemlerin uygulanarak performansa yapılan hazırlık olarak (Konter,1999) tanımlamışlardır.

2.2.Zihinsel Antrenmanın Önemi

Zihinsel antrenmanın sportif performansa çeşitli şekillerde etkisi olduğu söylenebilir. Sporcular uygulanacak zihinsel antrenman programları ile duygularını ve düşüncelerinin kontrol edebilme, kendine güvenebilme, motive olabilme, stresi yenme ve beceri öğrenme gibi konularda başarı sağlayabilmektedirler(Altıntaş ve diğ, 2008)

Bir hareketin zihinde canlandırılmasıyla beraber ilgili kaslarda, zihinde canlandırılan hareketin pratikte uygulamalı olarak yapıldığı zamanda olduğu gibi benzerlik gösteren elektrik akımlarının oluştuğu tespit edilmiştir (Günay ve diğ, 2017, Akandere ve diğ,2018). Sporcuların bunu dikkate alarak hareketleri sürekli olarak zihinde canlandırmaları, yarar sağlayacaktır. Hareketi zihinde canlandırarak yapmak uygulamalı yapmaktan daha kolay(Akandere ve diğ,2018) olduğu unutulmamalıdır.

Bireyler yalnızca fiziksel ve fizyolojik bir canlı değil, psikolojik, sosyolojik, kültürel gibi farklı özelliklere de sahip canlı varlıklardır. Bununla birlikte spor ortamlarında bireylerin zihinsel olarak içerisinde bulunduğu durum, sporcu performansı ile doğrudan ilişkili olmaktadır. Günümüz dünyasında performans, spor yapan bireyin çalışma esnasında fizyolojik, biyomekanik ve psikolojik verimi olarak ifade edilebilir. Üst düzey performans için spor yapan birey hem psikolojik hem de fizyolojik özelliklerinin geliştirilmesi ve amaç doğrultusunda belirli düzeye geliştirilmesine bağlı olduğu düşünülmektedir (Konter, 2003). Sportif performansın yükselmesinde, zihinsel antrenmanın önemi, yapılan çalışmalarla da ortaya konulmuştur (Patrick ve diğ,1998, Kulak ve diğ,2011, Cankurtaran,2020, Özdal ve diğ, 2013, Mamassis ve diğ, 2004- Vealey 2007 Lutz ve diğ, 2009).

Performans sporunu yapan ya da herhangi bir spor dalını öğrenmek için yapan sporcuların yaptıkları sporun temel tekniklerini, branşa yönelik hareket becerilerini geliştirmek için sürekli zihinde canlandırmaları daha çok tekrar yapmalarını sağlayacağından gelişimi ve öğrenmesi açısından yararlı olacaktır (Günay ve diğ,2017). Zihinsel antrenmanın sadece spora yeni başlayanlar için değil elit sporcuların da özellikle de müsabaka öncesi, müsabaka sırası ve müsabakan sonraki süreçte de kullanabilecek önemli bir antrenman türü olduğu söylenebilir. Zihinsel antrenmanın sporu yapan kişilerin kendine olan güveni artıracağı ve uygulama esnasında da bu güvenle daha rahat ve daha istekli yapabileceği düşünülmelidir. Çünkü zihinde canlandırılarak yapılan hareketi pratikte yapmak daha kolay olacaktır(Günay ve diğ,2017)Zihinde canlandırarak hareketin doğru yapılabilmesi ve doğru karar vermek, sporcuyu başarıya ulaştırır(Günay ve diğ,2017). Bununla beraber;

- "Zihinde canlandırma, duyguları kontrol eder,
- Konsantrasyonu geliştirir,
- Strateji oluşturmaya yardım eder,
- Kendine güveni geliştirir,
- Sakatlıkların iyileşmesini hızlandırır,
- Teknik becerileri artırarak sporcunun maksimum kapasitesini geliştirir"(Günay ve diğ,2017)

Görüldüğü üzere, sportif performansı yükseltmek ve başarıya ulaşmak için zihinsel antrenman (mental) kavramının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda sporcuların ve antrenörlerin fiziksel antrenmanın yanında, zihinsel antrenmanında kullanılması noktasında gerekli hassasiyeti göstermeleri başarıyı yakalama noktasında önemli bir etken olarak görülmeli ve süreci doğru yönetmelidir.

2.3.Zihinsel Antrenman Süreci

Performans sporunda fiziksel antrenmanın yanında, zihinsel antrenmanında bir plan ve süreç çerçevesinde önemlidir. İlk olarak mevcut durumun tespiti için müsabaka sonuçlarının ve antrenmanlarda uygulanan testlerin sonuçları ve ya gözleme dayalı sonuçlar neticesinde sporcular üzerinde olumsuz etki yapan psikolojik faktörlerde dikkate alınarak sporcuların performans düzeyi belirlenir. Daha sonra performansı olumsuz yönde etkileyen nedenler ortaya konularak bu faktörlerin nasıl bir şekilde kontrol bu faktörlerin nasıl bir şekilde kontrol edilmesi noktasında sporcuya gerekli beceriler öğretilmelidir. Bakıldığında bu olumsuz psikolojik faktörleri, heyecanlanma, unutma, motive olamama, rakipten korkma, antrenörleri ve arkadaşlarıyla geçimsizlik, yaralanma ve başarısızlık korkusu gibi faktörlerin üstesinden gelebilecek becerilerin öğretilmesi bu aşamada önemlidir. Son olarak da bu öğrenilen becerileri yarışma ortamında kullanabilmektir (İkizlerve diğ, 1997, Aktop, 2008).

2.4.Zihinsel Antrenman Teknikleri

Psikolojik becerileri geliştirmek amacıyla birçok teknik kullanılmaktadır. Bu tekniklere bakıldığında bilişsel ve bedensel gevşeme, kendi kendine konuşma, pekiçtireçler, *model alma, tedavi, danışma, biyo geri bildirim gibi uygulamalar bulunmaktadır (Konter, 1998). Performans sporlarında da bu tarz zihinsel(mental) tekniklerin başarıya etkisi önemlidir.*

Spor ortamlarında bireylerin psikolojik olarak beklenti ve ihtiyaçları farklılık göstermektedir. Bu bağlamda sporcuların ihtiyaçları doğrultusunda bazı teknikler ön plana çıkmaktadır.

2.4.1.Hedef Belirleme

Performans sporunda hedef belirlemek ve inanmak başarıyı beraberinde getirecek en önemli etken olduğu söylenebilir. Her alanda olduğu gibi sportif müsabakalarda da hedef belirleme per-

formans artırma ve üretkenlik sağlanmasında kullanılan en faydalı motivasyon yöntemlerinden (Aslan,2015) biridir Ancak antrenmanlarda ve müsabakalarda sakatlıklarla karşı karşıya kalan sporcuların motivasyonlarını kaybedip, antrenmanlara katılamaması ile birlikte hedefleri doğrultusunda ilerlemesinde sorunlar yaşayabilme durumuna göre hedef belirleme ilkelerinin gözden geçirilmesi motivasyon açısından önemlidir(Konter, 1998).

Performans sporunda en büyük hedef en iyi dereceleri elde etmek olsa da, bu durumu performansla birlikte süreç hedefleri de belirlemektedir(Courtsy,2013, Akt. Orhan,2020) Bu bağlamda değerlendirmeyi süreç odaklı bir zihniyet çerçevesinde gerçekleştirmek (Alison, 2017; Akt;Orhan,2020)) önemlidir. Bu konuda uzman kişilerden destek almak ve özellikle de spor psikologlarından (Konter, 1998) yararlanmak faydalı olacaktır

2.4.2.İmgeleme

İmgeleme kavramı, zihinsel olarak düşünmek, çalışmak, bilişsel, sembolik, visiomotor, imgesel ve idiomotorik çalışma gibi isimler ile eş anlamlı olarak da (Kale, 2013) literatürde yer almaktadır. İmgeleme, zihinsel olarak hareketin, uygulama olmadan zihinde canlandırılması (Konter, 1996), sporcunun herhangi bir şekilde etkilenmeden performansını ortaya koyabilmesi ve karşılaşacağı farklı ortamları zihinde hayal ederek canlandırması(Akandere ve diğ,2018), olarak tanımlanır. İmgelemeyle beraber hem fiziksel ve hem de zihinsel becerilerin gelişimi sağlanır (Kolayiş ve diğ, 2015). Bununla beraber yeni bir hareketin öğrenilmesinde veya önceden öğrenilen hareketlerin daha iyi duruma getirilmesinde imgeleme (zihinde canlandırma) kullanılır (Farah, 1989). Teknik, taktik ve motorik çalışmaların ve imgelemenin birleştirilmesi ile yapılan antrenmanların sonucunda imgelemenin sporcu performansının artırılmasında etkisi olduğu söylenebilir (Vurgun, 2010).

Literatüre bakıldığında imgelemeyi beş farklı başlık altında sınıflandırmıştır(Hal,ve diğ,1998, Akt: Miçooğulları ve diğ,2015). Bunlar;

-Bilişsel özel imgeleme, İyi yapılması istenen becerinin, tekniklerin zihinde canlandırılırken en iyi şekilde gerçekleştirildiği durumudur ((Hocaoğlu, 2019, Miçooğulları ve diğ,2015)

- Bilişsel genel imgeleme, Performansa ilişkin becerileri uygulamak için strateji ve yöntemlerin imgelenmesi durumudur (Hocaoğlu, 2019, Miçooğulları ve diğ,2015)
- Motivasyonel özel imgeleme,(Özel bir amaca yönelik, performans hedefleri hedef odaklı uygulama durumudur (Hocaoğlu, 2019, Miçooğulları ve diğ,2015)
- Motivasyonel genel ustalık İmgelemesi, Zor bir durumda, müsabakalarda veya yarışmalarda karşılaşılan teknik ve taktik problemleri çözümlemek ve meydan okumak durumudur (Hocaoğlu, 2019, Miçooğulları ve diğ,2015)
- Motivasyonel genel uyarılmışlık İmgelemesi(Kaygı ve uyarılmış düzeyini kontrol etmek (Miçooğulları ve diğ,2015) ve duygusal deneyimleri içeren imgeleme durumudur (Hocaoğlu, 2019),

2.4.3.Kendi Kendine Konuşma

Performans sporunda bireylerin yapmış olduğu spor branşıyla ilgili teknik, taktik ve müsabaka değerlendirmelerinde kendi kendine konuşmanın sporcunun motive olması açısından önemli olduğunu söylemek mümkündür. Sporda bilişsel yöntemler ve stratejilerin performansa olumlu etkisi olmasına rağmen, uygulama aşamasında sıkıntılar olabilmektedir (Konter;1998) Bu nedenle kendi kendine konuşmanın işlevsel olarak üzerinde dikkat edilmesi, gerekli açıklamaların doğru bir şekilde yapılmasına gerek vardır(Konter;1998). Kendi kendine konuşmayla ilgili özellikle

kullanılan cümlelerin analiz edilmesi, kaygı, dikkat kontrolü

için ifadeler geliştirebilme ve bu ifadelere uygun teknikler geliştirebilme konularını gerekli başlıklar olarak sınıflamak ve bu konular üzerine gitmek (Konter;1998) spor yapan bireyler açısından teknik ve taktiklerin gelişimi ve performanslarını artırma açısından önemlidir. Bu bağlamda spor psikologları, antrenörler, yöneticiler ve diğer görevlilerin beraber çalışması ve sporculara ya da spor yapan bireylere bilişsel olarak gerekli desteği vermelidir.

2.4.4.Gizli Algı Antrenmanı

Sporcular bazı hareketleri algılarken, hareketleri yapan bir diğer kişiyi kendisinin izlediğini hayal eder ve izlediği kişiyi model alır. Model alınarak öğrenmede etkili olan zihinsel etkenler dikkat ve hafıza antrenman uygulama şekillerinin başarısında önem taşımaktadır(İkizler ve diğ. 1997,-https://slideplayer.biz.tr/slide/2284494/, Şinoforoğlu, 2006)

2.5.Zihinsel Antrenmanın Avantajları ve Dezavantajları

Günay ve Diğ. (2017) Zihinsel antrenmanın avantajlarını ve sınırlılıklarını şöyle sıralamışlardır;

Avantajları;

- "Zihinsel antrenman, sporsal antrenman için gerekli öğrenme zamanını kısaltır,
- Hareket akışının zihinsel olarak tasarımı, hareket becerisini azaltır,
- Zihinsel Antrenman hareketin doğru yapılmasını kolaylaştırır,
- Zihinsel Antrenman kısa sürede çok tekrarı olanaklı kıldığı için enerji tasarrufu sağlar,
- Zihinsel antrenman sakatlık dönemlerinde kullanılır,

- Zihinsel antrenman start öncesinde yarışma koşullarında uyarıcı bir işlev sağlar,
- Zihinsel antrenman ısınmayı tamamlayıcı olarak kullanılır ve bu süreyi kısaltır,
- Sakatlık olasılığı yüksek sporlarda sıklıkla kullanılır ve sakatlık riskini azaltır,
- Teknik hataların düzeltilmesinde önemlidir."

Dezavantajları (Sınırlılıkları);

- "12 yaştan önce kullanılmamalıdır,
- Zihinsel antrenman teknik dallar için uygundur,
- Zihinsel antrenmanın denetlenme olasılığı yoktur."

5.SONUÇ

Sonuç olarak baktığımızda sporcuların psikolojik açıdan kendilerini yeter hale getirmeleri sonucu performanslarının yükseleceği ve beraberinde başarılı sonuçların geleceği kaçınılmaz olarak görülmektedir. Performans sporunu yapan kişilere, bireylere bakıldığında ilk amaç performanslarını yükseltmek ve başarılı olmaktır. Bunun için yapılan fiziksel antrenmanların yeterli olmayacağı bununla beraber psikolojik faktörlerinde önemli olduğu ve bu anlamda da kişinin kendisini geliştirmesi önem arz etmektedir. Ancak sporcular çeşitli sorunlarla karşılaşabilmektedir. Sporcunun genelde rakibi kendisi olduğu düşünülürse ve kendisi ile başa çıkmak ve kendi hatalarına mağlup olmamak için yüksek düzeyde efor (Biçer, 2008) sarf edecektir. Spor psikolojisinin becerilerinden biri olan zihinsel antrenman sporcuların performansını artırma da önemli etkendir (Altıntaş ve diğ,2008). Ancak sadece zihinsel antrenmanla sonuç beklemek doğru olmaz fiziksel antrenmanla beraber zihinsel antrenman kullanıldığı takdirde başarı ve verim elde edilecektir(Altıntaş ve diğ,2008). Bu bağlamda gerekli planlama yapılırken zihinsel antrenman tekniklerini spor psikologlardan da yardım alarak iş birliği içerisinde

doğru olan tekniğin uygulanması istenilen hedefe ulaşmak adına önemlidir. Sonuç olarak sporu yapan bireylerde sporun temel becerilerini, özel becerilerini, sportif performans becerilerinin geliştirmede fiziksel antrenmanın yanında zihinsel antrenmanın da önemini beden eğitimi ve spor öğretmenleri, antrenörler, spor yöneticilerinin kavraması ve spor kavramının içerisinde yer alan diğer kişilerce de bilinmesi ve planlamalarını bu doğrultuda yapmaları geleceğin başarılı sporcularının yetişmesi adına önemlidir.

6.KAYNAKÇA

Adiloğulları I, Görgülü R, (2015). *Sporda Duygusal Zeka Envanteri'nin Uyarlama Çalışması.* Uluslararası Spor Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi, 1(2), 83-94.

Akandere, Mehibe & Aktaş, Samet & Er, Yusuf. (2018). **Zihinsel Antrenman ve Spor**. Türkiye Barolar Birliği, 60-74.

Aktop,A.(2008). *Biyolojik Geribildirimle Zihinsel Antrenman Yönteminin Dart Performansına etkisinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antalya

Aldemir G. Y, Biçer T, Kale E. K, (2011) *Elit futbolcularda İmgeleme Çalışmalarının Benlik Algısı Üzerine Etkisi.* CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi:6(1)

Altintaş A, Akalan C, (2008). *Zihinsel Antrenman ve Yüksek Performans.* Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 6(1): 39-43.

Aslan, Ö.(2015). *Golfe Yeni Başlayanlarda (13-15 yaş) Zihinsel Antrenman Uygulamalarının Pata Vuruş Becerisini Öğrenme sürecine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Başer E, 1996. *Futbolda Psikoloji ve Başarı*. 2. Baskı, Ankara, Bağırgan Yayınevi.

Bompa T.O, Haff G.G, (2009). *Periofization: Theory and Metodology of Training, Fifth Edition, Human Kinetics*, IL. 57-58.

Biçer T. 2008. *Yaşamda ve Sporda Doruk Performans*. İstanbul, Beyaz yayınları, s. 214- 216.

Cankurtaran Z, (2020). *Okçuların Rekabet Ortamında Kullandıkları Zihinsel Antrenman Becerilerinin Sıralama Atış Skorlarına Etkisi*. Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi, 6(1), 13-29.

Cocks M, Moulton, C. A, Luu, S, Cil T, (2014). *What surgeons can learn from athletes: mental practice in sports and surgery.* Journal of Surgical Education, 71(2), 262-269.

Farah M. J, (1989). *The neural basis of mental imagery.* Trends in Neurosciences 12; 395-399.

Gucciardi, D. F, Gordon, S, Dimmock, J. A, (2008). *Towards an understanding of mental toughness in Australian football.* Journal of applied sport psychology, 20(3), 261-281.

Günay,M, Şıktar,E.Şıktar,E.(2017). *Antrenman Bilimi..* Batman Belediye Spor Kulübü Eğitim, Kültür ve Spor Yayınları, 1. Bası, ekim,2017

Hocaoğlu G. S, 2019. *Sporcuların Algılanan Yeterlik ve Hedef Yönelimlerinin İçsel Konuşma ve İmgeleme Biçimlerini Belirlemedeki Rolü.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Hecker J. E, Kaczor L. M, (1988). *Application of imagery theory to sport psychology.* Journal of Sport and Exercise Psychology, 10, pp. 363-373, 1988

İkizler C, Karagözoğlu C, 1997. *Sporda Başarının Psikolojisi.* 3. Baskı, İstanbul, Alfa Basın Yayın Dağıtım, s. 70

Kale K. E, 2013. *İmgeleme Müdahale Programlarının Güdülenme, Hedef Yönelimleri ve Güdüsel İklim Üzerine Etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Mersin.

Kalkavan A, Özdilek Ç, Çakır G, (2020). *Dağ Bisikletçilerinin Zihinsel Dayanıklılık Düzeylerinin Araştırılması.* Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 22(2), 31-43.

Karagözoğlu C, (2005). *Sporda Psikolojik Destek*. İstanbul. Morpa Kültür Yayınları

Koç Ş, 1994. *Spor Psikolojisine Giriş*. İzmir. Saray Tıp Kitapevi.

Kolayiş;H., Sarı,İ. Köle,Ö.(2015). Takım Sporcularıyla Uğraşan Kadın Sporcuların İmgeleme, Güdülenme ve Kaygı Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Ankara Üniv Spor Bil Fak, 2015, 13 (2), 129-136

Konter E, (1996.) *Seminer Notları*. Adana

Konter,E.(1998) *Sporda Psikolojik Hazırlığın Teori ve Pratiği*. Bağırgan Yayımevi,1998,Ankara

Konter E, (1999). *Uygulamalı Spor Psikolojisinde Zihinsel Antrenman.* Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, s. 6–8, 11, 54–57

Konter E, (2003). *Spor Psikolojisi Uygulamalarında Yanılgılar ve Gerçekler*. Ankara, Dokuz Eylül Yayınları, s. 7, 31, 32, 37.

Konter E, (2006). *Spor Psikolojisi El Kitabı.* Nobel Yayınevi, s. 13.

Kulak A, (2011). *Zihinsel Antrenman Yönteminin 10-12 Yaş Futbolcularda Teknik Beceri Performansına Etkisinin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi. Harran üniversitesi, Sağlık Bilimleri Ensitüsü, Şanlıurfa.

Kulak,A.Kerkez, F:İ.Aktgaş,Y.(2011). *Zihinsel Antrenman Programının 10-12 Yaş Futbolcularda Bazı Motorik Özelliklere Etkisi,* Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe J. of Sport Sciences,2011, 22 (3), 104–114

Lutz A, Slagter H. A, Rawlings N. B, Francis A. D, Greischar L. L, Davidson R. J, (2009). *Mental training enhances attentional stability: neural and behavioral evidence.* Journal of Neuroscience, 29, 13418–13427

Mamassis G, Doganis G, (2004). *The effects of a mental training program on juniors' precompetitive anxiety, self-confidence, and tennis performance*. Journal of Applied Sport Psychology, 16, 118–137.

Miçooğulları,O. Kirazcı, S. Özdenir, R.A.(2009). *Futbolcuların Deneyimleri Açısından İmgeleme Türleri ve Kullanım düzeylerinin Belirlenmesi*. Spor Hekimliği Dergisi, Cilt:44, S.1-8

Orhan,E.(2020), *Yüzücülerin Zihinsel antrenman ile Kişilik Özelliklerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi(Adıyaman İl Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Özdal,M.Akcan,F. Abakay, U. Dağlıoğlı,Ö.(2013). *Video Destekli Zihinsel Antrenman Programının Futbolda Şut Becerisi Üzerine Etkisi.* Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi Journal of Sports and Performance Researches 2013;4(2) 40-46

Patrick T. D, Hrycaiko D. W, (1998*). Effects of a mental training package on an endurance performance.* Sport Psychologist, 12, 283–299.

Şinoforoğlu,O.T.(2006).*İstanbul İlinde Elit Düzeyde Takım Sporları ile Uğraşan Sporcuların Zihinsel Antrenman ve Zihinsel Becerilerini Kullanma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Vealey, R. S, (2007). *Mental skills training in sport. In Editors (eds.),* Handbook of Sport Psychology. Third Edition.

Vurgun N, (2010). *Sporda İmgeleme Anketinin Türkçeye Uyarlanması ve Sporda İmgelemenin Yarışma Kaygısı ile Sportif Güven Üzerindeki Etkisi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Yarayan, Y.E. İlhan, E.L.(2018). *Sporda Zihinsel Antrenman Envanteri'nin (SZAE) Uyarlama*

Çalışması. Gazi Journal of Physical Education and Sport Sciences 2018, 23(4), 205-218

https://slideplayer.biz.tr/slide/2284494/, (Erişim Tarihi,06.02.2021)

Bölüm
4

KIRGIZ MİLLİ EĞLENCELERİ: XIX. YÜZYILIN SONLARI VE XX. YÜZYILIN BAŞLARINDA

Mehmet TÜRKMEN[1]

1. GİRİŞ[2]

Bireyin yaşadığı sosyal ortam, ortak anıların biçim ve içeriği için bir çerçeve oluşturur. Tarihsel yorumlar ve algı örüntüleri, bireysel ve kolektif bellek arasındaki karşılıklı ilişkiden kaynaklanmaktadır. Kırgızlar, Türk toplulukları içerisinde geleneksel kültür unsurları, folklorik tüketimleri ve arketip kültür kodları sosyal ve beşerî bilimciler tarafından en çok araştırılmaya tabi tutulanlardandır. Araştırmacıların Kırgız kültürü hakkında en çok odaklandıkları konu: milli eğlenceler ile bu eğlencelerde sergilenen ve yarış özelliği taşıyan geleneksel sporlar ve de eğlence özelliği taşıyan oyunlarıdır (Bartold, 1964: 647). Dolayısıyla eğlence kültüründe, geleneksel sporların kökenine inebilme ve karakterini tahlil edebilmede, teorik ve pratik açıdan incelenmesinde, unutulmuş ve unutulmaya yüz tutmuşları gün yüzüne çıkarmada, bilinmeyen yönleri ve orijinal adlarıyla doğru yansıtmada Kırgızlar, Türk halkları içerisinde en potansiyel kaynaklara sahiptirler.

[1] Prof. Dr. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi & Muş Alparslan Üniversitesi, Bişkek / KGZ & TUR. m.turkmen@alparslan.edu.tr ; ORCID İD: https://orcid.org/0000-0002-5926-7522

[2] **Not**: Bu çalışma, KTMU-BAP-2018.GOSAUM.01 numaralı "Kırgızistan ve Türkiye'de Geleneksel Atlı Sporların Araştırılması" başlıklı Bilimsel Araştırma Projesinden üretilmiştir.

Spor oyunları ve bunun kültür alanı belli bir grubun değerlerini, törelerini, yaşam biçimlerini ve sporun yaşam tarzındaki yerini ifade eder. Toplum kavramı gibi kültür kavramı da sosyolojik, antropolojik, etnografik ve tarihsel bir spor çalışmasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Araştırmacıyı, belirli bir kültürel ortamda oyundaki anlam, sembol, ritüel ve güç ilişkilerini dikkate almaya teşvik eder. Bir oyuncunun davranışları, mahalleden topluma sosyal grubun kültürünün normlarına ve değerlerine bağlıdır. Çünkü geleneksel oyun ve spor, bir milli kültür ürünü ve bu kültürün amblemidirler. Bu nedenle oyuna dayalı pratiklerin derin bilgisi, bir toplumu tanımak için önemli bir unsurdur.

1.1. Çalışmanın önemi: Nesiller arasında milli kimliğin ve geleneksel bağlantının korunmasına yardımcı olan eğlence kültürünün en önemli unsurlarından biri halka özgün geleneksel spor oyunlarıdır. Bu spor oyunları fiziki olduğu kadar fikri ve ahlaki bakımdan önem arzetmektedir. Eğlencelerde sergilenen oyunlar aynı zamanda kültürel bir temsil işlevi görmektedir. Herhangi bir geleneksel oyunu insanlar oynadıklarında, toplumların kültürel özellikleri için semboller, işaretler ve kodlar da yaşarlar. Aynı zamanda geleneksel sporların varlığı ve popülaritesi, ulusal duygular hakkında fikir de verebilir. Halkı bir araya getiren semboller, yapılan merasim ve ritüeller toplumda bireyler arasındaki bağları güçlendirip ortaklığı pekiştirdiği gibi, spor geleneği aracılığıyla geleneklerini sürdürmesine, inançların tazelenmesine, değer yargılarının, törelerin kökleşmesine yardım ederek toplumu canlı bir biçimde ayakta tutar. Bu bağlamda, kültürün en göze çarpan yönelimleri özetlenmeye çalışılsa, bugün bunun için geleneksel spordan daha verimli bir alan bulamaz denilse, herhalde yerinde olacaktır.

Ayrıca, eğlencelerde ritüel katılımcılar için çıktı olarak, öncelikle grup dayanışması ve grup üyeliği duygusunu ortaya koyabilir. Ritüele katılanlarda oluşan duygusal enerjiyle kendine güven,

zevk, güç vb. duygusal hisler oluşur. Ritüelin gerçekleştirilmesi sırasında kullanılan semboller, kelimeler, jest ve mimikler yoluyla kolektif birleşim sağlanır. Diğer taraftan grup üyeleri arasında, grubu bir arada tutan semboller yoluyla oluşan kutsal bağlılık duygusu ahlaki hisleri de güçlendirir. Unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuş milli sporların içerik ve ritüellerinin incelenmesi, olumlu geleneklerin restorasyonunu sağlayabilmektedir.

1.2. Çalışmanın amacı ve sınırlılıkları: Ekim Devrimi'nden önce (özellikle 19.yüzyılın sonu ile 20.yüzyılın başını kapsayan dönemde) Kırgızların milli eğlencelerine ait en önemli özelliklerini belirlemek ve açıklamaktır. Bununla birlikte Çarlık ve Sovyet Rusya müdahalesinin söz konusu eğlenceler ve burada sergilenen oyunların milli niteliklerine ne gibi etkileri olduğu sorusuna yanıt aramaktır. Ayrıca bilindiği üzere Türkler Orta Asya (Türkistan) coğrafyasında daha ziyade ferdiyetçi temayüle dayalı boylar halinde yaşamışlar ve bu yaşam biçimi kabilecilik anlayışını millet bilincinin önüne taşımıştır. Bu bağlamda Kırgızlardaki kabilecilik anlayışının eğlence ve bunlarda sergilenen oyunların milli bünyede olumlu ve olumsuz etkileri olduğunu irdeleyip, sonuçta rapor haline getirmektir. Çalışmanın kronolojik çerçevesi 19.yüzyılın sonu ile 20.yüzyılın başlarıyla sınırlandırılmıştır.

1.3. Kırgızları geleneksel oyunlara ve bu oyunların tüketildiği milli şenliklere hazırlayan genel faktörler: Dışarıdan birisi için Kırgız geleneksel sporunu anlamak, şüphesiz Kırgızlar'ın ve hatta diğer Türk halklarının sosyal hayatının diğer yönlerine de çok fazla ışık tutar. Kırgızların geleneksel spor oyunları ve bunların uygulandığı toy (şenlik), aş (yuğ /yas) merasimi ve her türlü sosyal-ekonomik, ailevi, dinsel ve seküler tören kültürü, halkın gelişimi ve sürekliliği için kendisine özgü olan iktisadi yaşamı ve bu yaşamı besleyen coğrafi ortamı olan geleneksel kaynaklara dayanmaktadır. Ayrıca asırlardır Isık-Köl ve çevresi Türklerin buluşup kaynaştığı, milli sporların oynandığı coğraf-

ya olmuştur. Tarihteki en eski Türk devletlerinden birini kurmuş olan ve "Moğalistan'ın güçlü aslanları" olarak bilinen "*Kırgızlar, Türk bozkır kültürünün oluştuğu ve geliştiği coğrafyalarda yaşamış, konup-göçtükleri ve yerleşim yerlerini, iktisadi ve sosyal hayat sahalarını buna göre tayin etmişlerdir*" (Türkmen & Özmaden, 2000: 46).

Kırgızlar Türk halkları içerisinde ilk devlet kuranlardan birisi olmasına rağmen bu, devlet hayatları oldukça kısa sürmüş, çoğu zaman Türk hanlık veya hanedanlıklara bağlı olarak yaşamışlar, Rusya ve Sovyet örneğinde olduğu gibi bazende başka ulusların egemenlikleri altına girmişlerdir. Bu durum, Kırgızlar'da milli kimliklerini yitirme endişesine yol açmıştır. Oysa konar-göçer Türk halklarının kırsal ortamında, geleneksel spor oyunları milli kimliğin birçok özelliğini koruyordu. Bunun nedeni, doğa unsuruyla sürekli mücadeledeki bozkırın ve yüksek dağların kendine özgü koşullarında yaşayan Kırgızlar'da, militarize spor oyunları, beden eğitiminde her zaman özel bir öneme sahip olmasıdır. Uzun süre aynı doğal koşullar, arkaik ve erken feodal yapıda savaşçı bir yaşam biçimini zorunlu olarak korudu. Yetenekli ve cesur savaşçıları eğitmeyi amaçlayan oyunlar ve egzersizler, özellikle geleneksel sporların merkezine oturmuştur. Kırgız Türkleri'nin beden eğitimi araçları, beden eğitiminin sistematik formülasyonu mücadeleci toplumsal yaşam biçiminin zorunlu şartlarından biriydi. Gelecekte güçlü, deneyimli savaşçılar yetişmeleriyle meşguldüler (Türkmen & Djanuzakov, 2019: 1062).

Çeşitli milli eğlenceler (burada eğlenceler olarak oyunlar, yarışlar, milli spor faaliyetleri olarak algılanmaktadır), Kırgız halkının zengin ve özel kültür mirasının arasında önemli bir yere sahiptir. Maalesef Kırgızların milli kültürünün bu yanı, ancak yakın zamanda etnograflar (budun betimciler) tarafından dikkate alınmaya başlanmıştır. Ekim Devrimi öncesi dönemlerde bu konuyla ilgili çalışan P.P. Semenov-Tyan-Şanskiy 1851, 1853,

1857, Ch.Ch. Valihanov 1858, N. Soyuz 1862, Ya. Severtsev 1873, N.V. Sorokin 1886, I.I. Grodekov 1889, A.A. Divayev 1905, 1907, V.I. Lipskiy 1906 vs. gibi bilim adamları ile gezginlerin kayıtlarında çok kısa ve parçalanmış alt başlıklı bilgiler mevcuttur. 19. asrın sonundan itibaren 20. asrın başına doğru Kırgızistan topraklarında yaşayan Rusya İmparatorluğu sömürgeci yönetimi'nin bazı mensupları ile Rus aydınlar Kırgızların milli eğlencelerine ilgi duymuşlardır. "Turkestanskiye Vedomosti", "Semireçenskiye oblastnıye vedomosti", "Turkestanskiye vyskazyvaniya", zamanla (1850-1903), "Vestnik RGO" gibi gazetelerde zaman zaman milli spor faaliyetleri, oyunlar ile eğlenceler konusunda yazılar yayımlanmıştı. Fakat bu yazılarda ayrıntı ile sürelilik pek gözlenemedi.

Çalışmada Rusya'nın Ekim Devrimi (1917) öncesinde ve Sovyet döneminde bilim adamlarınca gerçekleştirilen araştırmalar, Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin farklı bölgelerinde toplanan saha kayıtları ve Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Bilim Akademisi Toplum Bilimleri Bölümü'nde muhafaza edilen el yazmaları ile arşivleri esas almış eserlerden faydalanıldı. Ekim Devrimi sonrasında etnografik konularda neşredilen çalışmaların arasında ancak S.M. Abramzon'un etnografik çalışmaları ve oyunları sınıflandırması ile onun öğrencisi olan G.N. Sımakov'un (1984) çalışması, M. Türkmen'in bu makalede adları geçen geleneksel spor ve oyunlar hakkındaki monografik çalışmaları bu araştırmanın merkezine alınmıştır. Söz konusu yazarın makaleler ile kitaplarında milli eğlencelerin sıralaması, bazen kısaca açıklamaları ile tarihteki yeri ve Kırgızların kültür mirası hakkında değerlendirmeler ele alınmıştır.

2. BULGULAR VE TARTIŞMA

Göçebe yaşam tarzıyla ilgili kalabalık eğlenceler ve oyunlar Abramzon tarafından ayrı bir grup halinde tasnif edilmiştir. Genellikle böyle eğlenceler ile oyunlar daha çok eskiden kalma

törenlerin parçalarını yaşatmak için uygulanırdı. Ama yine de ulusal eğlenceler meselesi etnograflar tarafından yeterince araştırılmıyordu. Kırgızların milli eğlencelerinin çoğunun içerikleri, kullanılan aletler ile yaşam tarzları hayvancılığın yer aldığı göçebe bir gelenekten kaynaklandığına işaret etmektedir. Göçmenlerin günlük hayatlarında önemli rol oynayan atlarla yapılan yarışlar ile oyunların Kırgızistan'da yaygınlık kazanması yukarıdaki savı kanıtlamaktadır.

19. asrın sonu itibariyle Kırgız kültüründe ondan fazla farklı at oyunları ile yarışlar vardı. Bunların arasında; *tay-çabış* denilen ve iki yaştan küçük taylarla yapılan *tay-yarışı*, *kunan-çabış* denilen ve üç yaşındaki atlarla yapılan at yarışı ve *at-çabış* denilen ve büyük atlarla yapılan *at-yarışı* en çok dikkate değer olanlarıdır. Namlı ve varlıklı merhumun birinci ölüm yıldönümünde mutlaka düzenlenen *çoň-at-çabış* (büyük at yarışı) veya *alaman-bayge* denilen ekstra uzun mesafeli ve ödüllü at yarışı da kayda değerdir (Türkmen & Özmaden, 2000: 44). Atların koşma özelliklerini ve yarış öncesi süreçleri iyi bilen *sayapker* adlı bir nevi antrenörler hem atları, hem de binicileri yarışlara hazırlarlardı. Bununla ilgili bilgiler asırlar boyunca nesilden nesle aktarılarak hayvan yetiştiricileri ile göçmenlerin hafızalarında tutulurdu. Bu yüzden antrenörlük becerileri genellikle aile içinde miras misali babadan oğula aktarılırdı. Hemen hemen her obada ya da en azından her soyda birer sayapker vardı. Yarışı kazanmak atın sahibi, binici ile özellikle antrenör için büyük bir onurdu. Söz konusu meslek Kırgızların arasında o kadar saygı görmekteydi ki, bazıların isimleri ülkenin dışında bile şöhret kazanmıştı.

19.asrın sonu ile 20.asrın başında özellikle aşağıdaki eğlenceler yaygınlaşmıştır: *oodarış* veya *eňiş* denilen iki atlının at sırtındaki güreşi (Türkmen, 2010: 273), *cambı-atış* diye adlandırılan at sırtındaki okçuluk yarışı (Türkmen & Alimov, 2019: 1392), *tıyın-eňmey* diye bilinen koşan atın sırtında yerden kuruş (ma-

deni para) alma oyunu, *kız-kuumay* denilen kızlar ile delikanlılar arasındaki binicilik yarışı (Türkmen, et al., 2005: 51), *corgo/ yorga salış* diye bilinen rahvan atların yarışı (Türkmen, 1998: 54) vs. halk arasında ün kazanan diğer oyunlarda da göçebelik ile hayvancılığın izleri mevcuttu. Bazı oyunlar göçmenlerin günlük yaşamlarına özgü durumları yansıtır.

Çocuklar ile gençler arasında daha çok *kaşkır-oyunu* (kurt-oyunu) gibi koyun sürülerini yırtıcı hayvanlardan koruma oyunu yaygındı. Oyuna 13 yaştan büyük 30 kadar kız ile delikanlı katılırdı. Çok kalabalık olan katılımcılar 'koyunlar', 'çobanlar' ile 'kurtlar' olmak üzere üç gruba ayrılırdı. Düz yerin üzerinde *koy-koroo* denilen ve koyunların bulunduğu büyük çember şeklindeki koyun ağılı çizilirdi. Çemberin dışında ise koyunları kandırarak ağıldan çıkarmaya çabalayan kurtlardan koruyan çobanlar bulunurdu. Kurtlar çemberin dışına olabildiğince daha çok koyunu çıkarmaya çalışırlarsa, koyunlar da çobanların yardımıyla elden geldiğince daha çok kurdu içeri çekmeye çabalarlardı. Yakalananlar bulundukları tarafa göre koyun veya kurt olurlardı. Oyun, katılımcıların hepsi ya koyunlar, ya da kurtlar olana dek devam edilirdi (Divayev, 1905: 7). Bunun dışında *eşek-miňmey* (eşek-binme), *toktu-suramay* (dişi dana isteme), *uyçu* (inek çobanı) ile *taman-tuzak* (ayak-tuzağı) gibi başka oyunlar da göçebe hayatın özelliklerini yansıtırdı. Aynı oyunlardan 1851 yılında da bahsedilmektedir (Yevreinov, 1851: 10).

Oyunların çoğunun artık göçebelikle alakası olmasa bile adlandırmaları ataların o yaşam tarzlarından kaynaklandığını göstermekedir; *kök-buka* (gök-boğa) denilen kuyulara top atma oyunu, *kızıl-buka* (kırmızı-boğa) denilen birdi-bir oyunu vb. milli oyunların hemen hemen her aşamasında evcil hayvanların adları esas alınmıştır; kazanılan veya kaybedilen puana '*tay*', zar atmaya at yakalama anlamına gelen '*at-karmoo / ukuruk-salmaytuu*' (Türkmen & Djanuzakov, 2019: 4060), aşık oyununda zar at-

maya '*at-kaçlaşoo*' (birinci atı belirleme), oyun objesi olan aşığa '*külük-at*' (yarış atı), herhangi sebeplerden ötürü oyundan çıkan kişiye de *çok-baytal* (yelesi kesilmiş kısrak) denir (Sımakov, 1984: 18, 132). Bazı oyunlarda ise evcil hayvanın gövdesi veya parçasıyla oynanmaktadır. Mesela, *kök-börü* (gök-kurt / tanrı-kurt) oyununda genellikle '*ulak*' denilen oğlak gövdesi (karkas) ve Kırgızistan'ın güney tarafında '*torpok*' denilen dana gövdesi kullanıldığından dolayı bu oyunun diğer adı '*torpok-tartış*' (dana-kapma) olmuştur (Türkmen et al., 2007: 105). Düğün veya ölüm yıldönümü gibi kalabalık törenler ile etkinliklerde ak ciğerinin dövüş aleti olarak kullanıldığı '*öpkö-çabış*' adlı oyun oynanırdı (Türkmen, 2019: 1110). Yarış sırasında göbek yyukarısı çıplak iki erkek, rakibi sahayı terk edene kadar ellerindeki ak çiğerlerle birbirinin kafa ve gövdelerine vururlardı. '*Çükö*' (aşık / tarsus) denilen koyunun bileğindeki kemiklerle oynanan '*aşık oyunu*' Kırgızlarda yaygınlık kazanmıştır. Günümüzde ise '*ordo*' (han-sarayı) diye adlandırılan aşık oyunu daha yaygındır. S.M. Abramzon'a göre bu oyunun temelinde "Han sarayını ele geçirme" strateji fikri yatmakadır (1946: 82). Oyunda çemberin içindeki aşıkları dışarı atmak amacı bunun savaş stratejisi içindir.

Birçok kuralla sınırlandırıldığı için söz konusu oyun esnasında epey beceri ve çeviklik gerekmektedir. Genelde kazanan kişi bir veya birkaç evcil hayvanla ödüllendirilirdi. 20.yüzyılın başına dek ödül olarak hep evcil hayvanlar verilirdi. Ancak 20. yüzyılın başında bazen pahalı giyisi, ev eşyaları ile para ödül niteliğinde takdim edilmeye başlanır. Fakat yine de çoğunlukla evcil hayvanlar tercih edilir. En çok develer, atlar ile koyunlara değer verilirdi. Büyükbaş sığır ancak diğer hayvanlar takdim edilemediğinde ödül olarak konulabilirdi (Vasiliyev, 1898: 89). Bu da göçebe geleneğinde büyükbaş sığıra nazaran develer, atlar ile koyunlara daha çok kıymet verildiğine işaret etmektedir. Kırgızların oyunları göçebe yaşam tarzına çok iyi uymaktadır. Zira oyun için gereken her şey daima göçmenin eli altında bulunduğundan dolayı özel yapı veya yeri kurmaya ihtiyaç duyulmazdı.

Birçok eğlence türünün Kırgızların günlük yaşamları ve dünya görüşüyle alakalı olduğundan dolayı 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başını kapsayan dönemde milli oyunlar genç nesilleri çalışmaya hazırlama aracı olarak benimsenmekteydi. Kırgız boyları Rusya İmparatorluğu'na dahil olmadan önce toplumsal ile siyasi gündemde hep savaş, baskın ile çarpışmalar ağırlık göstermekteydi (Abramzon, 1971: 167). 19. asrın ortasında bile boylararası çarpışmalar söz konusuydu. S.M. Abramzon'a göre de "*sert iklim ve askerî yaşam tarzı Kırgızların maddi kültürü, hayat düzeni, toplumsal ilişkliler ile milli bilincini etkilemiyor değildi.*" (1971: 163). Bu yüzden bazı milli oyunlarda özellikle askeri motifler görülmektedir. '*Er-sayış*' (iki binicinin at üstünde süngüleşmesi), '*cambı atış*' (at sırtındaki okçuluk yarışı), '*oodarış*' (at sırtında güreş), '*tıyın eňmey*' (koşan atın sırtında yerden kuruş alma oyunu), '*balban-küröş*' (a traditional wrestling with keeping the waist belt attached) gibi oynlar ve türlü at yarışları 1930'lara kadar eğlendirmek ile eğitmekten ziyade askeri becerileri kazandırmak için yapılmaktaydı.

Kırgız çocuklar küçük yaşlardan beri düşmanla cenk etmeye hazırlanırlardı (Abramzon, 1945: 179). Milli oyunlar ile yarışlar da beceriklilik, çeviklik, cesaret, dirayet ile aklı geliştirerek müstakbel askeri hazırlamada en önemli araçlardan sayılırdı. Söz konusu bir nevi askeri eğitim sistemine giren hareketli oyunlar çocuklar büyüdükçe basitten zora giderek uygulanırdı. Kendiliğinden oluşan ve hatta belli tarihi dönemlerde bilinçli şekilde yüceltilen atlı askeri yetiştirme sisteminin temelinde ulusal oyunlar ile spor türleri yatmaktaydı. Belli ki böyle bir yetiştirme yöntemi, milli mücadeleye dayanan Kırgız ordusunun geleneksel özellikleriyle örtüşmekteydi (Divayev, 1905: 152; Abramzon, 1946: 44).

Kırgız ordusu genellikle hafif süvari askerlerden oluşmaktaydı. At yarışları ile oyunların arasında '*aş*' denilen ölümün birinci yıldönümünde düzenlenen '*er-sayısh*' (mızraklı iki atlının

karşı karşıya gelmesi) oyunu, daha çok askeri özellikler taşırdı. Er-sayısh oyunu 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında ölünün birinci yıldönümü münasebetiyle yapılan etkinliklerde (*yug/yas-merasimi*) mutlaka düzenlenirdi. Bazen başka sebeplerden ötürü yapılan törenlerde bile düzenlenirdi. 19. asrın ortasından başlayarak sonuna doğru bu *er-sayış* geleneksel tarzından soyutlanarak gerçek mızraklar kullanıldığı için sık sık kanlı olaylar meydana gelirdi. 20.asrın başlarında *er-sayısh* için özel hazırlanan yapay mızraklar kullanılmaya başlanmış ve oyunun kuralları da bu zamanda belirlenmişti. Bundan sonra artık kör mızrağın ucu ancak göğüs tarafına vululabilirdi, çünkü belden aşağısı, sırt ile yüze vurmak yasaktı. Aynı zamanda gerçek asker zırhlarının yerine göğsü korumak için kalın keçe parçası ve '*bulgarı*' denilen inek ile at derisinden yapılma '*soot*' diye anılan bir nevi zırh kullanılmaya başlanmıştı. Fakat askerliğin katılığını korumuş bu oynunun sertliğinden dolayı yapay zırhlar bile bazen katılımcıları koruyamazdı. *Er- sayısh* ancak 20. asrın başında Rusya İmparatorluğu Sömürgeci Yönetimi tarafından resmi olarak yasaklandığından ortadan kalkmıştı (Divayev, 1907: 54; Aytmambetov, 1967: 160).

At oyunları, atların savaşta çok önemli olmasından dolayı bu kadar yaygındı. Sefer hazırlıklarında at donanım malzemelerinden ziyade atların uzun mesafeler ile çarpışmalar için eğitilmesi önemliydi. Böylelikle at oyunlarının sayesinde hem askerin hem de atın beceri ve güçleri geliştirilirdi. Kırgızların kültürüne özgü at geleneği "Manas" destanı gibi sözlü halk edebiyatı eserlerinde yansıtılmıştır. Kırgız ordusunda '*sınçı*' diye anılan askerler ile atların cengaverliklerini değerlendiren uzmanlar da mevcuttu. Bununla beraber *sınçılar* harbin sonucunu önceden bilebilen kahinler olarak görülürlerdi. Sadece ruhların emriyle '*sınçı*' olunur diye söylentiler de vardı (Kaufman, 1897: 140). Büyük ihitmalle '*sınçılar*'ın şaman, bahşı, falcı vs. ile ortak özellikleri vardı. 19.

asrın sonuna doğru '*sınçılar*' dinî sıfatlardan arınarak daha çok atları yarışlara hazırlayan ve atların yarış için gerekli niteliklerini değerlenidiren uzmanlar olarak kabul edilirdi. Ulusal oyunların savaşçı geçmişle ilgili olduğunu kanıtlayan başka durumlar da yok değildir.

Büyük törenlerde '*ırçı*' denilen ozanlar özel müzik aletlerin eşliğinde kahramanlık türküleri ve lirik maniler söylerlerdi. *'Kıyak', 'kerney', 'surnay', 'dobulbas', 'komuz'* gibi müzik aletleri de eski zamanlarda askeri törenlerde mutlaka çalınırdı (Aytmambetov, 1967: 133). Kırgızların törenlerine özgü kahramanlık gösterileri (cigitovka/ yiğitcesine) askeri geçmişe atıfta bulunmaktaydı. Halk arasında "cigitovka" (yiğitcesine) denilen yaygın olan kahramanlık geleneği de bu durumu pekiştirmekteydi. 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında *at-çabış, oodarış, balban-küröş* ile özellikle *er-sayış* gibi yarışları kazananlara kahraman gözüyle bakılırdı ve özel bir sosyal statüye sahip olurlardı. 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında *oodarış, balban-küröş* ile *er-sayış* gibi savaş karakterli ve bugün sadece erkeklere ait olduğu bilinen geleneksel sporlara kız ve kadınlarda aktif katılımcılardı. Ayrıca *kız-carış*, *kelin-carış*, *kız-börü*, *kız-uynak, kız-kumay, kelin-kumay* gibi kadınlara özgü geleneksel atlı oyun ve yarışlarda vardı. Kısacası o dönemlerde Türkistan erkeklerin yaptıkları her türlü yarışları kadınları da yapardı ve üstelik fazlası da vardı. Bu da eski Türk kültüründe kadınların sosyal hayattaki üstün mevkiini göstermektedir.

Kırgızların "Manas" destanı ve Türkistan'da söylenen diğer destanlarda kahraman kadınlardan bahsedilmiştir. Belli ki geçmişte yaygın geleneksel kadın yarışmaları, zamanla ortadan kalkarak sadece büyük törenlerde gösteri mahiyetinde yapılabilir haline gelmiştir. Erkeklerden sonra meydana çıkan kadınlar bazen şakayla bazen de cidden dövüşürlerdi. Kazanan kadın evcil hayvanla ödüllendirilirdi. Fakat kadınlara verilen ödüller erkek-

lerinkine nazaran daha azdı (Abramzon, 1968: 14). Bu kadınlara *balban kız* (güçlü kız), *balban kelin* (güçlü gelin) denirdi. Bu kadınlar bazen erkeklerle bile yarışarak onları yenebilirlerdi (Abramzon, 1946: 27).

Bu durum, Türkistan göçmenlerinin günlük yaşamında kadına büyük değer verdiklerine işaret etmektedir. Buna ilaveten çoğu durumda kabile adları Almiralar, Nurmiralar, Ayzatlar vb. kadın isimleriyle zikredilir (Levshin, 1832: 24; Abramzon, 1968: 51). Kırgız kadınlar askerî yarışlarla sınırlı kalmaksızın günlük yaşamda da erkeklerle beraber aktif rol oynamışlardır. Betimlenen milli eğlenceler 19.asrın sonu ile 20. asrın başında genel olarak ulusal spor türleri sınıfına girmişti ve bunların sadece bazı ayrıntıları askerî geçmişle alakalı olduğunu hatırlatmaktaydı. Dinî geleneklerle ve takvime bağlı törenlerle ilgisi olmadan yapılan eğlenceler, neşeli ortamda oynayarak eğitmeyi amaçlamaktaydı. Bunun gibi eğlencelere çocuk oyunlarının tümü, genç oyunlarının bir kısmı ile aşık oyunlarının çoğu girmektedir. En yaygın oyunlar, kısmen dinî özellik taşıyan ailevi törenlerde gerçekleştirilirdi. *Çoň-aş* (büyük yas töreni) denilen ölünün birinci yıldönümü, *üylönüü-toyu* (evlenme töreni), '*beşik-toy / beşik-zıhıı*' (erkek çocuk doğduğunda beşiğe yatırma) ve '*tuşoo-kesüü*' (erkek çocuğun bir yaşına girip yeni yürümeye başlaması) törenleri vb. etkinliklerde farklı eğlenceler ile yarışlar düzenlenirdi.

Görücü gönderme, dünür gitme, başlık parasını ödeme, gelin evini düğünden önce ziyaret etme ve evlenme düğünü gibi etkinliklerde tertip edilen eğlenceler ile yarışlarda geçmişteki dinî ayinler ile inançların izleri görülmekteydi. Düğünlerde yukarıda dile getirilen *kök-börü* (tanrı-kurt) oyununun üç türüne (kök-börü, çab-ulak ve torpok-tartış) rastlanabilirdi. Birinci oyun sırasında damat ile gelinin soylarından gelen iki takım yarışırdı. Kazanan taraf gelinin babasının elinden büyük ödülü alırdı. "Çab-ulak / kuzu-kapma" diye adlandırılan ikinci oyunda damat tarafından

gelen delikanlılar gelinin evinden düzenlenen törene giderek aralarındaki kuzyu kapmaya çabalarlardı. Katılımcıların asıl amacı kuzuyu kapmaktan daha çok saygılarını göstererek onu gelinin babasının ayakları önüne veya çadırının önüne atmaktı. Kuzuyu atan delikanlı evcil hayvan ile ödüllendirilirdi. Üçüncüsünde bir yaşına basmış dana veya düve karkası ile kök-börü oynırdı ki, buna *torpok-tartış* denirdi. Genelde büyük toy veya aşlarda oynanan torpok-tartış, zenginlik alameti olarak görülürdü (Zagryazhsky, 1873: 17). S.P. Tolstov'da *kök-börü* oyununun kadim düğün ve totem geleneğiyle ilgili olduğunu öne sürmüştür (1935: 14-15). 1930'lara değin *kök-börü* oyununun eğlence olarak algılanmasına rağmen yine de köksel (Kök-tanrı) ayin sıfatlarını da taşıması dikkate değerdir.

Aş veya *çoň-aş* (büyük aş) denilen ölüm yıldönümü münasebetiyle yapılan etkinliklerde de dinî ayinlerin izleri görülmekteydi. Söz konusu ölüm yıldönümü etkinliği Kırgızların toplumsal ve dinsel yaşamlarında büyük öneme sahip olduğundan dolayı özellikle çok şatafatlı şekilde düzenlenirdi. Zengin ve itibarlı merhumun *aşına* Kırgızistan'ın ve hatta Türkistan'ın tüm yörelerinden katılımcılar gelirdi. Katılımcıların sayısı bazen on binleri aşardı. Etkinlikte belli bir sıraya göre yapılan ritüeller ve eğlenceler de ayinsel niteliği taşıdıklarını kanıtlamaktadır (Sorokin, 1871: 46).

Çoň-aş (büyük yas töreni) denilen ölüm yıldönümü etkinliğinin başında *kemege-bayge* (kazma ocağı ödülü) denilen yarış düzenlenirdi. Bu yarışa çok az tanınan veya orta değer atlar katılırdı. Söz konusu yarış, toprağı kazarak yapılan ve *kemege* denilen ocakta et pişirildiğinde düzenlendiği için öyle adlandırılmaktaydı. *Kemege-bayge* yarışının sadece *çoň-aş*'ın ilk gününde gerçekleştirilmesi, yine de kadim ayinlerle alakalı olduğunu gösetrmektedir. Sayısı on ve daha fazlası olabilen sonraki günlerde aşağıdaki etkinlikler sırayla gerçekleştirilirdi; *cambı-atış, öpkö-çabış, balban-küröş, töö-çeçmey* (deve-çözme) denilen Arap

tacirlerden geçtiği bildirilen bu müstehcen oyun, çıplak kadın kıymetli yükü ile direğe bağlanan devenin bağını dişleriyle çözme eğlencesi (Vámbéry, 1874: 96). Son günde mutlaka en iyi ve ünlü atların katıldığı '*çoň at-çabış*' veya '*alaman-bayge*' (ekstra uzun mesafe at yarışı) yarışları yapılırdı. Büyüklerin dediklerine göre önceden *alaman-bayge* ancak '*çoň-aş*' sırasında düzenlenirdi. Ama 19. asrın ikinci yarısından itibaren diğer törenlerde de rastlamak mümkündü. Yazılı kaynaklarda da 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında artık kadim geleneklerden yavaş yavaş vazgeçildiği kaydedilmiştir (Lunin, 1958: 320). Ölüm yıldönümlerinde, özellikle Kırgızistan'ın güneyinde, önce hiç görülmeyen '*ip-tartış*' (ip-çekişme) denilen halat-çekme oyunu, '*atalaga baş sal*' (un çorbasına baş koy) denilen kazandaki un çorbasından dudakla kuruş alma oyunu ve yapılması 1860'lı yıllarda katiyen yasaklanmış, ölüm riski yüksek, *kök-börü*'nün klasik versiyonu olan '*çobaltma-tartış*' yapılmaya başlanmıştı. Bu kadar çarpıcı değişiklikleri tetikleyen sebeplerden biri olarak İslâm kültürünün etkisi altında Tengricilik ile ataların kadim geleneklerinin ortadan kaldırılma çabaları sayılmaktadır.

Görüleceği gibi Kırgızların bazı milli eğlencelerinin ölüm yıldönümü gibi dinî etkinlilerde belli bir ritüel sırayla yapılması, bunların kadim dinî ayinlerle alakalı olduğunu kanıtlamaktadır. Yukarıda anılan eğlenceler ayinlerle ilgili olarak sınıflandırılmaktadır. Kadim dini motifli sosyal törenler, o dönemde bazı eğlence türlerini etkilemişlerdir. Bu etkinin izleri en çok *kız-toy* (kız nişan şöleni) ile *üylönüü-toy* (evlilik düğün töreni)'da izlenmektedir. Abramzon, söz konusu düğünü aşağıdaki sözlerle betimlemiştir: "*Bu evlilik şöleninin arifesinde ve esnasında kadim sosyal-evlilik müesseseleri ile dinî – sembolik geleneklere dayanan ayinler yapılırdı. Düğün sırasında bir sürü oyun, şarkı söyleme ile yarış gibi eğlenceler söz konusuydu* (Abramzon, 1971: 52; Abramzon, 1976: 49-57). Bazen ayin ile oyun ayırt edilemeyecek kadar birbiriyle örtüşmekteydi. Belli ki evlilik gibi örnekler, ayinler ile eğlencelerin arasındaki bir nevi geçiş aşaması niteliğindeydi.

Anılan oyun ile ayin arasındaki merasimin bir örneği olarak *töşök-talaşuu* (döşek-çekiştirme) diye adlandırılan eğlence ele alınabilir. Söz konusu eğlence gelin gitmeden önce onun köyünde yapılırdı. Damat tarafından gelen delikanlılar bir ucu yere kazılan halatı çekmeye çalışırken gelin tarafından olan kadınlar onlara su dökerek ve *tomak* veya *tokmok* denilen örülmüş kumaş parçalarıyla döverek engel olmaya çalışırlardı. Kazanan taraf gelin babasından bir veya birkaç evcil hayvan alırdı. Genellikle ödül hemen orada kesilip hazırlanır ve hep beraberce yenirdi. Tabii ki bu yarışı çoğu zaman erkekler kazanırdı. Bunun gibi eğlenceler, birbirine bağlanmış damat ile gelinin iki tarafın gençlerince çekiştirmesi gibi "*damat ile gelinin kabilelerinin yarışı*", veya başka deyişle *"kendini korumaya çalışan kadim aile –evlilik gelenği ile gittikçe güçlenen ataerkil düzenin mücadelesi*" olarak değerlendirilir (Abramzon, 1971: 234).

'*Töşök-talaşuu*' (döşşek-çekiştirme) diye adlandırılan eğlenceye çoğunlukla gençlerin katılması, neşe, ayinler ile sembollerle ilişkisi ve düğün merasimine sıkı bağlanması gibi özellikler, bunun ayin ile oyun arasındaki geçiş aşamasına ait olduğunu göstermeketdir. Bunun gibi etkinlikler eğlence - ayin türüne girmektedir. Kırgızlar'ın Sovyet dönemi artık sosyal sınıflar sistemine göre yaşamalarına rağmen hâlâ zihniyet ile güncel hayatı etkileyen arkaikliğin izleri milli eğlencelerde görülmekteydi. Yarışlara katılan gruplar mutlaka ayrı soylardan olurdu. Böyle bir ilke boydan aileye kadar her aşamada uygulanırdı (Podvarkov, 1879: 27; Sokolovskiy, 1926: 83).

Galibin de ödülü herkesle paylaşması söz konusu ataerkillik ile kadim adetlerin yansımasıdır. L.F. Kostenko'de "Turkestanskaya …" başlıklı kitabında mevzubahis durumu açıklamıştır: "*Yarış sırasında birbirine karşı çıkacak takımlar soy aidiyetine göre kurulurdu. Ödüller kazanan kişiler arasında değil de soydaşlarla paylaşılır... Soy menfaatleri daima ön sıradadır, birey işi de sonra*

gelir. Kırgızların bütün yaşamı bu ilkeye tabidir..." (1880: 24). I.I. Grodekov da Kazaklar hakkında aynısını yazar: "*Büyük merasimlerde her şeyden evvel kişiler değil de soylararası yarışlar yapılır. Ödül de kazanan şahsa değil de onun soyuna aittir ve herkesle paylaşılır. Bu yüzden at yarışlarında herkes kendi soy adlarını bağırır*" (1889: 42). Ödülü soydaşlar veya kabile ile paylaşma geleneği Kırgızistan'ın bütün bölgelerinde aynı şekilde olurdu. Özellikle büyük ödüllü '*at-çabış / at-yarışı*' gibi yarışlarda paylaşma ilkesi önemliydi. Sadece *er-sayış* (mızraklı iki atlının karşı karşıya gelmesi) yarışında büyük ihtimalle kendisine büyük riske attığı için kazanan ödülü kendisine alabilirdi. Soy itibarını korumak adına büyük yarışa katılan kişi giyiminden ata kadar tamamen soyu tarafından donatılırdı. Bu da kadim geleneklerin izi sayılır. Başlamdan önce de katılımcı soydaşların hayır dualarını alırdı (Vámbéry, 1885: 103; Kaufman, 1897: 147).

Zikredilen gelenekler genellikle milli eğlencelerin gelişmesini olumlu yönden etkilemiştir. Fakat olumsuz durumlar da yok değildi. 20. asrın başına dek oldukça etkin olan soylararası rekabet bazen eğlence sırasında hile yapmaya ve kuralları bozmaya götürürdü. Bu da ortamı gerer ve hatta silahlı çatışmalara sebep olurdu. K.Ye. Berdnikov, yabancı birilerin soy geleneklerinden ötürü yarışlara katılamadıklarını şu şekilde anlatmaktadır: "*Güncel yaşamda yabancılara herkes gibi davranılsa da (bu da ataerkillik ile soy düzeninin eskisi gibi etkin olmadığını gösterir) büyük şölenlerde uzaklaştırma ve hatta hor görme sergilenirdi. Zira kendi soyunu veya boyunu bilmeme Kırgızlarda pek hoş görülmez*" (1960: 381).

Yukarıda anılanlardan başka soydaşların ortak katılımını simgeleyen *çıgım* (gider) ile '*koşumça*' (katkı) gibi maddi destek örnekleri dikkate değerdir. Bir etkinliği düzenlemek için gereken akraba ile soyadaşların maddi katılımına *çıgım* denir. *Koşumça* ise soydaşlar ile misafirlerin getirdikleri hediyeler, evcil hayvanlar, kıymetli giyisiler veya paradır. İkisi de misafirlere ikram edi-

lecek yemekler ile yarış ödülleri için verilirdi. Bunun gibi yardım türü o zamanlar soy birliğinin maddiyata yansımasıydı. 20. yüzyılın başında Kırgız toplumunda artık sosyal sınıflar sistemi kabul edilmişti. Pogorelskiy ve Batrakov'a göre kendi içinde kapalı toplumda yapılan *aş* ile *toy* gibi geleneksel etkinliklerde, atalar ve soy kültü, vb. çok yönlü kadim ortak zihniyet ile dini ve ekonomik motifleri görülürdü (1930: 162).

19. asrın sonuna doğru büyük milli etkinliklerin artık daha çok aşağıdakiler gibi sosyal sınıflar düzeni kurallarına göre yapılması kaçınılmaz bir gerçekti. Manap veya *bay* diye anılan soy zenginleri kendi üstünlük ve haklarını artık kendi kişisel çıkarlarını öne sürmek için kullanır oldular. Zenginler daha çok kendi varlıklarını çoğaltmak için şölenleri düzenlerlerdi. Çünkü toplanan hediyler ile hayvanlar tamamen misafirleri ağırlamaya gitmeden kişisel servetlere eklenirdi. Böylelikle şölenlerin epey maliyetli olmasına rağmen ev sahipleri yine de kârlı çıkarlardı. Çoğu zaman zenginler soy geleneklerini koruma ve yaşatma gibi bahanelerle itibarlarını yüceltme ve siyasi imajlarını güçlendirmenin peşindeydiler. Sonuçta ahaliyi kendilerine itaat ettirebilirlerdi. Çoğunlukla büyük etkinliklerin sırasında zengin ev sahibi ile zengin misafir sıradan hayvancıları alenen soymaya kalkarlardı (Semenov-Tyan-Shansky, 1947: 128).

I.M. Geyder (1901: 71)'den alıntı yapan D. Aytmambetov bu durumu şöyle açıklamıştır: "*Aş gibi etkinliklerin esnasında zengin ve önemli misafirleri ağırlayan sıradan kabile mensuplarının çektikleri az değildi. Çadırın ev sahibi misafirlere göre onları gerektiği gibi ağırlamadığında ona dayak atar ve intikam alma bahanesiyle o köyün hayvanlarını bile götürürlerdi*" (1967: 185)**.** Birkaç gün süren yemekli şölenler, eğlenceler, pahalı ödüller, herkesin katılma hakkı ile dinî ayinselliğin arkasında birlik ve soydaşlılık gibi görünen bu etkinlikler, aslında sömürgecilikten başka bir şey değildi. On-yirmi civarında sığır sahibi orta sınıf hayvancılar her

seferinde mallarından oldukları için karşı oldukları halde elinde hiç sığır olmayan fakirler ise tam tersine şölenlerden yanaydı. Konuya dahil olmayanın bu kötülüğü anlaması zordur. Aynı göçebe topluma mensup olan ve tuhaf gelen görüşler tezatını kavramakta güçtür.

Kişisel çıkarların peşine düşen zenginler kadim gelenekleri yaşatma bahanesiyle etkinliklerde bütün soy kaidelerinden sapmış olurlardı. D. Aytmambetov'un dile getirdiği gibi *"daha önceki zamanlarda (19. yüzyılın ortasına kadar) at yarışları sadece ölüm yıldönümlerinde yapılırdı. Fakat daha sonra zenginler bu yarışları erkek çocuk sahibi olma, başarılı beylik veya kabile reisliği seçimleri vb. her fırsatta uygulamaya başladlar*" (1967: 181). Geleneklere göre itibarlı biri vefat ettikten bir yıl sonra yapılması gereken "aş" denilen ölüm yıldönümlerinin zamanlamaları da artık uygulanmaz olmuştu (Galuzo, 1935: 29).

Yavaş yavaş geleneklerden kayma eğilimi, bir yandan da etknilikleri daha serbest şekilde yapmaya fırsat verirdi. Bununla beraber bazı spor türlerini yaygınlaştırmak ve çoğunlukla başka soydan gelen rakipleri mağlup etmek isteyen zenginler yarışların düzenlemesinde maddi destek gösterirlerdi. Onlar yetenekli güreşçilerin bütün masraflarını karşılayarak ve işten muaf tutarak büyük yarışlara katılamalarını sağlarlardı. Şüphesiz bunun gibi destek örnekleri milli spor türlerinin gelişmesini sağlamıştı. Ancak söz konusu güreşçilerin kaderleri, himayesinde oldukları zenginin iki dudağının arasındaydı. Zira yarışı kaybedenin hali de nice olurdu. Eğlencelerin çoğunun merkezinde sıradan kişiler olsa da onlar maddi ve manevi imkansızlıklardan ötürü tek başlarına organizasyonlarını yapamazlardı. Zira yarış için atın alınması, hazırlanması, donatılması vs. çok maliyetliydi. Bu yüzden de ahali iflas ve köleleşme pahasına bile yardım için zenginlere başvururdu (Severtsov, 1873: 84; Semenov-Tyan-Shansky, 1958: 96).

SONUÇ

Kırgızların milli eğlenceleri ve sergiledikleri geleneksel spor oyunları hayvancılığın baskın olduğu göçebe yaşam tarzına dayanmaktadır. Şenlikler, önemli tarihi olayların yıl dönümlerinde; nevruz, Ramazan ve Kurban Bayramı gibi takvime bağlı günlerde; ölümün ilk günü (kemege-bayge), üçüncü günü, yedinci ve kırkıncı günleri ile birinci yılında; erkek çocuk doğduğunda (beşik-toyu), erkek çocuk bir yaşına basıp yeni yürümeye başladığında (tuşo-kesuu), nişanda (kız-toy /küçük toy) ve evlilikte (üylönüü-toy/büyük toy); kabile reisi, bey, han seçileri veya han öldüğünde hanedandan birinin tahta oturması, yaylaya konulduğunda, koç katımı vb. milli, dini, ailevi, ekonomik gülerde yapılmıştır.

Çalışmada çocuk, genç ve büyükler kategorisinde yapılmış 58 oyun adı geçmiştir. Çalışmanın tarihi kronolojisinde yapılan bu oyunlarda cinsiyet ayırımının yapılmayıp, savaş karakterli ve ölüm riskli sporlar dahil erkeklerin yaptığı her türlü sporu kadınlarında yatığı görülmüş, oyunların bozkır yaşam tarzına uygun milli irade ve niteliklerine göre ortaya çıktıkları anlaşılmıştır. Kırgız ulusal eğlenceleri uzun tarihî süreçten geçerek dinî ayinlerden eğlenme ve vakit geçirme yöntemlerine kadar değişmişlerdir. Fakat 20. yüzyılın başında bu süreç henüz tamamlanmamıştır. Zira birçok eğlence türünde kadim ayinler ile evlilik müessesesi gibi eski sosyal düzenden kaynaklanan bağlar görülmüş, bu bağlar farklı derecede korunduğundan dolayı incelenen eğlenceler üç sınıfa tasnif edilmiştir: *eğlence-ayin*, *ayinle-ilgili-eğlence* ve *eğlence* şeklindedir. Eğlence-ayin türüne dini, sosyal, sembolik, dinî törenlerdeki işlevsellik, dinî törenlerin dışında uygulanamz olması ve ayinler ritüelindeki değişmez sıra gibi özgün özellikleri taşır. Aynı zamanda da kuralları esnek olan oyun ve kuralları kesin olan yarış biçiminde gerçekleştirildiği de görülebilir. Şenlikte yapılan spor oyunlarının şekli yönünde coğrafi faktörler ve milli

ve de ekonomik unsurlar, fikri yönünde de kadim dini unsurlar ağırlıklı olarak gözükmektedir. Buradaki dini unsurlarda İslami motiflerin ciladan ibaret olduğu ve asıl özünde Tanrıcılık ve totemciliğin yattığı anlaşılabilmiştir.

Kırgız halkının Sovyetler döneminin ilk yıllarında artık sosyal sınıflar sistemine göre yaşamasına rağmen hâlâ zihniyet ile güncel hayatı etkileyen arkaik kültür kodlarının izleri milli eğlencelerde görülmüştür. Yarışlara katılan gruplar kabile anlayışı çerçevesinde mutlaka ayrı soylardan oluşmuş, böyle bir kaide boydan aileye kadar her aşamada uygulanmıştır. 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında geçmişle olan bağlar kopmaya başlamış, eğlenceler artık kadim kaidelerin aksine milli-dini ve ailevi merasimlerin dışında istendiği zaman yapılır olmuştur. Eğlence denilen üçüncü türe dahil oyunlar ile yarışlar kadim törenlerden uzaklaşarak ve sadece neşeli zaman geçirme ile uygulanır olmuş, çoğunlukla çocuklar ile gençlerin katıldığı oyunlar, dinî törenlere bağlı kalmaksızın istendiği zaman yapılabilmiştir. Neticede bu kategoride sergilenen oyunlar sınırlı olmakla birlikte Sovyet törenlerinin muhteşem bir dekorasyonu olmaktan öte gidememiş, milli şenlikler ve oyunlar ataerkil-feodal geçmişin birer iptidai kalıntısı olarak görülmüşler, ama spor oyunları olarak sayılmamışlar.

Kırgızların kabilecilik anlayışını ulus bilincinin önüne çıkarıp sınıflara bölünmesi, milli eğlencelerin gelişmesini hatta ilerlemesini engellediği; ulusal oyunlar esnasında katılımcılar arasındaki düşmanlık ile hayatı tehlikeye atacak ve insan itibarını aşağılayacak kadar sert geleneklerin yaşatılmasına vesile olduğu; sınıflara bölünmesi neticesinde de zenginler kişisel çıkarların peşine düşerek milli eğlenceler aracılığıyla ahaliyi kendilerine itaat ettirme derdine düştükleri; Servet eşitsizliği yüzünden de sıradan kişiler farklı oyunlar ile yarışlara katılamaz oldukları sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

Abramzon, SM. (1946). *"Tul" kak perezhitok animizma u kirgizov* ["Tul" as a relic of animism among the Kirghiz] // Belek S. Ye. Malovu. Frunze: Kirg. FAN,

Abramzon, SM. (1968). *Kirgizy v ikh etnogeneticheskikh i istoriko-kul'turnykh svyazyakh s narodami sopredel'nykh stran* [Kirghiz in their ethnogenetic, historical and cultural ties with the peoples of neighboring countries.]. Leningrat: Avtoref. dok. diss.

Abramzon, SM. (1971). *Kirgizy i ikh etnogeneticheskiye i istoriko-kul'turnyye svyazi* [Kirghiz and their ethnogenetic and historical and cultural ties], Leningrat: Nauka.

Abramzon, SM. (1976). "Normy braka u kirgizov v proshlom" [Marriage rates among Kyrgyz in the past], *Sovetskaya etnografiya*, ISSN 0869-5415, (№ 1): 49-57 pp.

Aytmambetov, D. (1967). *Kul'tura kirgizskogo naroda vo vtoroy polovine XIX v. i nachale XX v* [The culture of the Kyrgyz people in the second half of the 19th century. and the beginning of the XX century], Frunze: Ilim.

Bartold, VV. (1964). "Istoriya kul'turnoy zhizni Turkestana [The history of the cultural life of Turkestan]", *Soch.* T. 2. 646-64 pp, Moskova: Nauk.

Berdnikov, K.Ye. (1960). *Ocherki po istorii narodnogo obrazovaniya v Turkestane* [Essays on the history of public education in Turkestan], CH. 2, Moskova: Ak. ped. nauk.

Divayev, AA. (1905). "Igry Kyrgyzskikh detey [Games of Kyrgyz children]", «*Turkestanskiye vyskazyvaniya*», (№ 152): 1-12 pp.

Divayev, AA. (1907). O drevnikh igrakh kyrgyzskoy molodezhi [About the ancient games of Kyrgyz youth], «*Turkestanskiye vyskazyvaniya*», № 54: 46-61

Galuzo, PG. (1935). *Turkestan koloniya: ocherki istorii Turkestana ot zavoyevaniya russkikh do revolyutsii 1917* [Turkestan colony: essays on the history of Turkestan from the conquest of the Russians to the revolution of 1917], Tashkent: Gos. Izd. Uz. SSR.

Geyer, I.I. (1901). *Putevoditel' po Turkestanu* [Guide to Turkestan], Tashkent: Tipo-lit. https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_003696113/

Grodekov, NI. (1889). *Kirgizy i karakirgizy Syr-Dar'inskoy oblasti: Yuridicheskiy byt*. [Kirghiz and Karakirgiz of the Syr-Darya region: Legal life], T. 1, № 42, Tipolit. S.I. Lakhtina, Tashkent: Tipo-lit. http://antiq.kz/portfolio/kirgizy-i-karakirgizy-syr-darinskoj-oblasti/

Kaufman AA. (1897). *Pereselentsy-arendatory Turgayskoy oblasti*. T. VIII, SPb. http://elib.shpl.ru/ru/nodes/37235-ch-2-pereselentsy-arendatory-turgayskoy-oblasti-1897

Kostenko, LF. (1880). *Turkestanskaya oblasti*, 1 t., Sankt-Peterburg. file:///C:/Users/turkm/Downloads/57062558.pdf

Levshin, AI. (1832). *Opisaniye Kirgiz-Kazach'ikh, ili Kirgiz-kaysatskikh ord i stepey*, SPb: Karla Krayya. http://elib.shpl.ru/ru/nodes/47074-ch-1-izvesti-

ya-geograficheskie-1832
Litvinov V.P. (2017) "Sanitary-Epidemiological Measures of the Authorities in the System of Pilgrimage of Russian Turkestan Muslims (1865–1917)", *Vlast'*, 2017-(05): 210-216. file:///C:/Users/turkm/Downloads/5144-Текст%20статьи-9564-1-10-20170529.pdf
Lunin, BV. (1958). *Iz istorii russkogo vostokovedeniya i arkheologii v Turkestane*, Tashkent: Izd-vo AN UzSSR. file:///C:/Users/turkm/Downloads/59896064.pdf
Mamytov, SA. (1999). *Kyrgyzsko-tatarskiye literaturnyye svyazi vtoroy poloviny XIX- nachala XX veka*. Bishkek: Mektep.
Pogorelskiy, Ya. – Batrakov, V. (1930). *Ekonomika kochevogo aula Kirgizstana*, Moskova: Izdaniye Sovnarkoma KASSR.
Severtsov, NA. (1873) *Puteshestviya po Turkestanskomu krayu i issledovaniye gornoy strany Tyan-Shanya*. St. Petersburg: Tipografiya K.V. Trubnikova.
Semenov-Tyan-Shansky, PP. (1947). *Puteshestviye na goru Boga v 1851-1852 gg*, Moskova: Tom I.
Semenov-Tyan-Shanskiy, PP. (1958). *Puteshestviye v Tyan'-Shan' v 1856-1857 gg*., Moskova: Tom II.
Simakov, GN. (1984). *Obshchestvennyye funktsii kirgizskikh narodnykh razvlecheniy v kontse XIX- nachale XX v.,* Leningrat: Nauk.
Sokolovskiy, VG. (1926). *Kazakskiy aul. Tsentr. Stat upravl*. Tashkent: KazASSR.
Sorokin, N. (1871). "Zametka o posmertnykh kirgizskikh obryadakh", *Tobol'skiye gubernskiye vedomosti*. Tobol'sk, № 5.
Soyuz, N. (1862). *Trizna u Kirgiz: Severnaya pchela*, № 283. St. Petersburg.
Stasevich, IV. (2005). *Etnografiya, etnologiya i antropologiya po: Status vdovy v kul'ture Kazakhov i Kirgizov,* St. Petersburg: Kandidata istoricheskikh nauk.
Tolstov, SP. (1935) "Perezhitki totemizma i dual'noy organizatsii u turkmen,", *Problemy istorii dokapitalisticheskikh obshchestv*, № 9 (10): 14-23, Moskova- Leningrat.
Turkmen, M. (1998). "Geçmişten Günümüze Türklerde Rahvan (Yorga) Binicilik", *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri*, Ekim 1998, Cilt 3, Sayı (4): 53-64.
Turkmen, M.- Imamoğlu O.- Turkmen, L. (2005). "Dünden Bugüne Türklerde Kız ve Kelin Kovu Oyunu", *Gazi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Haziran 2005, Cilt: 6, Sayı: (1): 49-57.
Turkmen, M.- Ozmaden, H. (2000). "Kırgızlarda Popülerliğini Yitirmiş Geleneksel Binicilik Sporları ile Türkiye'deki Versiyonları", *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt: V., S.: (2): 43-66.
Turkmen, M.- Mete, B.- Turkmen, L. (2007). "Geçmişten Günümüze Türklerde Kök-börü / Ulak-tartış / Buz-kaşi / Torpok-tartış Oyunu", *Türk Dünyası Araştırmaları*, ISSN:0255–0644, Ocak-Şubat, 2007, (Sayı:166): 95-108.
Turkmen, M. (2010). *11th International Sport Sciences Congress*, "Enish/ Oogdarish/ Mounted Wrestling in Middle and North Asia Turkish Tribes", Novamber 10-12, 2010, 268-273 pp. Antalya/Turkey,
Turkmen, M. (2019). "Anadolu'da Unutulmuş Bir Geleneksel Oyun: Atlı Tura",

The Journal of International Social Research, ISSN: 1307-9581, Yıl: 2019, Vol. 12- Issue: (67): 1107-1113, Doi Number: http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3799

Turkmen, M. & Alimov U. (2019). "With developmental aspects: cambı shoot in central Asian Turks", *The Journal of International Social Research*, ISSN: 1307-9581, October 2019, Volume: 12, Issue (66): 1391-1398 pp. Doi Number: http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3678

Turkmen, M. & Djanuzakov, K. (2019). "Orta Asya Türk Halklarında Kadim Bir Atlı Spor: Ukuruk Salmaktuu- Qurık- Emdik Ürediş", *Turkish Studies*, ISSN: 1308-2140, Yıl: 2019, Volume: 14 Issue (7): 4059-4070, DOI: 10.29228/TurkishStudies.30379

Tugay T.I. "Predstaviteli orenburgskoy gubernskoy admınıctratsii i krayevedcheskıkh obshchestv v izuchenie Kazakhstana i sredney azii (Vtor. Pol. XIX – Nach. XX v.) [Representatives Of The Orenburg Government Administration and Local Studies Societies in the Study of Kazakhstan and Central Asia (Second half. XIX - Beginning XX century.)]" *Vestnik OGU*, May`2012, №5 (141): 176-182. http://vestnik.osu.ru/2012_5/27.pdf

Valihanov, Ch.Ch. (1961). *Sobraniye sochineniy* [Collected works]. T. I., AN Kaz. SSR, Alma-Ata 1961. https://search.rsl.ru/ru/record/01004496906

Vasiliyev, AV. (1898). "Obraztsy Kirgizskoy narodnoy slovesnosti: Kirgizskiye skazki", *Tipolithography,* FB. Sachkova, Vyp (№), 1-18, Orenburg. http://nblib.library.kz/elib/Sait/redkieknigi3.html

Vámbéry, Hermann Árminius (1874). *Puteshestviye po Sredney Azii* [Travel to Central Asia], 2-ye izd. / Moskova: Gosudarstvennaya publichnaya istoricheskaya biblioteka. http://elib.shpl.ru/ru/nodes/16103-vamberi-a-puteshestvie-po-sredney-azii-m-1874

Vámbéry, Hermann Árminius (1885/2004). Das Türkenvolk in seinen ethnologischen und ethnographischen Beziehungen. Leipzig: This Elibron Classics book is a facsimile reprint of a 1885 edition by F. A. Brockhaus. https://www.amazon.com/T%C3%BCrkenvolk-seinen-ethnologischen-ethnographischen-Beziehungen/dp/0543948951

Yevreinov, A. (1851). "Vnutrenniy ili Bukeyev, Kyrgyzsko-Kazatskaya orda [Vnutrenniy ili Bukeyev, Kyrgyzsko-Kazatskaya orda]", *Sovremennik*, Tom XXIX, № 10. https://www.academia.edu/44252087/Евреинов_А_Внутренняя_или_Букеевская_киргиз_казачья_орда_Современник_Т_XXIX_1851_октябрь

Bölüm
5

ATATÜRK DÖNEMİ SPOR POLİTİKALARI (1920-1938)

Necla Ezgi MÜFTÜOĞLU[1]
Prof. Dr. Yunus YILDIRIM[2]

ÖZET

Cumhuriyetin kurucusu, Ulu önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk Türkiye Cumhuriyet'ini kurmak için sadece cephelerde savaşmadı. Toplumun sosyal, kültürel ve sportif açıdan kalkınması için hayata geçirdiği önemli projeleriyle, Türk sporuna ve Türk halkına şüphesiz en büyük katkıyı sağladı. Atatürk'ün spora eğilimli kişilik özellikleri nedeniyle sporu ve sporcuları yakından tanıması ve takip etmesi, bu yönde gerçekleştirilen inkılap hareketinde tutarlı, hızlı ve başarılı bir değişim sürecini tetiklemiştir. Ayrıca Atatürk kulüpleşmelere ve Anadolu'nun her yerinde Türk spor örgütlenmesinde devleti görevli kılmıştır.

Araştırmamızda,1920 – 1938 yılları arasında Türk sporu gelişimi için Atatürk'ün spora vermiş olduğu önem ve Türk sporunu geliştirmek için Cumhuriyetin ilk yıllarındaki spor politikaları ele alınmıştır. Bu dönemde Atatürk'ün ilgilendiği spor branşları, örgütlenme, tesisleşme, kulüpleşme, sponsorluk ve yetişmiş insan unsura yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Spor, politika, Spor politikası

1 Mersin Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Mersin/Türkiye
2 Mersin Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Mersin/Türkiye

GİRİŞ

Cumhuriyeti'mizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Türk kültürünü uygar medeniyet seviyesinin üzerine çıkarma amacı doğrultusunda spor faaliyetlerine de önem vermiş, hatta bu alanda yapılacak çalışmaları asli görev addetmiştir. Çağdaşlaşma hareketinin kıstaslarından biri olması nedeniyle Atatürk'ün bizzat ilgilendiği spor faaliyetlerini, bir milletin gelişmişlik düzeyine, uygarlık kabiliyetinin ve inşa ettiği uygarlığının yüksekliğine işaret eden unsurlardan birisi olarak görmüştür (Canşen, E. 2015). Yüce Türk milletinin, liderliğini yaptığı kurtuluş savaşı sonucunda bağımsızlığa taşıyan Mustafa Kemal Atatürk başlattığı inkılâp hareketi içinde siyasî ve ekonomik çalışmaların yanı sıra sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere de büyük önem vermiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan hemen sonra maddî kaynakların yetersizliği nedeni ile Türkiye'de spor faaliyetleri Türk İnkılâbı ile başlayan yeniden yapılanma süreci içinde birçok sorunla karşı karşıya kalmış olsa da,buna rağmen köklü ve hızlı bir şekilde gelişme gösterebilmiştir. Spor ülke politikasında yerini etkin bir şekilde almıştır.(Ekenci , G.,Serarslan, Z.M., 1997).

Devletlerin ve ülkelerin spor politikalarının göz ardı edilemez olmasının idraki ve ulus olma bilincinin temellerini atarken birlik duygusunun her alanda inkişafını ortaya koyma çabalarının gözlendiği ortadadır. Cumhuriyet kurulduktan sonra her alanda yapılan ıslahat hareketleri bunun en güzel göstergesidir. Bu anlamda Cumhuriyetin kurulmasını takip eden dönemde, Atatürk'ün spora vermiş olduğu önemin, ulus olma ekseninde nasıl tezahür ettiğini, modern spor kavramının temellerinin atılmasındaki etkenleri görmek gereklidir (Tel, M. 2007).

Spor

Spor; Beden eğitimi faaliyetlerini özelleştirerek çeşitli branşlarda somutlaşmış, üst düzeyde yapıldığında fizyolojik, psikolojik, estetik, teknik özellikleri gerekli kılan ve yarışmaya dayalı

kurallar bütünüdür. Hayatın her döneminde hareket ve egzersiz önem arz eder(İnal, 2003, Bingöl ve Çelik,2021). İnsan sağlığını korumada yaşamsal bir öneme sahip olan spor, ruh ve beden sağlığını koruyarak toplumun refahına da dolaylı olarak katkı sağlar (Açıkada ve Ergen,1990). Spor Uluslararası spor organizasyonları ülkelerin birbirleri ile rekabet ederek, üstünlüklerini göstermelerini sağlarken, aynı zamanda insanlar arasında barış ve evrensel değerlerin yayılmasına katkıda bulunur.(Fişek,1980) Büyük kitlelerin ilgi odağı olması , ekonomi, sağlık, kültür, eğitim ve teknolojiyle olan yakın ilişkisi nedeniyle spor, günümüzde hem ulusal hem de uluslararası örgütler arasında yer almaktadır (Fişek 1980). Spor, yaşamın bir parçası olarak gerçek ve sosyal hayatın doğallığı ile ilgilidir ve amacı kendisinde olan bir eylemdir (Erdemli, 1991).

Spor, toplum hayatına çok değişik yollardan girerek, bireyleri doğrudan ya da dolaylı olarak kendisine bağımlı kılmış ve her zaman toplumun ilgisini canlı tutmayı başarmış bir sosyal olgudur. Toplumun vazgeçilmez zevklerini, ihtiyaçlarını karşılayarak kendisine bağlayan spor, günümüz modern toplumlarında büyük bir sosyal kurum olduğunu kabul ettirerek, toplumu çok yakından ilgilendiren belli davranışlar, kurallar, inançlar ve simgeler geliştirmiştir ve sporun toplumlara olan etkisi de bu gelişimden doğmuştur(Yetim, 2000).

Spor kendi geçmişi ile toplum geçmişi arasında sıkı bir bağ oluşturarak ortaya çıkmakta, değişmekte ve yeniden biçim kazanmaktadır. Spor bedene ve ruha hitap eden sosyal bir davranıştır. Sosyal ve kültürel zevkler ve duyarlılık kazandırır, boş zamanların yararlı bir biçimde değerlendirilmesini sağlar. Arkadaşlık, liderlik, işbirliği, hoşgörü, takdir etme ve edilme özelliklerini kazandırır. Profesyonel anlamda yapıldığında ekonomik kazanç sağlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmada önemli rol oynar(Bayraktar, 2003).

Sporun, sadece fiziksel bir takım faaliyetler bütünü olarak düşünülmemesi, bununla birlikte ferdin sosyal, duygusal ve toplumsal bakımdan da gelişmesi için çok önemli bir sosyal olgu olduğu unutulmamalıdır. Nitekim Atatürk'te bunu şu sözlerle ifade etmiştir; "Spor, yalnız beden kabiliyetinin bir üstünlüğü sayılamaz; idrak ve ahlak da bu işe yardım eder. Zeka ve kavrayışı kısa olan kuvvetliler, zeka ve kavrayışı yerinde olan az kuvvetlilerle başa çıkamazlar. Ben sporcunun zeki çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim"(Aracı, 2001).

Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk, TBMM'nin ikinci dönem açılışında (1 Kasım 1925) yaptığı konuşmasında "Her çeşit spor faaliyetlerini, Türk gençliğinin millî terbiyesinin ana unsurlarından saymak lâzımdır. Bu işte, hükümetin şimdiye kadar olduğundan daha çok ciddi ve dikkatli davranması, Türk gençliğini, spor bakımından da, millî heyecan içinde itina ile yetiştirmesi, önemli tutulmalıdır." sözleriyle sporun millî bir mesele olduğunu ve hükümet tarafından çok sıkı bir şekilde takip edilmesi gerektiğini beyan etmiştir. (Tüfek, 2019).

Politika

Devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasi davranış biçimi, düşünce yapısı, bir hedefe varmak için karşısındakilerin duygularını okşama, zayıf noktalarından veya aralarındaki uyuşmazlıklardan yararlanma vb. yollarla işini yürütme anlamında kullanılmaktadır. Bir toplumun sahip olduğu kaynakların nerede, ne zaman ve hangi amaçla harcanacağına ilişkin ortaya çıkan görüşler arasındaki çatışma ve uzlaşmadır. Hükümetler ekonomi, eğitim, güvenlik, ulaşım, sağlık ve spor gibi çeşitli alanlarda politikalar oluşturarak uygulamalarını gerçekleştirirler.(Kapani, 2003).

Spor politikası

Tarihsel ve toplumsal gelişime ve dönüşümlere bağlı olarak spor anlayışında bir değişme olduğu gibi sporun yapısında ve işlevlerinde de önemli farklılaşmalar olmuştur. Doğal olarak günümüzde sporu toplumsal, kültürel ve hatta siyasal yapıdan ayırmanın olanağı yok gibidir. Spor politikasının yansıdığı yazılı belgelerden ise önceliklerin ne olduğunu saptamak mümkündür(Aykın, A.G.,&Bilir, F, P., 2013).

Spor Politikası: Bir ülkede sporun yaygınlaştırılması ve niteliğinin artırılması için alınacak kararları ve yapılacak eylemleri belirleyen genel ilkelerdir. Bu ilkelerde ülke sporuna ilişkin sorunların çözüm yolları da yer alır (Bursalıoğlu, 1987). Spor politikasının temelini spor tesisi yapımı, sporcu eğitimi, amatör spor, profesyonel spor ya da sporda altyapıya öncelik veren bir yaklaşım oluşturabilir(Sunay, 2003).

Atatürk'ün İlgilendiği Spor Branşları

Her çeşit spor faaliyetini Türk gençliğinin milli terbiyesinin ana unsurlarından sayan Atatürk, sporun her dalı ile uğraşılması ve başarılı olunmasını Türk milletine tavsiye etmiştir. Atatürk, genç kuşağın bilimin ışığında ruhen, ahlâken, zihnen ve bedenen çok iyi yetiştirilmesi gerektiğine inanmış, spor faaliyetlerine ve sporculara büyük değer vermiştir. Atatürk spor yapmaya, spora olan hayranlığı kadar önem vermiştir. Atatürk'ün spor branşları arasında Ata sporumuz güreşi çok sevdiği bilinmektedir. Eski Türklerde büyük bir tutku olan ve günlük yaşamdan ayrılmayan güreşin, başlangıç yılları tam olarak belirlenememiştir ancak M.Ö. 13. Yüzyıldan itibaren en önemli mücadele aracı olduğu görülmüştür. Ata'nıngüreşle ilgili anıları çoktur. İtalyanları yenen güreş millî takımımızı Florya›daki Cumhurbaşkanlığı Köşkü›nde yemeğe davet etmiş, tek tek kutlamıştır(Gören, M. 2004).

Atatürk, Türk'ün geleneksel sporlarından biri olan okçuluğa karşı da büyük bir ilgi göstermişti. Tarihi çok eskilere dayanan okçuluk, avcı ve toplayıcı toplumlar olarak yaşanılan dönemden günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Türklükle özdeşleşen, geçen yüzyıla kadar her dönemin ulusal sporu olan, kutsal değer taşıyan, efsanelerin yaşandığı okçuluk, Cumhuriyet öncesi anlam ve önemini tamamen yitirmişti. Bu sporun yeniden oluşturulması yolunda ilk emir Atatürk'ten gelmiş olup, 1937 yılında Atatürk'ün direktifleriyle okçuluğun canlandırılması, gelişmesi ve eski şöhretine yeniden sahip olabilmesi amacıyla ilk adım atılmıştı. Beyoğlu Halkevi'nin bünyesi içinde kurulan Ok Spor Kurumu'nun tertiplediği okçuluk yarışmalarıyla bu yolda önemli girişimlerde bulunurken gençlerden de büyük ilgi görmüştü. Kızlı erkekli 30 kadar genç okçuyla birlikte çalışan eski ünlü okçular, bu sporu yeniden canlandırarak büyük emekler harcayarak Ok Spor Kurumu Müzesi kurulmuştu. Bu müze, Türk okçuluk tarihine ait paha biçilmez eserler ve hatıralarla donatılmıştı.

Atatürk'ün bizzat meşgul olduğu spor dalları arasında atıcılık da yer almaktadır. Askeri okul öğrencisiyken atıcılığa merak sarmış, arkadaşları arasında, keskin nişancılığı ile tanınmıştı. Bu merakı, hayatı boyunca da devam etmişti. Milli mücadele yıllarında olduğu gibi, Cumhuriyetin ilk yıllarında da Büyük Kurtarıcının sık sık atış talimlerine gittiği, hatta bazen tüfekle atış tecrübelerine de katıldığı görülmüştür. Atatürk, delikanlılık zamanından beri nişan atmayı severdi. Ankara'da bir atış poligonuna sık sık giderdi. Bazen arkadaşları arasında da nişancılık yarışmaları tertip ederdi.

Türk devletleri, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet dönemi ordularının vazgeçilmez bir parçası olan at, II. Dünya Savaşı yıllarına kadar etkinliğini sürdürmüştür. "Ata en iyi binen yalnız Türk erkekleri değildir. Türk kadını da bu işi çok iyi bilir." diyen Atatürk'ün sevdiği sporlardan biri de at binmektir. Ata ve atçılığa özel bir merak ve sevgisi yanında iyi bir binici de olan

Atatürk, yurtta atçılığı ve yarışçılığı daima özendirdi. Yakınlarını da bu konuya ilgi göstermeye neredeyse zorladı. Bu da atçılığın ve yarışçılığın lehine olmuştu. Onun bu yoldaki emir ve direktifleriyle Türk atlı sporları olumlu bir gelişme kaydetmişti.14 Ocak 1923 günü İzmir'de Uşak zade Muammer Bey'in kızı Latife Hanım ile evlendikten sonra eşine verdiği armağanların arasında güzel bir atın bulunması da Atatürk'ün ata gösterdiği ilgi ve verdiği değerin ifadesidir kuşkusuz. Atatürk'ün havzasındaki atların arasında "Sakarya"ya karşı özel bir ilgisi ve sevgisi olduğuda bilinir. Atatürk tatil günlerindeki atlı gezilerini hep "Sakarya" ile yapmak istemiştir(San, H. 2010).

Cumhuriyet'in kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk, savaşlarda sürekli at binmiş, sonra da fırsat buldukça serbest bir spor olarak yapmıştır. Avrupa parkurlarında "Atatürk'ün Süvarileri" adıyla nam salan Cevat Kula, Saim Polatkan, Cevat Gürkan ve Eyüp Öncü adlı dört subay binicimizden oluşan Türk ekibinin uluslararası başarıları da Ata'yı çok memnun etmiştir(Canşen, E. 2015).

Atatürk, çeşitli spor dalları ile hayatı boyunca iç içe olmuştur. Mesela, ilk kez Manastır şehrinde tanıştığı bilardo sporu Cumhurbaşkanlığı sırasında Atatürk'ün günlük yaşamında hep yer almıştır. İstanbul'da bulunduğu zamanlarda Florya Deniz Köşkü'nde ve Ankara'da iken ise Çankaya Köşkü'nde akşamları arkadaşları İsmet İnönü, Tevfik Rüştü Aras, Salih Bozok ve Nuri Conker ile yaptığı müsabakaların yanı sıra bazen de kendi başına bir müddet bilardo oynamayı alışkanlık hâline getirmiştir. Yine bu dönemde uzun yürüyüşler yapmaktan hoşlanması, İstanbul'da bulunduğu yaz aylarında Florya'da yüzmesi ve kürek idmanları yapması onun sporcu kişiliğine birer örnek teşkil etmektedir. Bu yüzden milletinden ayrılmasına sebep olacak meşum hastalığın emarelerinin belirginleştiği son zamanlara kadar Atatürk'ün çevik, zinde, hızlı ve atik olduğu bilinmektedir(Akyüz, 2012).

Atatürk'ün Milli Eğitimde spor ile ilgili Politikaları (1922 – 1938)

I.Dünya Savaşı gibi zor bir savaştan çıkan bir milletin, her bakımdan kalkınabilmesi için sırada eğitim işini ele almak vardı. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında birçok alanda olduğu gibi spor alanında da önemli eksiklikler göze çarpmakta idi. Atatürk inkılâp hareketi içinde bu sorunları da derinlemesine tahlil etmiş ve konuyla ilgili olarak arkadaşlarıyla çeşitli vesilelerle fikir alışverişinde bulunmuştur(Afet İnan, a.2007). Netice olarak söz konusu eksiklikleri kapatabilmek üzere hızlı ve etkili adımlar atmak ve dünyadaki gelişmeleri takip etmek amacıyla spor konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'ni ve Hükûmet'i görevli kılmıştır. Böylece spor faaliyetleri halkın eğitimi konusunda devletin ilk olarak ele alması gereken vasıtalardan biri olarak görülmüştür. Bu çerçevede Atatürk'ün spor ile millî eğitim arasındaki paralelliğe işaret eden: "Her çeşit spor faaliyetlerini, Türk gençliğinin millî terbiyesinin ana unsurlarından saymak lâzımdır." düşüncesi önemlidir. Türk gençliğinin sportif faaliyetler bakımından da millî heyecan" içinde itina ile yetiştirilmesi Atatürk'ün temas ettiği önemli konulardan birini teşkil etmiştir(Atatürk'ün Söylev Demeçleri, C.II, s.262 ve 420). Beden eğitimi ve spor konusundaki sorunlar başta Atatürk olmak üzere devlet adamları tarafından göz önünde bulundurulmuş ve konu henüz Cumhuriyet ilan edilmeden ilgili ilim ve fikir adamları tarafından ele alınmıştır. Selim Sırrı (Tarcan) Bey(Selim Sırrı (Tarcan) Bey'in İsveç'te bulunduğu döneme ait hatıraları "Şehbâl" 1909-1914) 15 Temmuz 1923'te eğitim çalışmalarını ele almak üzere ilk kez toplanan Hey'et-i İlmiye'ye(Akyüz,Y.2012)"Terbiye-i Bedeniye Mektebi" kurulması yönünde bir layiha sunmuş ve bu görüş heyet tarafından kabul görmüştür. Hey'et-i İlmiye'de alınan bu kararın da etkisiyle, 5 Eylül 1923'te TBMM'de okunan Bakanlar Kurulu'nun programında eğitim siyaseti ile ilgili olarak: "ferdin bedenî ve fikrî kabiliyet-

leri gibi ahlâkî ve içtimaî kabiliyetleri de inkişâf ettirilecektir. Bu maksada vusûl için bir Terbiye-i Bedeniye Darü'l-Muallîmîni açılacak, izcilik teşkilatına ehemmiyet-i mahsûsa verilecek, programlar ile mekteplerin teşkilatı tedricen içtimaî esasâtatevfik olunacaktır(Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 1923)." ibaresinin yer aldığı görülmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından konuya ilişkin olarak gerçekleştirilen ilk faaliyet İstanbul Kız Muallim Mektebi'nin yanında inşa edilen bir binada 21 Ekim 1926'dan itibaren "beden eğitimi kursları" açılması olmuştur. Selim Sırrı (Tarcan) Bey'in müdürlüğüne getirildiği ve İngaNerman ve Ragnar Johnson adlı iki İsveçli mütehassısın görevlendirildiği bu kurslardan "Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümü"nün açıldığı. Böylece Selim Sırrı Tarcan'ın da çabaları sonucu, beden eğitimi öğretmeni yetiştirme işi bir hükümet görevi olarak belirmiştir(Güven, Ö.1996). 1926 – 1928 öğretim yılı kız ve erkeklere mahsus, 1 yıl süreli teorik ve pratik eğitim yapan cimnastik muallimleri kursu ve beden eğitimi öğretmeni yetiştirme kursu açılması kararı alınır. Ayrıca bu kurslar için İsveç'ten 3 tane beden eğitimi öğretmeni getirilir(Güven, Ö.1996). Bu kurslara önce Milli Eğitim Teşkilatınca, ilkokul öğretmenlerinden yetenekli olanlar davet edildi, onun dışında ordudan, polisten ve itfaiye teşkilatından kişilerin bu kurslara katılması istendi. Üç aylık bir eğitimin sonunda sınav yapılıyordu ve yeterli olanlar 3 aylık eğitimlerini bir seneye tamamlayarak mezun oluyorlardı. Mezun olanlar orta dereceli okullarda beden eğitimi öğretmeni olarak görev alırlardı(Arun. C., 1990).

Orta dereceli okullara öğretmen yetiştirmek üzere 1926 yılında Konya'da Orta Muallim Mektebi adıyla kurulan okul, bir sene sonra 1927-1928 öğretim yılında Ankara'ya şimdiki Merkez Bankasının olduğu semtteki eski bir binaya taşınır. Muallim Mektebi bünyesine yeni şubeler açılarak eğitim verilen alanlar genişletilir. Bu yeni şubelere Beden Eğitimi Şubesinin eklenebilmesi için yeni

binanın yanında Beden Eğitimi Salonu ve spor sahasının yapımı faaliyetine başlanır. 1932 yılına kadar 211 beden eğitimi öğretmeni yetişmiştir. Bu mezunların büyük bir kısmı orta öğretim kurumlarında, bir kısmı da Gazi Beden Terbiyesi Şubesi'nde öğretmen olarak görev yapmaya başlamıştır 1932 yılında spor salonu ve sahanın yapımı tamamlanır ve 5 Temmuz 1932 tarih ve 105 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararı ile Gazi Eğitim Enstitüsünde erkekler için eğitim süresi üç yıl olan Beden Eğitimi Şubesi 1932-1933 Öğretim yılında açılır. Beden Eğitimi Bölümü 22 erkek öğrenci ile eğitime başlar.

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde açılan Beden Eğitimi Bölümünün eğitim kadrosunu güçlendirmek için Almanya'dan uzman beden eğitimi öğretmeni Bay Kurt Dainas'ı getirilir. Bunun yanında, yurdun çeşitli yerlerinde beden eğitimi öğretmeni olarak görev yapan Türk beden eğitimi öğretmenlerinden Nizamettin Kırşan (İstanbul Erkek Öğretmen Okulu), Vildan Aşır Savaşır (Galatasaray Lisesi) ve yurtdışında öğrenimini tamamlayan Zehra Alagöz (İsmet Paşa Kız Enstitüsü) Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Şubesi'nde çalışmaya başlarlar. Ancak şubede kız öğrenci olmadığı için Zehra Alagöz teorik derslerde görevlendirilir.

1937 yılına kadar yalnız erkek beden eğitimi öğretmeni yetiştiren bu kurum,1937 yılından itibaren kadın beden eğitimi öğretmeni de yetiştirmeye başlar.Atatürk: "Kız çocuklarının da vatan ve milletin yüksek menfaatlerini her suret ve vasıta ile müdafaa ve muhafaza edebilecek kabiliyette yetiştirilmelerinin millî terbiyede esâs olması, buna göre kız çocuklarının da bedenî, fikrî ve hissî terbiyeye tâbi' tutulmalarının" gerekliliğine işaret etmiştir. Böylelikle Türk kadınları da aldıkları eğitim neticesinde kısa bir zaman içinde sportif faaliyetlerde yer almaya ve önemli başarılara imza atmaya başlamışlardır. Kadın öğrencilerin derslerine girmesi için İstanbul Alman Lisesi beden eğitimi öğretmeni Bayan Margarete Korge'de bölümün öğretim kadrosuna Bakanlıkça söz-

leşmeli olarak dahil edilir. Bu sırada 1934-1935 öğretim yılında Enstitünün ilk mezunlarından Mehmet Arkan ve Cemal Alpman Millî Eğitim Bakanlığınca seçilerek Almanya'ya Berlin Üniversitesi Beden Eğitimi Enstitüsüne üç yıllık tahsile gönderilir. Bir yıl sonra 1935-1936 öğretim yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümünün ikinci mezunlarından, Hasan Örengil, Cevdet Arun ve Ahmet Yaraman yine Almanya'ya Berlin Devlet Eğitimi Akademisine üç yıllık yükseköğretime, yine Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümüne öğretmen yetiştirilmek üzere gönderilir.

1932'den itibaren İstanbul, Ankara ve İzmir'in yanı sıra Anadolu'nun birçok ilinde "Hakemlik eğitimi ile ilgili kursların" açılmaya başlanması ve Türk Spor Kurumu'nun Türkiye'de antrenör yetiştirmek ve antrenörlüğü yurttaşlar için bir meslek hâline koymak üzere 1 Mart 1938 tarihi itibariyle Ankara'da "Futbol Antrenör eğitim kursu" açma kararı alması da dönemin önemli spor eğitim faaliyetleri arasında yer almıştır. Bu dönemde spor eğitimi konusunda yurt dışındaki gelişmelerin de yakından takip edildiği anlaşılmaktadır(Tarcan,S, S, 1932).

Atatürk'ün spor kulüplerine katkıları

Büyük önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk, spor kulüpleri ile yakından ilgilenmiş ve bunların çalışmalarını çeşitli vesilelerle desteklemiştir. Atatürk'ün bu yöndeki ilk katkılarını Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'na verdiği desteklerden anlayabiliriz. O dönem topraklarımızda yer alan birçok farklı spor topluluklarından biri olan Genç Erkekler Hristiyan Birliği spor organizasyonlarına katılarak Türkiye'nin Amerikan mandasına girmesini amaçlıyordu. Ancak Atatürk, bu spor kulübüne karşı Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakının güçlenmesi için, mali katkılarda bulunarak kulübü güçlendirmiştir (Özmaden, 1999).Türk sporunun köklü kulüplerinden biri olan Fenerbahçe Spor Kulübü Atatürk'ün ilk olarak temas kurduğu kulüpler arasında yer almaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk , Birinci Dünya Savaşı'nın son dönemlerinde Yıldırım Orduları Kumandanlığı'na atanmadan önce bir süre İstanbul'da bulunmuş ve bu sırada Fenerbahçe Spor Kulübü'nü ziyaret etmiştir. 3 Mayıs 1918'de amacı Kurtuluş Savaşı sırasında, Anadolu' ya sevk edilecek silahların, kulübün arkasındaki Kurbağalı dere vasıtasıyla, kaçırılışını planlamaktır. Kulübün hatıra defterine şu satırları yazmıştır:"Fenerbahçe Kulübü'nün her tarafta mazhar-ı takdîr olmuş bulunan âsâr-ı mesâîsini işitmiş ve bu kulübü ziyaret ile erbab-ı himmetini tebrik etmeyi vazife edinmiştim.

Atatürk'ün Fenerbahçe Spor Kulübü'nün çalışmalarını takip ediyor olması, bu kulübü ziyaret etmeyi kendine vazife edinmesi ve kulüp mensuplarına takdir ve tebrik duygularını dile getirmesi oldukça önemlidir. Bu vazifenin îfâsı ancak bugün müyesser olabilmiştir. Takdîrât ve tebrîkâtımı buraya kayıt ile mübâhîyim. Ordu Kumandanı M.Kema Atatürk'ün söz konusu dönem itibariyle ziyaret ettiği Fenerbahçe Spor Kulübü'nün ahşap binası 1932'de çıkan bir yangın sonucu tahrip olmuştur. Bu nedenle düzenlenen yardım kampanyasına Atatürk de katılma gereği hissetmiş ve 1.000 lira gibi dönem için önem arz eden büyük bir meblağı kulübe bağış olarak vermiştir. Ayrıca kulüpten gelen talep üzerine, su sporlarında kullanılan mendireğin tamiratı için ödenek ayrılması konusunda yine bizzat Atatürk tarafından yetkililere talimat verilmesi de burada belirtilmesi gereken önemli bir husustur (Atalay, 2007).

Hazineye ait olan ve kiralama müddeti 1930 yılı itibariyle dolmuş olan "Kadıköyü İttihat Spor Sahası"nın etrafındaki duvarların tamir ettirilmesi ve iki oyun oynanabilecek şekilde futbol, atletizm pisti, voleybol ve basketbol sahaları yapılması gibi şartlarla 10 seneliğine söz konusu kulübe kiralanması konusundaki kararname de Cumhurbaşkanı sıfatıyla Atatürk tarafından imzalanmıştır(BCA, FK: 30.18.1.2, YN: 17.1.17, 07/01/1931). Ayrıca

"menâfi'-i umûmiyyeye hâdim müessesât meyanına dâhil bulunan" söz konusu kulübe kiralanan sahanın bedelinin ödenmesi konusunda taksitlendirmeye gidilerek kulübe büyük bir kolaylık sağlanmıştır(BCA, FK30.18.1.2., YN: 30.52.1., 13/07/1932.)

Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Atatürk'ün İstanbul'da ziyaret ettiği diğer bir kulüp Beşiktaş Jimnastik Kulübü olmuştur. Bu dönem ikamet ettiği Akaretler'deki evinin Beşiktaş Jimnastik Kulübü'ne yakın bir konumda bulunması münasebetiyle Atatürk'ün söz konusu evin arka kapısından kulübün bahçesine çıkmak suretiyle futbol antrenmanlarını ve diğer spor dallarındaki çalışmaları seyrettiği bilinmektedir. Buradaki sportif çalışmaları yöneten kulübün kurucularından Ahmet Fetgeri (Aşeni) ile Fuad Balkan Beyler'e Atatürk bir vesileyle şunları söylemiştir: Efendiler, sizlerin ve sporcularınızın ciddî çalışmalarını, çeviklik ve maharetlerini uzun zamandan beri büyük bir zevkle ve ayrıca dikkatle ta'kîbediyorum. Spordan mahrum olan bir gençlik nasıl ki vatan müdafaası sırasında müessir olamıyorsa, insan denen varlığın kafa yapısı da ne derece tekâmül ederse etsin, bedenî inkişâfı noksan ve kifâyetsiz olursa, o vücut o kafayı ileri götüremez, taşıyamaz. Bugün bünyenizde toplayıp ilmî metodlarla yetiştirmeye çalıştığınız bu gençler, tam ma'nâda bedenen ve fikren inkişâf ettikleri zaman vatan müdafaasında ilmî sahalarda olduğu gibi spor alanlarında da Avrupalı hasımlarına Türk'ün ölmez gücünü ispat edeceklerdir. Sizi candan tebrîk eder, başarılarınızı her zaman duymak isterim."

Beşiktaş Kulübü'nün gelişimini desteklemek üzere, Çırağan Sarayı'nın Ortaköy taraflarında bulunan devlete ait boş arsanın "menâfi'-i umûmiyyeye hâdim olan müessesât meydanında bulunan" söz konusu kulübe kiralanması doğrultusundaki 13 Temmuz 1932 tarihli kararnamede de Atatürk'ün imzası vardır. Bunun dışında 1 Haziran 1923'te Muhafız Gücü Kulübü adıyla Atatürk'ün manevi riyasetinde bir kulüp daha kurulmuş olup ça-

lışmaları Atatürk tarafından yakından takip edilen bu kulübün güreş, futbol, atletizm, binicilik, bisiklet, polo gibi spor dallarında birçok şampiyonluk kazandığı ve bünyesinden birçok asker sporcu çıkardığı bilinmektedir.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk , Trabzonspor'un temelini teşkil eden Trabzon İdman Ocağı ile de yakından ilgilenmiştir. 1923 Haziranı itibariyle Trabzon İdman Ocağı'nın fahrî riyasetini kabul etmesi, bu münasebetle gençliğin ve sporun himaye edilmesi hususuna vurguda bulunması ve gönderdiği bir telgrafla söz konusu idman ocağının idareci ve sporcularına başarılar dilemesi Atatürk'ün bu kulüp ile yakın ilişkisini gösteren önemli olaylardır

Atatük,1925'teki İzmir seyahati sırasında, dönemin önemli spor kulüpleri arasında yer alan Karşıyaka ve Altay Kulüpleri'ni 13-14 ekimde ziyaret etmiştir. Ziyaretlerin akabinde bu iki kulübün hatıra defterlerine yazdığı satırlarda Atatürk: "bu kulüplerin gençleriyle iftihar duyduğunu, bu gençlerin sayesinde geleceğe güvenle bakılabileceğini" ifade etmiştir(Kuruloğlu, F.2010).

Türk spor tarihinin en önemli kulüpleri arasında yer alan Galatasaray Spor Kulübü ile de Atatürk yakın ilişki içinde olmuştur. Söz konusu dönem itibariyle bulunduğu İstanbul'dan ayrılışı sırasında Galatasaraylı sporcular tarafından Yeniköy açıklarında üç çifte futa ile merasim eşliğinde uğurlanmış, O da uzun müddet mendil sallamak suretiyle bu ilgiye iltifatta bulunmuştur.

Ankara'daki Gençlerbirliği Spor Kulübü de Atatürk'ün ziyaret ettiği kulüpler arasında yer almıştır. Bunun dışında Atatürk; Adana, Mersinve Balıkesir gibi söz konusu dönem itibariyle sportif faaliyetleriyle dikkat çeken Anadolu'daki diğer illere seyahatleri sırasında spor kulüplerini de ziyaret etmeye özen göstermiştir (Tuncel, 2003)

Atatürk Dönemi Türk spor örgütlenmesi:

Gazi Mustafa Kemal Atatürk döneminde Türk sporunun örgütlenmesi ve ülkede kalıcı ,sağlıklı ve güçlü bir spor altyapısı oluşturmak için spor faaliyetleriyle katılan kurum ve kuruluşlara, spor kulüplerine ve sporculara devlet tarafından her türlü imkanlar seferber edilmiştir.

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ): Türk sporunun çağdaş anlamda örgütlenmesi konusunda, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, İstanbul Liglerinde süren kargaşaya bir son vermek adına Yusuf Ziya Öniş liderliğinde, 26 Haziran 1920'de 21 ayrı spor kulübünün katılımıyla (Altınordu, Anadolu İdmanyurdu, Süleymaniye, Fenerbahçe, Hilal, Vefa, Galatasaray, Üsküdar, Beşiktaş, Haliç, Beylerbeyi ve Union kulüpleri) İstanbulda ilk toplantılarını yaparak TİCİ'nin kökünü oluşturacak birliğin temelini attılar(Fişek, 1980). İttifak, dağınık spor kulüplerinin bir çatı altında toplanması, ayrı yönetmeliklerle faaliyetlerini sürdüren bu kulüplerin tek yönetmelikte birleştirilmesi bakımından önem taşır. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı spor kulüplerinin mutabakatıyla birinci toplantısını Ali Sami (Yen) Bey'in başkanlığında 11 Temmuz 1922'de yapmış(İdman İttifakımız", Spor Âlemi, S.60/22, 15/08/1922, s.5.) ve Bakanlar Kurulu'nun 16 Ocak 1924 tarihli kararnamesi ile resmiyet kazanmıştır(Özmaden, H. 1999). Bu kararname ile söz konusu teşkilat: "Türk gençliğinin terakki ve teâlisine hâdim ve kayd-ı menfaatten tamamen âzâde olduğu ve her memlekette idman cemiyetlerinin bu surette telakki edilerek her türlü himayeye mazhar bulundukları cihetle menâfi'-i umûmiye hâdim bir cemiyet" kabul edilmiş, böylece vergiden muafiyet hakkı kazanmış ve Hükûmet'ten daha çok destek alma imkânına kavuşmuştur(BCA, FK: 030.18.1.1/8.47.14, 1924.). Atatürk, cemiyetin birinci kongresinde "hâmî reis" olarak seçilmiştir(Akın, Y. 2004).Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakının yönetim kurulunda Ali Sami (Yen) başkan, Ali Sami Yen ve Bur-

han (Felek) ikinci başkan, Nasuhi (Baydar) müfettiş, Fethi (Başaran) genel sekreter olarak bulunmaktaydı. Talip Servet, Hamdi Emin Çap, Yusuf Ziya Öniş, Cevdet Kalpakçıoğlu, Orhan Öktem, Cemal Fariz, Dr. Hikmet ve Cevdet Rüştü gibi isimler de aza olarak seçilmişlerdir(Fişek, 1998).

Cumhuriyet'in ilanıyla ülke sathındaki bütün spor faaliyetlerini sevk ve idare eden tek yetkili organ olarak(Tayga, Y. 1990): "sağlıklı nesiller yetiştirmek, gençleri içki kumar gibi alışkanlıklardan uzak tutmak, spor etkinlikleri vasıtasıyla gençlere memleketlerini sevdirmek, spor yarışmaları düzenlemek, yönetmek ve ülkeyi uluslararası alanda temsil etmek, Türkiye'de beden terbiyesi ve sporun fennî esâslar dâhilinde tamîm ve tekâmülüne çalışmak, her spor dalı için federasyon kurarak uluslararası ilişkilere girmek, spor ile ilgili bütün idârî ve ilmî yönetmelikleri hazırlamak, spor sahalarını çoğaltmak, mevcutları düzenlemek, müsabakalarda dereceye giren sporcuları ödüllendirmek ve söz konusu dönemde sporun tüm Anadolu'ya yayılmasını sağlamak" amacıyla faaliyet göstermiştir(Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Teşkilât ve Nizamât-ı Umumiyesi, İstanbul, Matbaa-ı Ahmed İhsan ve Şürekası, 1339.) Ayrıca Atatürk başkanlığındaki Bakanlar Kurulu, 170 sayılı kararıyla Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nı, "Türk gençliğinin terakki ve tealisine hadim ve kayd-ı menfaatten tamamen azade olduğu ve her memlekette İdman Cemiyetleri'nin bu surette telakki edilerek her türlü himayeye mazhar bulundukları cihetle" kaydı ile "kamu yararı dernek" kabul edilmiştir. Bu kararla Türkiye'de devlet ilk kez spora ve sporcuya yardım eli uzatmıştır(Fişek, 1998).

Atatürk'ün bu kuruluşun yurt içindeki ve yurt dışındaki çalışmalarını yakından takip ettiği ve önemli gördüğü konularda bu cemiyete tavsiyelerde bulunduğu görülmektedir. Spor örgütlenmesi sadece İstanbul, Ankara, İzmir ile sınırlı kalmayıp tüm Anadolu da örgütlenmesi sağlanmıştır. Ayrıca ülkede profesyo-

nel olarak icra edilen spor dallarının sayısı artmıştır. Futboldan sonra atletizm,güreş, basketbol, halter, bisiklet, binicilik, boks, yelken, hokey, eskrim, tenis ve voleybol hey'et-i müttehideleri (federasyonlar) kurulmuş

Türk Spor Kurumu (TSK): Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı sekizinci kongresinde adını "Türk Spor Kurumu" olarak değiştirmiş ve bu kurum tek partili söz konusu dönemde Hükûmet ile bağlantılı olarak ülkedeki spor yönetiminde etkinliğini artırmış olan Cumhuriyet Halk Fırkası'na 18 Nisan 1936 tarihi itibariyle bağlanmıştır böylelikle, Türk sporunun yönetiminde yarı devletleşmenin ilk adımı atılmıştır. Merkezini Ankara'ya taşımış ,Kurumun temel amacı, sporun Türkiye'de yayılmasını sağlamak ve sportmen bir gençlik yetiştirmektir. Kurumun bu temel amacına ulaşabilmesi için sporun bir merkezden örgütlenmesini ve planlanmasını ilke olarak kabul eder. Bu durum da CHP örgütlerinin ve halkevlerinin spor yönetimine aktif olarak katılmasını beraberinde getirir (Atabeyoğu ,2001). 1932 yılında Atatürk'ün talimatıyla kurulmuş olan halk evlerinin yapması gereken çalışmalar arasında sporla ilgili faaliyetler de bulunmaktadır. Bu dönemde yeni spor tesisleri inşası, spor kulüplerine yapılan yardımların tespit edilen spor bölgeleri üzerinden yapılması ve hakem kursları açılması gibi konularda önemli kararlar alınarak uygulamaya koyulduğu anlaşılmaktadır. TSK, federasyonların başkanlarını seçme yetkisine sahipti. Böylece bağımsız TİCİ' den güdümlü ve bağımlı Türk Spor Kurumuna geçilmiş, devletin müdahalesi ve doğrudan yetkisi gündeme getirilmiştir ve bundan sonrası için Türk Sporunda devlet yetkisi hissedilmeye başlanmıştır (Sümer, 2009).

Bütün bu çalışmalar ülke sporunun gelişimi konusunda önemli adımların atılmasına vesile olsa da Hükûmet ile Cumhuriyet Halk Fırkası arasındaki yakın ilişki neticesinde ortaya çıkan spor teşkilatının özerkliğini zedeleyici uygulamalar ve İkinci

Dünya Savaşı'na giden gerilimli süreç Türk sporunun idaresinde bir takım değişmeleri beraberinde getirmiştir. Bu nedenle Türk spor yönetiminin, tamamen devlete dayalı bir örgütlenmeye gidilmesi kaçınılmaz olmuştur.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (3530 sayılı kanun)Dönemi: "Beden Terbiyesi Kanunu"Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün imzasıyla 16 Temmuz 1938'de Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanununun birinci maddesine göre:"Yurttaşın fizik ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılâpçı amaçlara göregelişimini sağlayan oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek maksadıyla Başvekâlet'e bağlı hükmî şahsiyeti hâiz bir Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü"(Resmî Gazete, "Beden Terbiyesi Kanunu", Kanun No:3530, Kabul Tarihi: 29/06/1938, Yayım Tarihi: 16/07/1938, S.3961;)kurulmuştur. Doğrudan spor faaliyetleri devlet idaresinin inisiyatifine verilmiş ve bir kamu hizmeti olarak görülmüştür. Ayrıca kanun kapsamında sporda gelişmiş Batılı ülkelerin standartlarına ulaşmak gayesine değinilmiş, spora yurt savunması ve ekonomik kalkınma için gereksinim duyulan nitelikli insan gücünü sağlamak görevi de verilmiştir.

Bu kanun çerçevesinde; başarılı sporcular yetiştirmek yerine bütün gençliğin ortalama fizikî yeteneklerinin yükseltilmesi ve beden terbiyesinin temini, sporda gerekli disiplinin sağlanması ve bilimsel yöntemlerin tatbiki ile profesyonelliğin teşviki ve millî müdafaa için hazırlık gibi prensipler ön plana çıkmıştır(Taner, C.1939). Ayrıca BTGM yurt içinde sportif müsabakaları düzenleme organizasyonlarını da üzerine almıştır(Dinçer, C.1939). 1 Kasım 1938'de TBMM toplantı yılının açılışı münasebetiyle Atatürk'ün hasta yatağında dikte ettirdiği ve Meclis'te Başbakan Celâl Bayar tarafından okunan nutkunda Beden Terbiyesi Kanunu'na ilişkin olarak da: "Türk gençliğinin kültürde olduğu gibi spor sahasında da idealine ulaştırılması için yüksek Kamutay'ın kabul

ettiği Beden Terbiyesi Kanunu'nun tatbikına geçildiğini görmekle memnunum…"(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s.429.)olmuştur.

Atatürk Döneminde Kurulan Federasyon ve Kuruluşlar:

1922 Atletizm ve Futbol Federasyonları kuruldu.
1923 Binicilik, Bisiklet, Güreş ve Eskrim Federasyonu kuruldu
1924 Boks ve Hokey Federasyonu kuruldu
1925 Yüzme ve Yelken Federasyonları kuruldu.
1935 Ankara 19 Mayıs stadı hizmete girdi.

Tesis İle İlgili Politikalar

Ulu Önder zamanında yurdun pek çok bölgelerinde spor alanları ve salonları ile stadyumlar yapıldı. 1923'te çıkarılan 442 sayılı köy kanunu ile tesis yapılmasına maddi imkan bulunmasa da, köylerde güreşlerin yapılması zorunlu kılınmıştır. Mektep ve kışla dışında 50 ve daha çok beden terbiyesi mükellefi bulunan köy, kasaba, şehir ve münferit yerlerde kulüpler, 50'den az olan yerlerde ise spor grupları kurulmuştur. Yine mükellefiyet çağındaki vatandaşları 500'den fazla olan kasaba ve şehirlerde her kulübe 500'den fazla ve 200'den noksan düşmemek şartı ile kasaba ve şehir kulüpleri yapılabilmektedir. Ayrıca memur ve işçi sayısı beş yüzün üzerinde olan iş yerlerine, spor tesisleri yapma ve uzman spor eğitmenleri bulundurma zorunluluğu getirilmiştir.

1925'de At ve At Yarışı Islah Encümenini kurmuş ve Ankara Hipodrumu'nu inşa ettirmiştir. Ulu Önder, 1930'da Türkiye Binicilik Federasyonu'nu kurdurup, at yarışlarının en büyüğü Gazi Koşusu'nu başlatmıştır(Tel, M. 2007). Dünyada sporu millî bir vazife olarak gören ve Beden Terbiyesi Kanunu ile beden eğitimini ülkesinde mecburi kılan ilk devlet başkanı, Atatürk olarak zikredilmektedir. Bu konuda Fransız "L'Auto" gazetesi Mustafa Kemal'in vefatını takip eden günlerde yayımlanan makalede aşağıdaki gö-

rüşlere yer vermiştir: "Dünyada ilk defa beden eğitimini mecburi kılan devlet adamı o oldu. Yalnız kağıt üzerinde ve nutuklarda değil, bunu bil fiil yerine getirdi. Stadyumlar ve çeşitli spor merkezleri tesis ettirdi. Halkevlerinin spor kollarını bizzat murakabe etti ve milletin mukadderatına hâkim olduğu günden itibaren Türkiye'de spor, gittikçe artan bir önem ve değer kazandı." Türklerde sporun geçmişi oldukça eski olmasına rağmen spora modern biçimde eğilinmesi, gereken önem ve değerin verilmesi ancak Cumhuriyet'in ilânından sonra mümkün olmuştur(Gören, M. 2004).

1933 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi Matbaası'nda basılan ve Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Genel Merkezi tarafından yayınlanan; Hollanda Milli Olimpiyat Komitesi Asbaşkanı Schorro ile ünlü mimar Wells tarafından yazılmış bulunan "Jimnastik, Oyun ve Spor Binaları İnşa ve Tesisi İçin Rehber" kitabı, Atatürk Türkiyesi'nde spor tesisleri konusunda atılan ilk adımı teşkil etmişti (Tüfek, S. 2019).

Sporun tesis politikasına da büyük önem veren Atatürk bu kitabı yapılacak tesisler için bir rehber olarak Türkçeye çevirttiği gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi Matbaası'nda bastırıp yayınlamasında da önayak olmuştu (Tüfek, S. 2019). Gazi Mustafa Kemal Atatürk 1937 yılı başından itibaren; Afyon, Aydın, Bursa, Diyarbakır, Edirne, Elazığ, Eskişehir, Isparta, İzmir, Kastamonu, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Kütahya, Manisa, Muğla, Samsun, Seyhan (Adana), Sivas, Tekirdağ, Trabzon ve Zonguldak illeriyle Ayvalık, Beşiktaş, Eyüp, Karşıyaka ve Nazilli ilçeleri spor tesisleri bakımından en kazançlı durumdaki yurt köşelerimiz kimliklerini taşıyordu. 1937–1938 yıllarında bu alanlar için saha ve tesis konusunda o zamanın parasıyla 415 000 Lira harcanmış, başta Uludağ ve Elmadağ olmak üzere iki önemli dağımızda da dağcılık ve kış sporları tesisleri yapılabilmesi için ayrıca tahsisat ayrılmıştı. Bu arada başkent Ankara da 19 Mayıs Stadyumu ve Ankara Hipodromu gibi iki büyük Avrupai tesise sahip olmuştu (Tüfek, S. 2019).

Büyük bir ölüm-kalım savaşından çıkmış ve bir enkaz üzerine kurulmuş gencecik Türkiye Cumhuriyeti'nin henüz 10. yaşını kutlamaya hazırlandığı günlerde ülkenin onca meselesi arasında spor tesisleri konusunun ele alınmış bulunması Büyük Atatürk'ün spora verdiği önem ve değerin bir başka ifadesidir(Atabeyoğlu, C. 1989).

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün "sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" sözü, cumhuriyeti kuran kadro üzerinde oldukça etkileyici olmuş ve güçlü, zinde bir gençlik yetiştirme konusunda yoğun çalışmalar başlatılmıştır. Sporu, sosyal ve kültürel hayatın ayrılmaz bir parçası olarak gören Atatürk bu bağlamda Türk kültür tarihine mal olmuş güreş, binicilik, cirit, okçuluk gibi spor dallarına özel bir ilgi göstermiştir. Bu dönemde spor faaliyetleri kitlelere mal edilerek, milletin kendine güven duygusu canlı tutulmuş bu münasebetle milli birlik ve beraberlik duygusu pekiştirilmiştir(Evcin, E. 2015). Atatürk'ün spor yönetimini sporcu, antrenör, seyirci, basın, gençlik, halk sağlığı, spor ve beden eğitimi ile siyasi ve idari erk unsurlarını ihtiva edecek şekilde bir bütün olarak ele aldığı, söz konusu unsurlar arasında uyumlu ve ahenkli bir yapı kurmak gayesi ile hareket ettiği anlaşılmaktadır. Öyle ki bu dengeyi spora dahil olan kadın erkek nüfusunda bile oluşturmak istemiş hatta erkekler kadar kadınların da spora dahil olmasını ön görmüştür ve dönemin şartları düşünüldüğünde bunda büyük ölçüde başarılı olduğu anlaşılmaktadır(Demir, H. 2006).

Atatürk "Sporda tek ve belli bir amaç gözetmek gerekir. Sporu ya propaganda için yapacağız yahut da bedensel gelişmemizi sağlamak için yapacağız." sözleri ile sporun millî bir propaganda amacıyla kullanılabileceğine dikkat çekmiştir. Bu maksatla ulusal ve uluslararası spor organizasyonlarına sporcularımızın katılma-

larını desteklemiştir. Sporla ulaşılmak istenen asıl amaç, genç nesillerimizin sağlıklı, çevik ve sportmen bir şekilde yetiştirilmesini temin etmek olmuştur.

Atatürk; devrimlerinin tohumlarının atılması ve kökleşmesi döneminde, Türk sporu için de düşüncelerini ortaya koyan, onları uygulatan, söylemiş olduğu veciz sözleri ile kişiliğinin, Türk sporcularının kendi kişiliği ile aynı paralelde olmasını isteyen, yaşamı boyunca her fırsatta spor kafilelerini kabul eden, temsilcilerle görüşen, onlara moral motivasyon yönünden büyük manevi destek sağlayan dünyadaki ender liderlerden birisidir. Kurtuluş savaşından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına dek geçen dönem, "Türk sporunda hamle yılları olurken, Atatürk'ün emir ve katkılarıyla kurulan federasyonların, tüm spor dallarında bilimsel ve bunun olumlu sonuçları kendini göstermiştir."Atatürk, her alanda olduğu gibi sporda da bilim yolundan ayrılmamayı tavsiye ederken, sporun önemi üzerinde de durmuş ve ona yeni bir benlik kazandırmıştır".

Cumhuriyetin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk, millet ile el ele vererek Türk İnkılâp hareketini sosyal , kültürel ve spor alanında da çok önemli adımlar atmıştır. Spor, Türk milletinin gelişmişlik düzeyine ve medenî kabiliyetine işaret eden unsurlardan biridir. Atatürk sporu; sosyal ve kültürel yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak görmüştür. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, binicilik, okçuluk, cirit, güreş, gibi spor dallarına özel bir ilgi göstermiştir. 1920/1938 yılları arasında spor faaliyetleri toplumlara mâl edilmiştir. Milletin bütün kesimlerini Türk İnkılâbı kapsamında ortak hedefler doğrultusunda bir bütün olarak harekete geçiren Mustafa Kemal Atatürk, kadınların da spor etkinliklerine katılımlarını desteklemiş, kadın sporcular Cumhuriyet'in ilk yılları itibariyle Türk sporunun gelişmesi ve uluslararasında kabul görmesi konusunda önemli katkılar sağlamışlardır.Atatürk, spor alanında dünyadaki gelişmeleri yakalayabilmek amacıyla devle-

ti erkânını görevli kılmıştır. Sporcuları ödüllendiren taktir eden bir devlet adamlığını göstermiştir. Ayrıca sporcuların devlet tarafından nakdi ve ayni olarak desteklenmiştir. Yapılan çalışmalar ve mevzuat düzenlemeleri ile Türk sporunun teşkilatlandırılması, kurumsallaştırılması yönünde çok önemli adımlar atılmıştır. Ayrıca bu çalışmalar çerçevesinde tüm spor branşlarının bütün yurtta faaliyet göstermesi sağlanmıştır.

1920- 1938 yılları arasında (Atatürk döneminde)Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıldan itibaren uzman kişiler tarafından beden eğitimi öğretmenleri ve sporun çeşitli dallarında uzman antrenörler hakemler yetiştirilmiş, aynı zamanda da bir çok yeni spor tesisleri yaptırılmıştır. Türkiye'de sporun geliştirilmesi için örgütlenmeye, kulüpleşmelere önemli yer verilmiştir. Birçok kulüplere ayni ve nakdi yardımlarda bulunulmuştur buradanda anlaşıldığı üzere sponsorluk Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan itibaren sağlanmıştır. Anadolu'nun dört bir yanında sporcu yetişmiş ve bu sporcular ülkemizde sporun gelişmesi, branşlaşması ve uluslararası rekabet edebilir duruma gelmesinde çok önemli başarılara imza atmışlardır. Günümüz ile kıyaslandığında cumhuriyetin kuruluşunun ilk yıllarında Atatürk Türk sporuna ve politikasında damgasını vurmuştur.

KAYNAKLAR

Açıkada, C., Ergen, E., Bilim ve Spor Büro Tek Ofset Matbaacılık, Ankara

Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,

İstanbul, 2007, s.115.

Akyüz, Y. (2012). Türk Eğitim Tarihi , Pegem Akademi, Ankara.

Akşam, "Atatürk Gençleri Kurumu", 14/04/1937.

Aracı, H. (2004). Okullarda Beden Eğitimi. Ankara:Bağırgan Yayınevi.

Atatürk'ün Söylev Demeçleri,C.II, s.262 ve 420.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Yayınları, Ankara, 1997, s.259-260; Ayrıca bkz; Vakit, "Spor Kongresi Nâmına Reis-i

Cumhur Gazi Paşa Hazretlerine Arz-ı Ta'zîmâtaMe'mûr Edilen Hey'et-i Mahsûsa"01/10/1926.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,s.429.

Atatürk'ün Söylev Demeçleri, C.III, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Yayınları, Ankara, 1997, s.86.

Atalay, A. (2007). "Osmanlı ve Genç Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Sporda Batılılaşma Hareketleri", Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi", (Elektronik Dergi), ss.30-35.

Atabeyoğlu, C., Atatürk ve Spor, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Spor Eğitimi Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 90, 1989-Ankara, s. 113–115

Aykın, A. G.,& Bilir, F. P. (2013). Hükümetin Programları ve Spor Politikaları. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 22(2), 239.

Aytekin, B. (2008) Atatürk'ün Geleneksel Sporlarımızdan Okçuluk ve Atıcılığa Verdiği Önem, s.13.

Bayraktar, C. (2003). Sosyal Yapı Özelliklerinin Spora Etkisi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı 1

Bayraktar, B, Sunay, H. (2004). Türkiye'de Elit bayan ve Erkek Voleybolcuların Spora Başlamasına Etki Eden Unsurlar ve Spordan Beklentileri .SpormetreBeden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi , 5 (2) , 63-72 .

BCA, FK: 30.18.1.2, YN: 17.1.17, 07/01/1931.

BCA, FK30.18.1.2.,YN: 30.52.1., 13/07/1932.

BCA, FK: 030. 1.01.02, YN: 30.52.3, 13/07/1932

BCA, FK: 030.18.1.1/8.47.14, 1924.

Bingöl H.,Çelik T.,(2021). Sporda İnovasyon ve Spor Endüstrisi, Sporda Bilimsellik-2, Gece Kitaplığı, ISBN,978-625-7319-95-9, Ankara.

Bursalıoğlu, Z. (1987). Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Bergsgard, N. A.,Mangset, P., Holulihan, B., Nodland, S., &Rommetvedt, H.(2009). Sports policyroutledge

Celal Dinçer, "Beden Terbiyesi Direktörlüğü Niçin Teşekkül Etti, Maksadı ve GayesiNedir?", Beden Terbiyesi ve Spor, S.11, Kasım 1939, s.22-23**Cemil Taner**, "Beden Terbiyesi Teşkilatının Çalışma Esasları", Beden Terbiyesi ve Spor,S.1, Ocak 1939, s.2, 14-15 ve "Beden Terbiyesi Teşkilatında Çalışma Esasları", BedenTerbiyesi ve Spor, S.2, Şubat 1939, s.1-2.

Chaney, P.(2015). Electoraldiscourseandthepartypoliticization of sport in multilevelsystem: analysis of UK election 1945-2011. İnternationalJournal of SportPolicyandPolitics, 7(2), 159.

Demir, H. (2006).Türk Spor Teşkilatı (Tarihsel Gelişim, Kapsam ve Bir Araştırma), Çizgi Kitabevi, Konya.

Erdemli, A.,(1991).H.Ü.Spor Bil. Dergisi, 2,4.

Erkal, M. E., Güven, Ö., & Ayan, D. (1998). Sosyolojik Açıdan Spor. Der Yayınları.

Ertaş, Ş. (2011). Petek, H. Spor Hukuku, 2. B., Ankara.

Fehim Kuruloğlu, Altay Spor Kulübü Tarihi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler EnstitüsüYayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010, s.86-87.

Fişek, K. (1983). Türkiye'de Spor. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 8, 85-89**Harun Özmaden**, Cumhuriyet Dönemi İlk Spor Teşkilatı Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı(1922-1936)'nın Yapılanma Sürecinde Beden Eğitimi ve Sporun Fonksiyonları,Fonksiyonlardaki Değişimler ve Toplumsal Hayata Etkileri, Marmara Üniversitesi SağlıkBilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1999, s.53 vd.

İdman İttifakımız", Spor Âlemi, S.60/22, 15/08/1922, s.5.

Gündoğdu, C., Aygün, Y., Akyol, B., Tüfekçi, Ş., Ilkım, M., & Canpolat, B. (2020). A Football Player's Insider View: Inspiring the Achievement Story of the Turkey Amputee Football National Team. Türk Spor ve Egzersiz Dergisi, 22(2), 311-317.

İnal, A. (2003). Beden Eğitimi ve Spor Bilimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Karahüseyinoğlu, M. F., Ramazanoğlu, F., Nacar, E., Savucu, Y., Ramazanoğlu, M. O., ve Altungül, O.(2005). Türkiye'nin spordaki konumunun bazı Avrupa ülkeleri ile karşılaştırılması. Doğu Anadolu Araştırmaları Dergisi, 3(3), 75-82.

Mustafa Balcıoğlu, "Osmanlı Genç Derneklerinden İnkılâpGençleri Derneklerine", AAMD, C.15, S. 43, Mart 1999, s.139 vd.

Özmaden, H. (1999). Cumhuriyet Dönemi İlk Spor Teşkilatı Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (1922-1936)'nın Yapılanma Sürecinde Beden Eğitimi ve Sporun Fonksiyonları, Fonksiyonlardaki Değişimler ve Toplumsal Hayata Etkileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Resmî Gazete, "Beden Terbiyesi Kanunu", Kanun No:3530, Kabul Tarihi: 29/06/1938,Yayım Tarihi: 16/07/1938, S.3961;

San, H. (2010). Belgeleri ile Türk Spor Tarihinde Atatürk, Türk Spor Vakfı Yayınları No:2, s.

104–106

Selim Sırrı, Muallimlere Terbiye-i Bedeniye Rehberi, Millî Matbaa, İstanbul, 1926.

Selim Ahmetoğlu, "An Evaluation on Selim Sırrı (Tarcan)'s 'İsveç Hatıraları' (MemoirsfromSweden) in Şehbâl Magazine", Türkiyat Mecmuası, C.21, Bahar 2011, s.31 vd.

Soyak, a.g.e.,s.441

Sunay, H. (2003). Türk spor politikasına analitik bir bakış. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1(1) 39-42 Kapani, M. (2003). Politika Bilimine Giriş. Bilgi Yayınları 15.

Sümer, R. (1990). Türkiye'de spor yönetiminin tarihsel gelişimi ve sporda demokrasi 3. Baskı . Ankara: Güven Kitabevi

TBMM Zabıt Ceridesi, "Spor Teşkilatı Hakkında Kanun Lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası", C.26, Devre:5, 29/06/1938, s.1-10

TBMM Zabıt Ceridesi, "Maarif Vekâleti Bütçesi", Devre: 3, C.3, 22/04/1928, s.203-204.

Tuncel, F. (2003). "Atatürk, Gençlik ve Spor", Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, C.1, S.1,Ankara, ss.9-10.

Tüfek, S, S. (2019). Cumhuriyet Döneminde Spor. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, "İcra Vekilleri Hey'eti'nin Programı", C.1,Devre:2, 05/09/1923, s.423.

Türk Spor Kurumu Dergisi, S.76, 20/12/1937, s.3-4; Vildan Aşir,

Türk Spor Kurumu Dergisi, S.88, 14/03/1938, s.2 ve 12.

Vâlâ Somalı, Türk Sporunda 75 Yıl-Beşiktaş Spor Tarihi (1903-1978), Be-ka Basımevi,İstanbul, 1978, s.439.

Veli Onur Belik, Nefise Bulgu, "Geç Osmanlı Döneminde Batılılaşma Ekseninde BedenEğitimi ve Spor", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.24, 2010, 141-142.

Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000-M.S.2012), Pegem Akademi, Ankara, 2012, s.401.

Yarar, B.,(2014). Osmanlıdan Cumhuriyet'e geçiş süreci ve erken cumhuriyet dönemi Türkiyesi'nde modern sporun kuruluşu, H.Ü. Türkiye Araştırmalar Dergisi, Güz (21), 201-307

Yetim, A.(2000). Sporun Sosyal Görünümü. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,1:63

Yiğit Akın, "Gürbüz ve Yavuz Evlatlar" Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor,İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.60.

Yunus Tayga,Türk Spor Tarihine Genel Bakış, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor GenelMüdürlüğü Yayınları, Ankara, 1990, s.162-164; 20. Cumhuriyet Yılında Beden Terbiyesi veSpor, T.C. Maarif Vekilliği Umum Müdürlüğü, Çankaya Matbaası, Ankara, 1943, s.36.

Wenyun, L.,&Henri, I. P. (2011). Historicalreview of sportspolicy in ruralChina (1949-2008). Theinternationaljournal of thehistory of sport, 28(7).

Bölüm
6

Öğretmenlerin İletişim Becerileri ile Mesleki Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişki

Rıdvan GÜLÜM[1]
Mehmet Ertuğrul ÖZTÜRK[2]

GİRİŞ

Eğitim sisteminin en temel öğesi olan öğretmenler; toplumun her kesiminde hizmet edecek olan nitelikli insan gücünü yetiştiren, toplumda bireylerin sosyalleşmelerini sağlayan, bireyleri eğiterek bir ülkenin geleceğini inşa etmeye çalışan, kültürel değerlerin genç kuşaklara aktarılmasında köprü olma özelliği gösteren ve geleceğe yön veren önemli bir işleve sahiptir. Öğretmenlerin, bu işlevleri etkili bir biçimde yerine getirebilmesi için mesleğe bakış açılarının yanı sıra gerek öğrencileriyle ve gerekse yaşadığı çevreyle sürekli etkileşim halinde bulunan ve eğitimin lokomotifi olan öğretmenlerin hiç kuşkusuz etkili iletişimbecerilerine de sahip olmaları gerekmektedir.

Milli Eğitim Temel Kanunun 43. maddesinde öğretmenlik şu şekilde tanımlanmıştır; "Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler. Öğ-

[1] Bu çalışma danışmanlığını Doç. Dr. Mehmet Ertuğrul ÖZTÜRK' ün yaptığı, Rıdvan GÜLÜM' ün Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

[2] Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Erzurum, E-mail: meozturk@atauni.edu.tr

retmenlik mesleğine hazırlık genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlanır. Yukarıda belirtilen nitelikleri kazanabilmeleri için, hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmen adaylarının yükseköğrenim görmelerinin sağlanması esastır. Bu öğrenim lisans öncesi, lisans ve lisansüstü seviyelerde yatay ve dikey geçişlere de imkân verecek biçimde düzenlenir."

Öğretmen, MEB Tebliğler Dergisinde ise; "Yükseköğretim kurumlarında genel kültür, özel alan ve pedagojik formasyon eğitimi alarak yetişmiş olan her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumları ile kurs ve seminerlerde eğitim-öğretim hizmetlerini yürüten kişilerdir." şeklinde tanımlanmıştır (MEB, 2009).

İletişim alanında yapılan çalışmalara bakacak olursak bu yöndeki çalışmalar ilk olarak ABD'de yapılmış olup, doğrudan iletişim kavramıyla ilgili olmadan bazı bilim dallarının iletişimi konu alan araştırmaları şeklinde ortaya çıkmıştır. İletişim; bir duygu ya da düşüncenin karşıdaki kişiye çeşitli sembol, işaret veya ifadelerle aktarımıdır. İletişim; yüz ifadeleri el, kol ve baş hareketleri, konuşma yoluyla ya da yazı, bilgisayar, telefon, tablet radyo, televizyon gibi

araçlardan yararlanarak, bir kişiden başka bir kişiye iletilmek istenen mesajı aktarmak şeklinde de tanımlanabilir (Oğuzkan, 2003). İnsanlar iletişim sürecinde anlama aracı olarak dinleme ve okumayı, anlatma aracı olarak ise konuşma ve yazmayı kullanmaktadırlar (Bulut, 2013; Özdemir ve ark, 2021).

Andersen iletişimi; duygu, düşünce ve iletilmek istenen mesajı algılayıp anlama süreci şeklinde ifade ederek; "bizim başkalarını, başkalarının da bizi anlamalarına yarayan bir süreç" diye tarif etmiştir (Ergin ve Birol, 2005).

İnceoğlu (2004)'na göre tutum, "Bireyin kendine veya çevresindeki herhangi bir nesne, toplumsal konu ya da olaya karşı deneyim, bilgi, duygu ve motivasyonuna dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki ön eğilimidir." Erdo-

ğan (1999) tutum için; "Kişinin çevresinden algıladıkları doğrultusunda oluşturduğu düşünce, duygu ve inançların toplamıdır." şeklinde tanımlama yapmıştır. Robbins (1986) ise tutuma yönelik "Olay, insan veya objeler hakkında uygun olsun olmasın onlara bir değer biçme ve onları anlamlandırma durumudur." şeklinde açıklama yapmıştır.

Yukarıdaki temel düşüncelerden hareket edecek olursak bu çalışma, beden eğitimi ve spor öğretmelerinin mesleki tutumları ile iletişim becerileri arasındaki ilişki düzeylerinin incelenmesinin yanı sıra beden eğitimi ve spor derslerinin temel sorunları, öğretmenlerin eksi ve artı yönleri, mesleğe karşı tutum, ilgi, sevgi, derse değer verme ve mesleği icra ederken kendini değerli görme gibi özelliklerinin ne düzeyde olduğunun ele alınacağı bir çalışma olacaktır. Bununla beraber; "Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin mesleki tutum düzeyleri ile iletişim becerileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?", "Mesleki tutumun alt boyutlarını oluşturan mesleğe yönelik ilgi, sevgi, tutum, kaygı gibi özelliklerin beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin iletişim becerilerini nasıl ve ne düzeyde etkilemiştir?" gibi sorular araştırmanın problem cümlelerini oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli ve Deseni

Araştırmada, Erzurum ilindeki beden eğitimi öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutum ve iletişim beceri düzeylerini incelemek için betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Bu araştırmada bağımsız değişkendeki değişimin (varyans), bağımlı değişkendeki değişime etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır.

"Araştırma yöntemi, bir araştırmada belirlenen hedef ya da hedefleri gerçekleştirebilmek için belirlenmiş ilkeler doğrultusunda belli bir düzene göre ortaya konan genel yaklaşımlara de-

nir. Araştırma tekniği ise, araştırma yöntemi için kullanılan bilgi ya da veri toplama aracıdır. Bir yaklaşım çerçevesinde bir ya da daha çok veri toplama tekniği kullanılabilir." (Türkdoğan, 2000, s. 9).

Betimsel tarama modeli elde edilen verilerin bütünselliğini sağlamak maksadıyla, tarama yapılan bölümde uygun kriterlere sahip çalışmayı inceleme ve istatiksel olarak ele alma imkânı sağlar. Betimsel tarama çalışmaları, öncelikle kuramsal bir tarama yöntemi ile başlar. Sonraki aşamada, ele alınan yazıların, yayın tarihi, araştırma modeli, yaklaşım ve görsel araştırma verileri gibi belirli araştırma özelliklerine göre tanımlama aşamasıyla sürdürülür (King & He, 2005).

Hovardaoğlu (2000) Bu tür araştırmalarda iki temel hedef vardır. İlki bağımsız değişkenin yaptığı etki hakkında elde edilecek gerçekçi bir sonuca varmak, ikincisi ise araştırmada bu bulguları çeşitli evren ve örnekleme genelleyebilmektir. Literatürde bu iki hedef iç geçerlik ve dış geçerlik olarak adlandırılır. Bağımsız değişkenin etkisinin gerçekçi olabilmesi iç geçerlilik iken, bulguların genellenebilmesi dış geçerlilik olarak adlandırılır ve örneklem ne kadar genişse dış geçerlilik o kadar yüksektir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın evreni; 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Erzurum İlinde ilköğretim ikinci kademe ve ortaöğretimde görev yapan beden eğitimi ve spor öğretmenleri tarafından oluşmaktadır.

Tablo 1. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Dağılım Tablosu

Ortaöğretim	52	Toplam	141
İlköğretim ikinci kademe	89		
Kadın Öğretmen	27	Toplam	141
Erkek Öğretmen	114		

Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada toplam 81 sorudan oluşan bir anket kullanılmıştır. Ankette 1. sorudan 13. soruya kadar olan 13 adet soru kişisel bilgileri içermektedir. Bu bilgilerin bulunduğu kısımda, beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki tutum ve iletişim beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için araştırmacı tarafından "Kişisel Bilgi Formu" oluşturulmuştur. 14. sorudan 36. soruya kadar olan 23 adet soru, Ünlü (2011) tarafından geliştirilen "Beden Eğitimi Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği" (BEÖYTÖ) ve son olarak 37. sorudan 81. soruya kadar olan 45 adet soru ise Ersanlı ve Balcı (1998) tarafından geliştirilen "İletişim Becerileri Ölçeğini" (İBÖ) oluşturmaktadır.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin demografik özelliklerine ilişkin frekans ve grafik dağılımları, beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki tutum ve iletişim beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için t testleri ve anowa analizleriyle birlikte tablolar ve yorumlar yer almaktadır.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Mesleki Tutum ve İletişim Becerileri Ölçeğinin Normallik Dağılım Test Sonuçları

	Sevgi	**Kaygı**	**Zihinsel**	**Duygusal**	**Davranış**
N	141	141	141	141	141
Mean	46,6879	32,5390	33,0000	39,3333	34,8865
Median	48,0000	33,0000	33,0000	40,0000	35,0000
Std. Deviation	6,70728	4,65605	5,81378	5,47549	5,65444
Skewness (Çarpıklık)	***-,800***	***-,326***	***-,302***	***-,564***	***,012***
Std. Error of Skewness	,204	,204	,204	,204	,204
Kurtosis (Basıklık)	***1,187***	***-,065***	***,689***	***1,102***	***1,184***
Std. Error of Kurtosis	,406	,406	,406	,406	,406
Minimum	24,00	19,00	16,00	18,00	16,00
Maximum	63,00	45,00	50,00	54,00	54,00

Tablo 2' de normallik dağılım test sonuçları incelendiğinde Mesleki Tutum Alt boyutlarından, Sevgi Skewness (çarpıklık) değeri -,800 ve Kurtosis (basıklık) değeri 1,187 ve Kaygı Skewness (çarpıklık) değeri -,326 ve Kurtosis (basıklık) değeri -,065 olduğu tespit edilmiştir. İletişim Becerieri Alt boyutlarından Zihinsel Skewness (çarpıklık) değeri -,302 ve Kurtosis (basıklık) değeri ,689, Duygusal Skewness (çarpıklık) değeri -,564 ve Kurtosis (basıklık) değeri 1,102 ve Davranış Skewness (çarpıklık) değeri ,012 ve Kurtosis (basıklık) değeri 1,184 olduğu tespit edilmiştir.

Mesleki tutum alt boyutlarının ve iletişim becerileri alt boyutlarının Skewness ve Kurtosis değerlerinin +1,96 ve -1,96 aralığında olduğundan çıkan bu istatistiksel analiz sonuçları verilerin normal dağılım gösterdiğini ve parametrik testler uygulanması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 3. Öğretmenlerin Mesleki Tutum Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Mesleki Tutum Alt Boyutları	Cinsiyet	N	X	Ss	T	P	
Sevgi	Kadın 1	27	45,4074	7,34459	-1,104	,271	---
	Erkek2	114	46,9912	6,54528			
Kaygı	Kadın 1	27	34,2963	4,83429	2,211	**,029**	**1>2**
	Erkek 2	114	32,1228	4,53529			

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin cinsiyetleri ile mesleki tutum kaygı alt boyutunda yapılan t testi analizi sonrasında p<,050 düzeyinde, anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiş $_{(t=2,211,p=,029),}$ kadın öğretmenlerin mesleki tutum kaygı düzeylerinin$_{(x=34,2963)}$ erkek öğretmenlerden$_{(x=32,1228)}$ yüksek olduğu sonucu gözlenmiştir.

Öğretmenlerinin cinsiyetleri ile Mesleki Tutum Sevgi alt boyutunda ise yapılan t testi analizi sonrasında p<0,050 düzeyinde, anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir$_{(t=-1,104,p=,271).}$

Tablo 4. Öğretmenlerin Mesleki Tutum Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analiz (Anova/LSD) Testi Sonuçları

Mesleki Tutum Alt Boyutları	Yaş	N	X	Ss	F	P
Sevgi	25 yaş altı 1	8	48,3750	5,28982	,814	,445
	26-29 yaş arası 2	22	47,9545	6,21425		
	30 yaş üzeri 3	111	46,3153	6,88738		
	Toplam	141	46,6879	6,70728		
Kaygı	25 yaş altı 1	8	33,5000	4,30946	,215	,807
	26-29 yaş arası 2	22	32,7273	5,44393		
	30 yaş üzeri 3	111	32,4324	4,54597		
	Toplam	141	32,5390	4,65605		

Farklı yaş grubundaki Öğretmenlerin Mesleki Tutum alt boyut düzeylerinin karşılaştırılması için yapılan ANOVA testi sonrasında $p<0,050$ düzeyinde anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 5. Öğretmenlerin İletişim Becerileri Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analiz (Anova/LSD) Testi Sonuçları

İletişim Becerileri Alt Boyutları	Yaş	N	X	SS	F	P
Zihinsel	25 yaş altı 1	8	33,5000	3,38062	,837	,435
	26-29 yaş arası 2	22	34,4091	5,87699		
	30 yaş üzeri 3	111	32,6847	5,93140		
	Toplam	141	33,0000	5,81378		
Duygusal	25 yaş altı 1	8	39,5000	4,75094	1,629	,200
	26-29 yaş arası 2	22	37,4091	5,01103		
	30 yaş üzeri 3	111	39,7027	5,57200		
	Toplam	141	39,3333	5,47549		
Davranış	25 yaş altı 1	8	35,7500	3,73210	,116	,891
	26-29 yaş arası 2	22	35,0455	5,74437		
	30 yaş üzeri 3	111	34,7928	5,78260		
	Toplam	141	34,8865	5,65444		
İletişim Düzeyi	25 yaş altı 1	8	108,7500	9,20792	,052	,949
	26-29 yaş arası 2	22	106,8636	12,61630		
	30 yaş üzeri 3	111	107,1802	15,00921		
	Toplam	141	107,2199	14,32734		

Tablo 5 incelendiğinde farklı yaş grubundaki öğretmenlerin iletişim becerileri alt boyutunda ve iletişim düzeylerinin karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi sonrasında $p<0,050$ düzeyinde anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Mesleki Tutumları İle İletişim Becerileri Arasındaki Korelasyon Analiz Testi

		Sevgi	Kaygı	Zihinsel	Duygusal	Davranış	İletişim Düzeyi
Sevgi	Correlation	1	,066	-,319**	-,106	-,247**	-,267**
	P		,435	**,000**	,211	**,003**	**,001**
	N	141	141	141	141	141	141
Kaygı	Correlation	,066	1	,090	,206*	,060	,139
	P	,435		,287	**,014**	,481	,100
	N	141	141	141	141	141	141
Zihinsel	Correlation	-,319**	,090	1	,467**	,751**	,881**
	P	**,000**	,287		,000	,000	,000
	N	141	141	141	141	141	141
Duygusal	Correlation	-,106	,206*	,467**	1	,491**	,766**
	P	,211	**,014**	,000		,000	,000
	N	141	141	141	141	141	141
Davranış	Correlation	-,247**	,060	,751**	,491**	1	,887**
	P	**,003**	,481	,000	,000		,000
	N	141	141	141	141	141	141
İletişim Düzeyi	Correlation	-,267**	,139	,881**	,766**	,887**	1
	P	**,001**	,100	,000	,000	,000	
	N	141	141	141	141	141	141

*0,05 Düzeyinde anlamlılık
** 0,01 Düzeyinde anlamlılık

Tablo 6 incelendiğinde mesleki tutum ölçeği sevgi alt boyutu ile iletişim becerileri ölçeği zihinsel ve davranışsal alt boyutlarında ve iletişim beceri düzeyi arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Bununla birlikte tabloda, mesleki tutum ölçeği kaygı alt boyutu ile iletişim becerileri ölçeği duygusal alt boyutu incelendiğinde, her iki alt boyut arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada, beden eğitimi öğretmenlerinin iletişim becerileriyle mesleki tutum düzeyleri arasındaki ilişki farklı değişkenler açısından incelenmiş, araştırmaya Erzurum ilinde görev yapan 114'ü erkek 27'si kadın toplamda 141 beden eğitimi öğretmeni katılmıştır. Erzurum il merkezinde görev yapan 30 yaş ve üzerindeki beden eğitimi öğretmenleri araştırmaya katılım sağlamıştır.

Beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki tutum puanlarını cinsiyet değişkenine göre incelediğimizde; öğretmenlerin cinsiyetleri ile mesleki tutum kaygı alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiş; kadın öğretmenlerin mesleki tutum kaygı düzeylerinin erkek öğretmenlerden yüksek olduğu sonucu gözlenmiştir. Öğretmenlerin mesleki tutumlarına yapılan çalışmalara bakıldığında: Pehlivan (2010) kadın adayların; Eraslan ve Çakıcı (2011) ise erkek adayların mesleğe ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğu sonucunu belirlemişlerdir. Bu yönde yapılan diğer çalışmalara baktığımızda; Kaya (2004), Eş (2010) cinsiyet değişkeni açısından öğrencilerin mesleki tutumlarında anlamlı yönde bir farklılık olmadığı sonucunu gözlemlemişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin iletişim becerileri puanlarının cinsiyet değişkenine göre incelediğimizde ise anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Çetinkaya, (2011) Türkçe bölümünde okuyan öğretmen adaylarının iletişim becerilerini cinsiyet değişkeni yönünden incelemiş; kadın öğretmen adaylarının iletişim becerilerinin erkek adaylara göre anlamlı olduğu sonuncuna varmıştır.

Beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki tutum ve iletişim beceri puanlarını yaş değişkenine göre incelediğimizde; her iki ölçekte de yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Cinpolat ve ark. (2016) yaptıkları çalışmada "öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarında yaş değişkeni açısından farklılıklara rastlanmıştır. 24 yaş ve üzerinde olanların

tutumlarının 22 yaş ve altı olan gruplardan daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır." şeklinde açıklama yapmışlardır. Araştırmamıza katılan beden eğitimi öğretmenlerinin çoğunluğunu 30 yaş ve üzeri öğretmen oluşturmaktadır. Bu doğrultuda mesleki tutumla ilgili yaş değişkenine göre yapılan en yakın çalışma, (Recepoğlu, 2013) yaptığı bir çalışmada, öğretmen adaylarının yaşam doyumlarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutum düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucunu gözlemlemiştir. Erözkan ve Yılmaz (2006), yaşlara göre üniversite de öğrenim gören öğrencilerin iletişim becerilerini karşılaştırmış buna göre; 21 yaş grubunda bulunan öğrencilerin daha çok davranışsal düzeyde; 18 yaş grubundaki bulunan öğrencilerin ise daha çok duygusal düzeyde iletişim becerilerine iyi derecede sahip olduklarını belirlemişlerdir.

Araştırmada beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki tutum ve iletişim becerileri arasındaki korelasyon ve regresyon ilişkisi bakımından incelendiğinde mesleki tutum ölçeği sevgi alt boyutu ile iletişim becerileri ölçeği zihinsel ve davranışsal alt boyutlarında ve iletişim beceri düzeyi arasında anlamlı negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, mesleki tutum ölçeği kaygı alt boyutu ile iletişim becerileri ölçeği duygusal alt boyutu incelendiğinde, her iki alt boyut arasında anlamlı pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Girgin ve ark. (2010) öğretmenlerin mesleki tutum ve mesleki benlik; Pehlivan (2010) da mesleki tutum ve fiziki benlik algısı arasındaki ilişkiyi anlamlı bulmuşlardır. Abbasoğlu ve Öncü (2013) beden eğitimi öğretmeni adaylarının benlik saygılarına ve beden eğitimi öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını incelemiş öğretmeni adaylarının benlik saygısı ölçeğinden elde ettikleri puanlarla tutum ölçeğinden elde ettikleri puanlar arasındaki korelasyon katsayısını anlamlı bulmuşlardır.

ÖNERİLER

Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler sıralanabilir;

Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin mesleki tutum düzeylerine bakıldığında kadın beden eğitimi öğretmenlerinin kaygı düzeyleri yüksek çıkmıştır. Kadın beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki kaygı düzeylerine etki eden nedenlerin neler olduğu araştırılabilir.

Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinin mesleki tutum düzeylerine yönelik çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalar doğrultusunda öğrencilerin mesleki tutum düzeylerini artırıcı çalışmalar yapılıp öğrencilerin mesleğe başladıktan sonraki mesleki tutum düzeylerine olumlu yönde katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Abbasoğlu, E. & Öncü, E. (2013). Beden eğitimi öğretmeni adaylarının benlik saygıları ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 14, Sayı 2, Ağustos 2013, S. 407-425*

Bulut, B. (2013). Etkin *dinleme eğitiminin dinlediğini anlama, okuduğunu anlama ve kelime hazinesi üzerine etkisi.* Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cinpolat, T., Alıncak, F. & Abakay, U. (2016). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimler Dergisi* cilt 1, sayı 1, 44.

Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe öğretmen adaylarının iletişim becerilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniv., Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü. Kastamonu Eğitim Dergisi* 567-576 sayı: 2.

Eraslan, L. & Çakıcı, D. (2011). Pedagojik formasyon programı öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. K*ırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Kastamonu Eğitim Dergisi* 427-438 sayı: 2.

Erdoğan, İ. (1999). İşletme yönetiminde örgütsel davranış. İstanbul: İ.Ü. İşletme Fakültesi, İşletme İktisadi Enstitüsü, *Araştırma ve Yardım Vakfı Yayın No*: 5.

Ergin, A. & Birol, C. (2005). Eğitimde iletişim. *Anı Yayıncılık.*

Erözkan, A. & Yılmaz, B. (2006). Muğla Üniversitesi Muğla Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin iletişim becerilerini etkileyen faktörler. *I. Ulusal Sağlığı Geliştirme ve Sağlık Eğitimi Kongresi. Bildiri Özetleri Kitabı,* Muğla.

Ersanlı, K. & Balcı, S. (1998). İletişim becerileri envanterinin geliştirilmesi: ge-

çerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 10/2, 7-12.*

Eş, Ü. (2010). *Sınıf öğretmeni adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının ve öğretmenlik mesleğini tercih etme nedenlerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Girgin, G., Özyılmaz-Akamca, G., Ellez, A.M. & Oğuz, E. (2010). Okul öncesi öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları, mesleki benlik saygıları ve mesleki yeterlik inançları, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 28, 1-15.*

Hovardaoğlu, S. (2000). *Davranış bilimleri için araştırma teknikleri,* Ankara: VE-GA Yayınları.

İnceoğlu, M. (2004), «Tutum algı iletişim (Attitude, perception, communication).» Ankara: *Elips Kitap Kesit Tanıtım.*

Kaya, K. (2004). *Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

King, W. R., & He, J. (2005). Understanding the role and methods of meta-analysis in IS research. *Communications of the Association for Information Systems*, *16*(1), 32.

Milli Eğitim Temel Kanunu http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/87-2019 erişim tarihi: 15.03.2019

Oğuzkan, A. F., & Kavcar, C. (2003). Yazılı ve sözlü anlatım. *Ankara: Anı* Yayıncılık.

Özdemir, K., Yazıcı, A.G., Öztürk, M.E., Ogan, M. & Yetkin, Ö. (2021). Analysing listening skills high school of physical education and sports students. *International Journal of Applied Exercise Physiology (IJAEP).* vol.10 no.1.p:108.

Pehlivan, Z. (2010). Beden eğitimi öğretmen adaylarının fiziksel benlik algıları ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının analizi. *Eğitim ve Bilim Dergisi, 35(156), 126-141*

Recepoğlu, E. (2013). Öğretmen Adaylarının Yaşam Doyumları ile Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Özel Sayı* (1), 311-326.

Robbins, S. P. (1986). Organizational behavior concepts, controversies and applications (3th Ed.). *New Jersey: Prentice- Hall.*

Türkdoğan, O. (2000). Bilimsel araştırma metodolojisi, İstanbul: *İmtaş Yayınları.*

Ünlü, H. «Beden eğitimi öğretmenliği mesleğine yönelik tutum ölçeği (BEÖY-TÖ) geliştirilmesi.» *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.(4). Güz* (2011): 2005-2020.

Bölüm
7

COVID 19 SÜRECİNDE AKADEMİK PERSONELİN ALGILADIKLARI STRES ve YAŞAM TATMİNLERİ ARASINDA Kİ İLİŞKİ

Şirin PEPE[1]
Yahya Gökhan YALÇIN[2]
Kerim BAHAR[3]

1-GİRİŞ

2020 yılı başlarında dünyada hızlı bir şekilde yayılan ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından Covid-19 adı verilen ciddi akut solunum sendromu olarak isimlendirildiği bilinmektedir. 2020 yılında bulaşıcı bir solunum yolu hastalığı olan Covid-19 tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Bu hastalık; ateş, öksürük, solunum zorluğu gibi farklı belirtilerle seyretmekte ve ölüm gibi ciddi durumlarla sonuçlanmaktadır (www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/symptomstesting/symptoms.html,28.04.2020).

Dünyadaki onlarca ülkeden gelen Covit-19 haberleri incelendiğinde, bu salgının kısa sürede etkisinin ortadan kalkacağının, sadece iyimser bir beklenti olacağı düşünülmektedir (Scheiner,2020).

Dünyayı etkisi altına almış olan Covid-19 salgınının insanların fiziksel ve ruhsal durumlarını etkilediği bilinmektedir. Bu

1 Milli Eğitimi Bakanlığı Erenköy Zeki Altınday Ortaokulu, Beden Eğitimi Öğretmeni, Konya E-mail: sirin.pepe@gmail.com
2 Selçuk Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Konya E-mail: ygyalcin@gmail.com
3 Selçuk Üniversitesi Akören Ali Riza Ercan meslek yüksekokulu, Konya. E-mail: kbahar@selcuk.edu.tr

salgın sürecinde insanların psikolojik durumlarını ve dayanıklılıklarını esas alan ve farklı guruplarda yapılan çeşitli çalışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır (Chen ve Bonanno,2020).

Stres kavramı, bireyin fiziksel ve psikolojik zorlanmalarla karşılaştığı bir eylem durumunda ortaya çıkan bir tepki şeklinde tanımlanmıştır (Hellriegel ve ark.,1992).

Bir başka tanımda ise, fiziksel ve sosyal çevreden gelen uyum bozucu koşullar karşısında, bireyin bedensel ve psikolojik sınırlarının ötesinde harcadığı gayret şeklinde tanımlanmıştır (Cüceloğlu,1993).

Modern hayatın önemli bir parçası olarak karşımıza çıkan stres, günlük konuşma dilimizde sık kullanılan bir terim haline gelmiştir, Stres bireyin hayatını bütünüyle etkileyebilen bir etmendir. Bireyin normal işlevlerini olumsuz etkilemenin yanında, uzun süre maruz kalınması bireyde birçok sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına da yol açmakta, hatta bireyin işlev kaybına ve yaşam kalitesini/tatminini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Yaşam tatmini kişinin kendi yaşamını kavramsal olarak değerlendirme veya yargısıdır. Bireysel yaşam tatmini ise, bireyin hayatının genel kalitesini bir bütün şeklinde pozitif olarak değerlendirme derecesidir. Yaşam tatmini, bireyin yaşamı hakkındaki genel duygularını yansıtmakta olup, duygusal mutluluğun bir ölçüsü olarak görülmektedir (Aşan ve Erenler,2008).

Bireyin yaşam kalitesindeki artış, sağlığını olumlu etkileyebilecek davranışlarını kontrolü, sağlık durumuna uygun davranışları seçmesi ve günlük aktiviteleri uygulamasıyla ilişkilendirilebilir (Kaynak,2019; Türkay,2020).

Yapılan işi başarmaktan alınan zevk ve doyumla birlikte ileride elde edebileceği başarıların düşünülmesi yeni beklentileri doğurmaktadır (Kumartaşlı ve ark.,2020).

Bu açıdan bakıldığında bireylerin hayatlarında meydana gelen değişiklikler, hastalıklara karşı tutum ve davranışlarını kanıta dayalı yöntemlerle belirleyerek, doğru tıbbi ve sosyal hizmet müdahaleleri belirleyebilmek son derece önemlidir.

Araştırmacı tarafından yapılmış olan literatür taramasında, değişik çalışma gruplarında Covit-19 (Arısoy ve ark.,2020; Baki ve Piyal,2020; Göksel,2020; Şimşek ve ark.,2020), stres (Çoruh,2019; Eskin ve ark.,2013; Uluışık ve Pepe,2015) ve Yaşam tatmini (Koç ve Pepe,2018; Dalbudak ve ark,2020; Alp,2019; Karakuş,2020) düzeylerinin inceleyen çalışmaların varlığı mevcuttur. Ancak Covid-19 sürecinde akademik personellerin algılanan stres ve yaşam tatminlerini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmanın amacı, Covid-19 sürecinde akademik personelin algıladıkları stres ve yaşam tatminleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

2-YÖNTEM:

2.1.Araştırmanın Yöntemi:

Araştırmada, mevcut durumu ortaya çıkartmak için betimsel tarama (survey) ve ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır.

Betimsel tarama modelleri, yaşanmış ya da yaşanmakta olan durumları var olduğu şekliyle betimlemeyi amaç edinen araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konusu, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılarak, herhangi bir şekilde etkileme ya da değiştirme çabası gösterilmez. İlişkisel tarama modellerinde ise, iki veya daha çok sayıda değişken arasında birlikte değişimin varlığının ve/veya derecesinin belirlenmesi amaçlanır (Karasar,2004).

2.2.Gönüllü Gruplarının Oluşturulması

Çalışmaya 2019-2020 Eğitim öğretim yılında Selçuk Üniversitesi bünyesinde akademik kadroda görev yapan tesadüfi yöntemle (Çıngı,1994) ile seçilmiş 107 akademisyen katılmıştır.

2.3.Veri Toplam Araçları

Veriler Google Formlar platformu kullanılarak hazırlanmıştır. Bu yöntem salgın döneminde sosyal mesafeyi koruyabilmek amacıyla tercih edilmiştir. Verilerin toplanması sürecinde, çalışma hakkında bilgi ve anketler sosyal ağlar aracılığıyla katılımcılara iletilmiştir. Çalışmaya katılan gönüllülerden Kişisel Bilgi Formu, Algılana Stres ve Yaşam Tatmini Ölçeklerini doldurmaları istenmiştir.

2.3.1.Kişisel Bilgi Formu

Çalışmaya katılan gönüllülerin yaş, cinsiyet, medeni durum, hizmet yılı, akademik unvan, Covit 19 öncesinde ve sırasında egzersiz yapma durumu ile vücut ağırlıkları hakkında bilgi sahibi olmak için 8 soru sorulmuştur. Katılımcıların kişisel bilgileri aşağıda verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların Betimsel İstatistikleri			
Değişken	**Gruplar**	**N**	**%**
Yaş	26-30	21	19.6
	31-35	20	18.7
	36-40	21	19.6
	41-45	22	20.6
	46 ve üzeri	23	21.5
Cinsiyet	Erkek	78	72.9
	Kadın	29	27.1
Medeni Durum	Bekâr	30	28.0
	Evli	77	72.0
Hizmet Yılı	1-5	31	29.0
	6-10	15	14.0
	11-15	16	14.9
	16 ve üzeri	45	52.1
Akademik Unvan	Araştırma Görevlisi	28	26.2
	Öğretim Görevlisi	37	34.6
	Dr. Öğretim Üyesi	19	17.8
	Doçent Doktor	10	9.3
	Profesör Doktor	13	12.1
Covid-19 Sırasında Egzersiz Yapma Durumu	Evet	60	56.1
	Hayır	47	43.9

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların yaş değişkenine göre; %19.6'sının 26-30, %18.7'sinin 31-35, %19.6'sının36-40, %20 .6'sının 41-45 ve %21.5'inin 46 yıl ve üzeri, cinsiyet değişkenine göre;%72.9'unun erkek ve %27.1'inin kadın, Medeni durum değişkenine göre; %28'inin bekâr ve %72'sinin evli, Hizmet yılı değişkenine göre; %29'unun 1-5%14'ünün 6-10, %14.9'unun 11-15 ve %52.1'inin 16 yıl ve üzeri, Akademik Unvan değişkenine göre; %26.2'sinin araştırma görevlisi, %34.6'sının öğretim görev-

lisi, %17.8'inin doktor öğretim üyesi, %9.3'ünün doçent doktor ve %12.1'inin profesör doktor, Covid-19 sırasında egzersiz yapma durumu değişkenine göre %56.1'inin evet ve %43.9'unun hayır cevabı verdiği görülmüştür.

2.3.2.Algılanılan Stres Ölçeği

Cohen ve ark (Cohen ve ark.,1983) tarafından 1983 yılında geliştirilmiştir. 14 maddeden oluşan ölçek bireyin hayatında karşılaştığı durumlarda stresin ne ölçüde algılandığını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, her bir madde için "0=Hiçbir zaman" ile "4= Çok sık" ifadelerini içeren 5'li Likert tipindedir. Ölçek 7 olumlu ifade içeren ve 7'side tersten puanlanmaktadır. Ölçeğin Türkiye'deki kullanımı çalışmaları Baltaş ve ark. tarafından 1998 yılında yapılmıştır. Kişinin stres düzeyini, ölçekten alınan toplam puan belirlemektedir. Toplam puanın 11-26 değerleri arasında olması düşük stres düzeyini, 27-41 değerleri arasında olması orta stres düzeyini, 42-56 değerleri arasında olması ise yüksek stres düzeyini belirtmektedir (Baltaş ve ark.,1998).

2.3.3.Yaşam Tatmini Ölçeği

Yaşam tatmini ölçmek amacıyla Diener ve ark tarafından 1985 yılında geliştirilen bu ölçeğin Türkçe geçerlik, güvenirlik çalışması Yetim tarafından 1991 yılında yapılmıştır. Ölçek "hiç katılmıyorum"dan, "tamamen katılıyorum"a kadar değişen cevaplar içeren 7'li Likert tipi 5 maddeli bir ölçektir (Diener ve ark.,1985; Yetim,1991). Yetim'in çalışmasında ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.86 olarak bildirilmiştir. Her bir maddeden alınan puanlar 1 ile 7, toplam puan ise 1-35 arasında değişebilmektedir. Ölçekten alınan puan yükseldikçe yaşam tatmininin yükseldiğine işaret eder (Yetim,1991; Yetim,2003).

2.4.Verilerin Analizi

Verilerin değerlendirilmesinde SPPS 25 (IBM Corp. Released 2017. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 25.0. Armonk, NY: IBM Corp.) istatistik paket programı kullanılmıştır. Değişkenler ortalama±standart sapma, yüzde ve frekans değerleri kullanılarak ifade edilmiştir. Değişkenler normallik, varyansların homojenliği ön şartlarının kontrolü yapıldıktan sonra (Shapiro Wilk ve Levene Testi) değerlendirilmiştir. Sürekli iki değişken arasındaki ilişki Pearson Korelasyon Katsayısı ile değerlendirilmiştir. Testlerin anlamlılık düzeyi için $p<0,05$ ve $p<0,01$değeri kabul edilmiştir.

3.BULGULAR

Tablo 2: Katılımcıların Algılanan Stres ve Yaşam Tatmini Ölçeklerinden Elde Ettikleri Puanların Betimsel İstatistikleri

	N	Min	Max	X±SS
Algılanan Stres	107	15.00	50.00	30.514±7.523
Yaşam Tatmini	107	8.00	35.00	24.589±5.919

Tablo 2'de Akademisyenlerin algılanan stres ölçeğinden elde edilen skorun 30.514±7.523 ve Yaşam Tatmini ölçeğinden elde edilen skorun ise 24.589±5.919 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3: Katılımcıların Covit-19 süreci sırasında algılanan stres ve yaşam tatmin düzeyleri arasındaki ilişki

		Yaşam Tatmini
Algılanan Stres	r	.253**
	p	0.009
	n	107

Katılımcıların, algılanan stres ile yaşam tatmin düzeyleri (r=.253, p=.009) arasında pozitif yönde düşük düzeyde ilişki tespit edilmiştir (Tablo 3).

4.TARTIŞMA VE SONUÇ

İnsanlık tarihinde geçmişten günümüze yaşanan teknolojik gelişmeler önemli yenilikler getirmenin yanında, ciddi problemleri de beraberinde getirmiştir (Karakuş ve Köse,2018). Bu duruma ek olarak, son dönemde salgın hastalık tehdidi de insanların yaşamlarını olumsuz yönde etkileyen faktörler olarak ortaya çıktığı bilinmektedir.

Bireyin toplumsallaşma süreci içerisindeki düzenli, mutlu, sağlıklı ve anlamlı bir yaşam sürdürebilmesi (Pekel ve ark.,2015; Yılmaz ve ark.,2015), yaşam kalitesini artırabilmek (Karakuş,2020; Pekel ve ark.,2016) için, fiziksel aktivitelere katılım (Çimen ve Yaman2020; Kurşun ve ark.,2016; Hazar,2019) önemli bir etken olarak ortaya çıktığı bilinmektedir.

Akademisyenlerin algılanan stres ölçeğinden elde edilen skorun 30.514±7.523 ve Yaşam Tatmini ölçeğinden elde edilen skorun ise 24.589±5.919 olduğu tespit edilmiştir (Tablo 2). Eskin ve ark (Eskin ve ark.,2013) Algılanan stres ölçeğinden yüksek puan kişinin stres algısının fazlalığına işaret ettiğini rapor etmiştir. Yine Baltaş ve ark (Baltaş ve ark.,1998) algılanan stres ölçeğinden alınan toplam puan kişinin stres düzeyini belirttiğini ve puanın 11-26 değerleri arasında olması düşük stres düzeyini, 27-41 değerleri arasında olması orta stres düzeyini, 42-56 değerleri arası olması ise yüksek stres düzeyini belirttiğini ifade etmiştir. Yaşam tatmini ölçeğinden ise alınan skorlar ile alakalı puan arttıkça kişinin yaşam tatmininin arttığına işaret edilmiştir (Yetim,2003). Bu bilgiler ışığında çalışmaya katılan akademisyenlerin algılana streslerinin orta ve yaşam tatmini düzeylerinin orta seviyenin üstünde olduğu görülmüştür.

Katılımcıların, algılanan stres ile yaşam tatmin düzeyleri (r=.253, p=.009) arasında pozitif yönde düşük düzeyde ilişki tespit edilmiştir (Tablo 3).

Güncel anlamda stres; bireyin çevresi ile etkileşimine bağlı olarak bireyin iyilik hâlini olumsuz yönde etkileyen veya bireyin kabiliyetini aşan olaylar anlamı taşıdığı belirtilmiştir (Lazarus ve ark.,1985). Sonunda olayların stres yaratıp yaratmadığı tamamen bireyin algısı ile ilgili bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Cohen ve ark.,1983).

Literatürde stresin yaşam tatminini olumsuz etkileyen faktörler arasında ilk sıralarda yer aldığını belirten çalışmaların varlığı mevcuttur (Abbey ve Andrews,1985; Marshall ve ark.,2008). Yaşam tatmini ise; bireyin kendi hayatı içerisindeki hoşlandığı veya hoşlanmadığı taraflarının özetinin bir göstergesi denilebilir (Heller ve ark.,2002). Yaşam tatmini insanın kendi hayatının kavramsal bir değerlendirmesi veya yargısını sunar (Karakuş,2020).

Araştırmacı tarafından yapılan literatür taramasında, algılanan stresin stresle başa çıkma (Savcı ve Aysan,2014), depresyon ve bilinçli farkındalık (Arslan,2018) gibi çeşitli değişkenlerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Yaşam tatminiyle ise başarı, sosyal beceriler ve içsel duygu (Gilman ve Huebner,2006), kişilik ile öznel iyi oluş (Emmons,1986), yaşamda anlam arayışı (Cömert ve ark.,2016) gibi çeşitli değişkenlerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca literatürde, stresin yaşam tatminini olumsuz etkilediği rapor eden çalışmaların varlığı mevcuttur (Extremera ve ark.,2009; Malinauskas,2010; Eskin ve ark.,2013).

Sunulan bu çalışmada; tespit edilen algılanan stres ile yaşam tatmin düzeyleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde ilişkinin sebebinin, çalışmaya katılan akademisyenlerin yoğun salgın sürecinde de gerek evlerinde gerekse steril ortamlarda yaptıkları egzersiz ve/veya sportif aktivitelere katılımlarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çünkü fiziksel aktiviteler yapılış amaçlarına göre sağlıklı yaşam, toplumsal bağların kuvvetlendirilmesi, serbest zamanların değerlendirilmesi ve hoş vakit geçirmek için yapıldığı gibi (Kumartaşlı,2019) mevcut durumda yaş fark etmeksizin bilimle paralel düzenli ve bilinçle yapılması bireyin hayatı süresince dinamik her ortama alışabilen mutlu, motive bir hayat sürmesinde (Çimen ve Yaman,2020) sosyalleşmesi (Akıncı,2019) için vazgeçilmez hale gelmiştir

İster salgın döneminde ister normal zamanda olsun, fiziksel aktivitenin bireylerin yaşam kalitesini artırdığı ve algılanan stresten kurtulması açısından önemli olduğu aşikardır. Bununla birlikte özellikle salgın dönemlerinde zihinsel ve bedensel sağlığı korumak, stres ve durağan hayata bağlı olarak ortaya çıkabilecek hastalıklara karşı direnci artırmak için fiziksel aktivitenin bir yaşam tarzı olarak benimsenmesi önemlidir.

Sonuç olarak; sunulan bu çalışmaya katılan akademisyenlerin algılana streslerinin orta ve yaşam tatmini düzeylerinin orta seviyenin üstünde olduğu, algılanan stres ile yaşam tatmin düzeyleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde ilişki görülmüştür. Bu durumun yoğun salgın sürecinde akademisyenlerin yaptıkları sportif aktivitelerle algıladıkları stres düzeyini düşürerek yaşam kalitelerini arttırmaya çalışmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

ÖNERİLER

- Daha büyük ölçekte akademisyen gruplarına benzer çalışmalar yapılabilir
- Akademisyenlerin demografik özelliklerine göre algılanan stres ve yaşam tatmini düzeyleri incelenebilir.
- Diğer üniversitelerdeki akademisyenleri de kapsayan daha geniş bir çalışma yapılabilir.
- Diğer Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan bireylerin algılanan stres ve yaşam tatmini düzeyleri incelenebilir.
- Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve yaşam tatmini düzeyleri incelenebilir.

KAYNAKLAR

1. Symptoms of Coronavirus CDC. (2020). 04 28, 2020 tarihinde Centers for Disease Control and Prevention (CDC): www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/symptomstesting/symptoms.html adresinden alındı
2. Scheiner, B. (2020). COVID-19'u kim üretti? Aşısı ne zaman bulunacak?.. Prof. Dr. Sait Yılmaz 25 Mart 2020 Giriş. Policy
3. Chen, S., & Bonanno, G. A. (2020). Psychological adjustment during the global outbreak of COVID-19: A resilience perspective. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 12*(S1), S51-S54
4. Hellriegel, D., Slocum, J. W., and Woodman, R. W. (1992) Organizational Behavior, Western Publishing: New York., 36
5. Cüceloğlu, D. (1993) İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi: İstanbul
6. Aşan ve Erenler, (2008). İş Tatmini ve Yaşam Tatmini İlişkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(2), 203-216
7. Kaynak, K. (2019) Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Yaşam Tatminleri İle Sağlıklı Yaşam Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, (Ed. Oktay KIZAR) Spor Bilimler Alanında Araştırma Makaleleri-1, Gece Kitaplığı Ankara/Türkiye: 143-155
8. Türkay, İ.K. (2020). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümünde Öğrenim Gören Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi, 3(1):107-117
9. Kumartaşlı, M., Erbaş, İ., Yılmaz., E, ve Koçyiğit, B. (2020). Elit Atletlerin Anksiyete Düzeylerinin Başarı Motivasyonu Üzerine Etkisinin İncelenmesi. Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 5(4), 456-467.
10. Arısoy A, Pepe O, Karaoğlu B. (2020). Covid 19 Sürecinde Futbola Dönüş Öncesi Futbolcuların Durumluk Kaygı Düzeyleri İle Psikolojik Performansları Arasındaki İlişki Belirlenmesi: Isparta Örneği, Yalvaç Akademi Dergisi 5:1 (2020) 55-63
11. Baki S, Piyal B (2020). Covid-19 Pandemisi ve Benzeri Olağanüstü Durumlarda Sağlık Çalışanları Açısından İş-Aile Çatışması Sağlık ve Toplum Özel Sayı Temmuz 119-123
12. Göksel, A. G. (2020). Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Spor Organizasyonlarına Etkisi ve Sporda Normalleşme Süreci. Turkish Studies, 15(4), 451-462
13. Şimşek E, Koç K, Özsoy D, Karakuş M (2020). Investigation the Effect of Performing Physical Activity at Home on Sleep Quality and Life Satisfaction During Coronavirus (Covid-19) Outbreak. International Journal of Applied Exercise Physiology 9 (7), 55-62
14. Çoruh, Y. (2019). Stres ve Sağlık Üzerine Boş Zamanlarda Yapılan Sporun Etkisi. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 21 (3) , 73-78
15. Eskin, M., Harlak, H., Demirkıran, F., & Dereboy, Ç. (2013, October). Algı-

lanan stres ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: güvenirlik ve geçerlik analizi. In *New/Yeni Symposium Journal* Vol. 51, No. 3, pp. 132-140
16. Uluışık, V., & Pepe, K. (2015). 'Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Stres ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi'. *Uluslararası Spor Bilimleri Dergisi*, *1*(1), 1-13.
17. Koç K, Pepe O (2018). The Investigation of the Relationship between Happiness Levels of the Faculty of Sports Sciences and the Levels of Life Satisfaction and Optimism. World Jounal of Education, vol.8, no.6, 74-81, 2018
18. Dalbudak İ, Yılmaz T &Yiğit ŞM. (2020). The relationship Between University Students' Quality of Life and Nutrition, Progress in Nutrition 22(1), 112-121
19. Alp H. (2019) The effects of Recreational and Sportive Activities on the Quality of Life of Mothers' with Autistic Children's. Journal of Education and Training Studies. 7(8):79-92
20. Karakuş M, (2020). 'Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Yaşam Tatmini ve Boş Zaman Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi'. (Ed. Zeynep Filiz Dinç), Sporda Psiko-Sosyal Alanlar, ss. 153-160, Akademisyen Yayınevi, Ankara
21. Karasar N. Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2004; 52
22. Çıngı, H. (1994). Örnekleme Kuramı, H.Ü. Fen Fakültesi Yayınları, Ankara, 346.
23. Cohen, S., Kamarck, T. and Melmerstein, R. (1983) "A Global Measure of Perceived Stress", Journal of Health and Social Behavior, 24, 385-396
24. Baltaş, Z., Atakuman, Y. ve Duman, Y. (1998) "Standardization of the Perceived Stress Scale: Perceived Stress in Turkish Middle Managers", Stress and Anxiety Research Society, 19th International Conference: İstanbul
25. Diener E, Emmons RA, Larsen RJ ve Griffin S. (1985). The satisfaction with life scale, Journal of Personality Assessment, 49, 71-75.
26. Yetim Ü. (1991). Kişisel projelerin organizasyonu ve örüntüsü açısından yaşam doyumu. Doktora tezi, Ege üniversitesi, İzmir.
27. Yetim, U. (2003). The impacts of individualism/collectivism, self-esteem, and feeling of mastery on life satisfaction among Turkish university students and academicians. Social Indicators Research, 61, 297-317.)
28. Karakuş, M., Köse, A., (2018). Ülkemizdeki Yerli Turistlerin Nevşehir-Kozaklı Bölgesindeki Termal Kaplıca Tercihlerindeki Faktörler ile Rekreatif Etkinliklerin Yeterlilik Durumlarının İncelenmesi, Spor Bilimleri Alanında Yenilikçi Yaklaşımlar, Gece kitaplığı, 269-285
29. Pekel, A., Turan, M. B., Pepe, O., & Bahadır, Z. (2015). The relationship with life satisfaction between health promoting behaviours of special education teachers (Kayseri city sample). *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*, 2148-1148.
30. Yilmaz, T., Top, E., Çelenk, Ç., Akil, M., & Kara, E. (2015). Evaluating the Self-confidence Levels of Teams and Individual Athletes at the Age of 14-16 According to Several Variables. *Studies on Ethno-Medicine*, *9*(2), 203-207.

31. Pekel A, Karaoğlu B, Atar Ö. Üniversite Yöneticilerinin Yaşam Tatmini İle Çalışma Performanslarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi (Erciyes Üniversitesi Örneği) Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 29, Ağustos 2016, s. 384-393
32. Çimen, E, Yaman, M. (2020). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Öğrenim Gören Öğrencilerin Spora Başlama Nedenleri ve Beklentileri (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği) . Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 3 (2), 25-39.
33. Kurşun Ş, Suna G., & Alp, M. (2016).;Düzenli step-aerobik egzersizlerinin yetişkin sedanter kadınlarda vücut yağ değerlerine etkisi. Journal of Human Sciences, 13(3), 4973-4979
34. Hazar K (2019). Investigation of the Effect of Regular Exercise on Some MotoricFeatures in Children in the 7–12 Age Group. Journal of Education and Learning, 8(3), 81-88.
35. Lazarus, R. S., DeLongis, A., Folkman, S., Gruen, R. (1985). Stress and Adaptational Outcomes: The Problem of Confounded Measures. American Psychologist, 40(7), 770- 785.
36. Abbey, A., Andrews, F. M. (1985). Modeling the Psychological Determinants of Life Quality. Social Indicators Research, 16(1), 1-34.
37. Marshall, L. L., Allison, A., Nykamp, D., Lanke, S. (2008). Perceived Stress and Quality of Life among Doctor of Pharmacy Students. American Journal of Pharmaceutical Education, 72(6), 1-8.
38. Heller, D., Judge T. A., Watson D. (2002), The Confounding Role of Personality and Trait Affectivity in The Relationship Between Job and Life Satisfaction, Journal of Organizational Behavior, 23, pp. 815-835
39. SAVCI, M., & Aysan, F. (2014). Üniversite öğrencilerinde algılanan stres düzeyi ile stresle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişki. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *2014*(3), 44-56.
40. Arslan, I. (2018). Bilinçli farkındalık, depresyon düzeyleri ve algılanan stres arasındaki ilişki. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, *8*(2), 73-86.
41. Gilman, R., ve Huebner, E.S. (2006). Characteristics of Adolescents Who Report Very High Life Satisfaction. Journal of Youth and Adolescence, 35,pp: 293-301
42. Emmons, R. A. (1986). Personal Strivings: An approach to personality and subjective well-being, Journal of Personality and Social Psychology, 51(5), pp:1058-1068.
43. Cömert, I. T., Özyeşil, Z. A., ve Özgülük, S. B. (2016). Satisfaction with Life, Meaning in Life, Sad Childhood Experiences, and Psychological Symptoms Among Turkish Students. Psychological Reports, 118(1), pp:236-250.
44. Extremera, N., Duran, A., Rey, L. (2009). The Moderating Effect of Trait Meta-Mood and Perceived Stress on Life Satisfaction. *Personality and Individual Differences, 47*(2), 116- 121.
45. Malinauskas, R. (2010). The Associations among Social Support, Stress, and Life Satisfaction as Perceived by Injured College Athletes. *Social Beha-*

vior and Personality: An International Journal, 38(6), 741-752
46. Eskin, M., Harlak, H., Demirkıran, F., Dereboy, C. (2013). Algılanan Stres Olceğinin Turkceye Uyarlanması: Guvenirlik ve Gecerlik Analizi. *New/ Yeni Symposium Journal, 51*(3), 132-140
47. Kumartaşlı M. 2019. Beden Eğitiminde İşbirliğine Dayalı Öğrenme Modelinin İncelenmesi (Editörler. Serhat Özdenk ve Ozan Yılmaz), Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Kitabı, (Bölüm 1) ss. 6-17, Çizgi Kitabevi, İstanbul.
48. Akıncı, A.Y. (2019). Beden eğitimi, sosyalleşme ilişkisi, ortaöğretim kurumlarında beden eğitimi ve spor etkinliklerinin sosyalleşme süreci ve şahsiyetin oluşumuna katkısı. Lap Lambert Academic Publishing. Mauritius.

Bölüm
8

COVİD 19 PANDEMİ SÜRECİNDE BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLERİNİN ÖZNEL ZİNDELİK DURUMLARI VE FİZİKSEL AKTİVİTE DÜZEYLERİNİN İNCELEMESİ

Gökhan ARIKAN[1]

GİRİŞ

31 Aralık 2019'da Çin'in Hubei eyaleti Wuhan şehrinde ortaya çıkan COVID-19 salgını, hızlıca 6 kıta ve yüzlerce ülkeye yayılmıştır. Bununla birlikte, Türkiye'de 11 Mart 2020'de ilk pozitif vakanın tanımlanmasıyla başlamış olan salgın süreci etkisini arttırarak halen devam etmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün "21. Yüzyılda Herkes İçin Sağlık 21 Hedeflerinde" 2020 yılına kadar, bulaşıcı olmayan hastalıkların azaltılmasında egzersizin yaşam tarzı hâline getirilmesi gerektiği belirtilmektedir (World Health Organisation 2020). Ancak içinde bulunan COVİD 19 pandemi süreci ile bu hedefe ne kadar ulaşıldığı tartışılmaktadır. Ayrıca pandemi süreci ile fiziksel aktiviteye olan ihtiyaç artmıştır. Bu dönemde, kişilerin egzersize olan ilginin arttığı ve bilgilenme konusunda merak oluştuğu, televizyon, basın ve sosyal medya da hareket, egzersiz, fiziksel aktivite konusunda bilgi paylaşımlarının olduğu görülmüştür. Özellikle pandemi sürecinin uzaması ve nekadar sürede biteceğinin kesin olarak bilinmemesi inaktif kişilerde fiziksel aktivite için "düşünme" ve "hazırlık" fırsatı vermiştir. Bireylerin pandemi sürecinde,

[1] Gökhan ARIKAN, Harran Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Şanlıurfa. arikangokhan@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8491-1941

bağışıklık sisteminin güçlü olmasının yanısıra, zihinsel ve fiziksel olarak ise zinde olması bu dönemde önem taşımaktadır.

Yabancı literatürde "wellness" olarak bahsedilen zindelik; Çin kültürün de yaşamın kaynağı olan içsel enerji ile dolu olmak anlamına gelen "chi" Japon kültüründe bireyin fiziksel ve zihinsel sağlığını korumasına yardımcı olan güç ve enerji anlamına gelen "ki" terimleri öznel zindeliği işaret etmektedir. (Bostic, ve Rubio- ve Hood, 2000; Ryan ve Frederick, 1997, akt. Akın, A ve Akın, U. 2015). Zindelik Türkçe literatürde ise; fiziksel uyum, iyi oluş hali ve esenlik olarak bahsi geçmektedir. Türk dil kurumu sözlüğüne göre incelendiği zaman ise zindelik: dinçlilik, canlılık, sağlamlık olarak ifade edilmektedir. Bunlarla birlikte çalışmalara konu olan öznel zindelik; öz-belirleme kuramına dayanmakta olup, fiziksel ve ruhsal olarak neşeli, diri, enerjik ve canlı olma olarak tanımlanabilir. Öznel zindelik, bireylerin çevrelerinde olup bitenin farkında olması ve bu farkındalık ile en uygun seçeneği belirleme aşamasında çok boyutlu, süreklilik gerektiren bir haldir (Uzunbacak ve Akçakanat, 2018). Öznel zindelik kavramını incelendiği zaman, bu kavramın temelinde öznel mutluluk kavramına dayandığı görülmektedir. Bununla birlikte, öznel zindelik ve öznel mutluk arasındaki ilişki pozitiftir. Öznel zindelik, öznel mutluk için hem aracılık yaptığı hem de yordayıcı olduğu görülmüştür (Akın A., Akın, U. 2015; Köse, Uzun, Özlü, Çelik, Erbaş. 2019).

Diğer bir ifade ile öznel zindelik düzeyleri yüksek olan bireyler iş ortamında işine, arkadaş ortamında çevresine ve yakınlarına aynı zamanda kendisine karşı daha yüksek düzeyde duyarlılık göstermektedir. Günlük hayatta rutin işini yapmak için daha istekli, canlı ve uyanık olma durumu olarak belirtilmektedir. Öznel zindelik kavramı, pozitif psikolojinin kavramlarından olan öznel mutluluk ve iyilik hali içinde olmanın temeli olarak incelenmekte ve kişinin hem fiziksel hem de psikolojik açıdan dinç durumda olması olarak tanımlanmaktadır (Ryan ve Frederick,

1997). Bunun yanı sıra, çalışanların günlük yaşamında ise öznel zindelik, iş tatminini ve iş performansını olumlu etkilemektedir (Uysal, Sarıçam ve Akın, 2014). Öznel zindeliğin kişilerin öznel durumuna ile ilgili olarak incelendiği zaman; depresif belirtilerle, bağımlılıklarla ve fiziksel belirtilerle negatif; duygusal iyi olma, sosyal iyi olma ve psikolojik iyi olma ile pozitif bir ilişki içinde olduğu görülmektedir (Ekşi, Erök Özkapu ve Ümmet, 2019). Öznel zindelik bireyin ruh halini yansıtırken kişide baskı olmadan zorlamadan meydana gelen duygusal coşku olarak ele alınabilir ve benzetilebilir, dikkat edilmesi gereken husus ise, öznel zindelikte duygusal coşku durumunda bulunan zorlanma ve hırs yoktur ve bu yönüyle olumlu bir olgu olarak açıklanmaktadır (Bostic vd., 2000).

Öznel zindelik, olumlu bir duygu durumunu ifade eden öznel zindelik; yüksek enerji olma ve canlılık hisleriyle ortaya çıkan öznel deneyimler olarak ifade edilebilir (Ryan ve Frederick, 1997). Zihinde pozitif enerjinin hissiyatı olarak da tanımlanabilen ve içsel kaynaklardan edinilen öznel zindelik, canlı, neşeli, uyarılmış, enerjik bireyleri ifade etmektedir (Fini, Kavousian, Beigny, ve Emami, 2010). Bununla birlikte fiziksel iyi olmanın ve refahın bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Salama-Younes, 2011).

Öznel olarak zinde hisseden bireyler tüm etkinlikleri ve yapmaları gereken işleri yerine getirmek için daha fazla enerjiye sahip olmakta (Vali ve Mousa, 2011), daha canlı ve uyanık olduklarını belirtmekte (Bostic ve Diğerleri, 2000), stresle daha kolay baş edebilmekte, mental yönden daha sağlıklı olduklarını düşünmektedir (Ryan and Frederick, 1997). Yapılan çalışmalar öznel zindeliğin duygu durumunu yansıtan pozitif ve negatif ilişkili olduğu çalışmalar görüşmüştür. (Niemiec et al, 2006; Akın, 2012; Akın ve Akın 2015; Savcı, Aysan 2016; Ryan and Frederick, 2007; Salama-Younes, 2011; Küçük Kiliç, 2019; Altunel 2016; Ekşi vd., 2019; Çelik, Topçuoğlu 2017)

Enerjinin kaynağı olarak da görülen ise öznel zindelik faktörü, kişinin içsel duygusal yapısının olumlu yönde gelişimini destekleyen öznel zindelik, kişinin enerji dolu, çoşkulu, canlı, neşeli, hazır bulunuşluk seviyesi yüksek ve dinamik olmasını anlamına gelir (Fini, Kavousian, Beigny ve Emami, 2010; Ryan and Frederick, 1997). Bu canlılık dışsal etkilerden ve günlük yaşamdan bağımsız olarak bireye özgü, aynı zamanda bireyin kendinden ürettiği bir durumdur. Kişinin içsel güdülenmesi ile oluşan bu ruhsal yapı kişinin hem bedensel hem de ruhsal durumunu pozitif yönde etkiler (Nix, Ryan, Manly and Deci, 1999).

Zindelik; varılmak istenen amaç veya ortaya konulmuş hedef değil, amaca ulaşılacak zaman diliminde korunması gereken yaşam kalitesidir (Ryan and Frederick, 1997). Zindelik veya iyi oluş durumu, hayatın her anında uyumlu ve dengeli olmayı ifade etmesinin yanında oluşabilecek sağlık problemlerini önlemek ve yaşlanmayı karşı geciktirmek için insanların kendilerini koruma ve bakım anlamında yaşam standartlarını yükseltmesidir (Pilzer, 2007).

Bireylerin genel sağlık düzeylerinin belirlemesi ve sağlıklı davranışları geliştirilmesinde kullanılan birçok model vardır. Robbins ve ark. (2001) yaşam boyu fiziksel aktivitenin, kuram temelli girişimler planlayarak ve test ederek geliştirilebileceğini belirtmiştir. Çalışmalar Teoriler üstü Model (Transtheoretical Model/TM)'e temellendirilen fiziksel aktivite artırma girişimlerinin etkili olduğunu göstermektedir (VVoods ve ark. 2002, Purath ve ark. 2004, Albright 2005, Ay 2008, Pekmezi ve ark. 2009, Yan ve ark. 2009, Hayashi ve ark. 2010, Mier ve ark. 2011, Ickes ve Sharma 2012). Egzersiz alışkanlığının kazandırılmasında kullanılan modellerden biri de değişim aşamaları modelidir. Prochaska ve Diclemente (1982) tarafından geliştirilen TM, değişim aşamaları, öz yeterlilik, karar verme dengesi ve değişim süreçleri olarak adlandırılan dört öğeden oluşmaktadır. Değişim aşamaları;

davranışı değiştirmeye kalkışılan zaman boyutu olarak tanımlanmaktadır. Kısaca bireylerin niyet, tutum ve davranış değişikliklerinin zamanını açıklamaktadır. Değişim basamaklarındaki ilerleme aynı zamanda kişinin düzenli fiziksel aktivite yapmaya hazır olması anlamına da gelmektedir. Fiziksel aktivite (FA) davranış değişimi beş aşamadan oluşmaktadır. Bu model sorun olan davranışı bırakma sürecinde yaşanan aşamaları içermekte ve davranış değişikliğinin geliştirilmesinde kullanılan en iyi model olma özelliğini taşımaktadır. Davranış değişikliğini sağlayan bu model; değişim basamakları, öz yeterlik, kararsal denge ve değişim süreci olarak tanımlanan dört öğeden oluşmaktadır. Bu model, davranışlarda sürekli bir değişimi başarmadan önce bir dizi yolun izlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Değişim basamaklarındaki ilerleme aynı zamanda kişinin düzenli egzersiz yapmaya hazır olması anlamına da gelmektedir. Bu model de egzersiz davranışı değişimi beş aşamadan oluşmaktadır

Bu aşamalar;

1.Düşünmeme: Birey, FA yapmayı düşünmez ayrıca bunun eksikliğini yaşamaz. Fiziksel inaktivitenin davranış problemi ile ilişkili olduğu konusunda kabullenme olmayabilir.

2.Düşünme: Birey, FA yapmaya başlamamıştır. Günlük yaşamında aktivite yapmayı düşünmektedir. Fiziksel aktivitenin yararları ve egzersize başlama yolları hakkında araştırma ve biligi toplama sürecindedir.

3.Hazırlık: Birey, FA'yi yaşamına adapte edecek bir plan / program geliştirmiştir.

4.Hareket: Kişinin FA başlaması 6 ay olmamıştır.

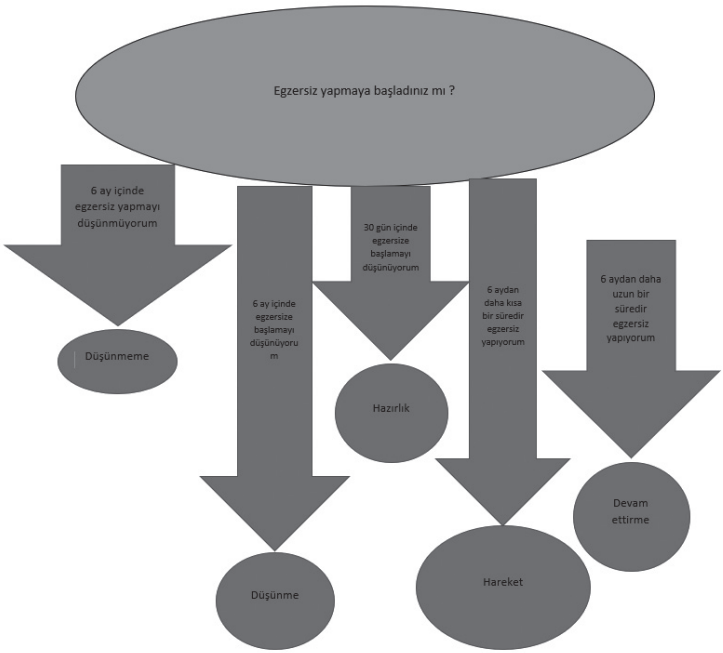
5.Devam ettirme: Birey, 6 aydan fazla sürede egzersiz veya FA yapmaktadır.

Model bireylerin davranış değişiminde bir sonraki aşamaya geçmeleri için gerekli olan uygulamalara rehberlik yapar. Bireyin

hangi aşamada bulunduğu "Egzersiz yapmaya başladınız mı?" sorusuna verilen cevaba göre belirlenir. Kişinin "6 ay içinde egzersiz yapmayı düşünmüyorum" yanıtı düşünmeme, "6 ay içinde egzersize başlamayı düşünüyorum" cevabı düşünme, "30 gün içinde egzersize başlamayı düşünüyorum" yanıtı hazırlık, "6 aydan daha kısa bir süredir egzersiz yapıyorum" yanıtı hareket, "6 aydan daha uzun bir süredir egzersiz yapıyorum" yanıtı devam ettirme aşamasında olduğunu göstermektedir. Bireyin düşünmeme aşamasından devam ettirme aşamasına doğru ilerlemesi göstermesi, fiziksel etkinliklere düzenli olarak katıldıkları ve egzersiz davranışlarını değiştirdiklerini görülmektedir. Özetle; model bireyin sağlık davranışındaki değişimi aşamalı olarak açıklamaktadır (Prochaska ve Diclemente 1983; Kim, 2007).

Günlük yaşamın her döneminde her yaştan kişiler için egzersizin ve fiziksel aktivitenin kaçınılmaz bir ihtiyaç olduğu pandemi döneminde daha çok anlaşılmıştır ve vurgulanmıştır. Türkiye'de 11 Mart 2020'de ilk pozitif vakanın görülmesi ile başlanan kısıtlamalar halen devam etmektedir. Yaklaşık 1 yıldır süren pandemi dönemi kişilerin 1. aşamadan başlayan süreci, 5. aşamaya kadar getirdiği düşünülmektedir. Daha önce bahsedildiği gibi pandemi süreci kişilerin bilgilenme ve merak oluşmasında aracı olmuş olabilir.

Bireylerin genel sağlık düzeylerinin belirlemesi ve sağlıklı davranışları geliştirilmesinde kullanılan model örneğine ait şema

Şekil:1 Değişim aşaması model şeması.

Covid 19 pandemi sürecinde fiziksel aktivitenin önemi, alanyazında tekrar incelenmiştir (Tural, 2020). Çünkü pandemi dönemi yasal zorunluluklar içerisinde, birtakım kısıtlamalar gündeme gelmiştir. Belirli günlerde ve saatlerde sokağa çıkma kısıtlaması, belirli meslek gruplarının dışında sokağa çıkma kısıtlaması, yüksek öğrenim ve orta öğrenim kurumlarında uzaktan eğitime geçiş ile "evde kal" uygulamaları, karantina uygulamaları ile sokağa çıkma kısıtlamaları ve evde kalınan sürelerin uzaması insanların fiziksel aktivitelerinin azalmasına ve kısıtlanmasına yol açmıştır. Karantina, kişinin günlük alışılagelmiş düzendeki yaşantısından uzak kalmasına neden olarak hem ruhsal durumunda değişikliğe hem de daha inaktif bir yaşam sürmesine neden olmaktadır. Evde

geçirilen sürenin artması, uzun süreli dinlenen ve izlenen pandemi haberleri, artan kaygılar, buna bağlı olarak yiyecek tüketme özellikle karbonhidratlı gıdaları veya yağlı yiyecek, çerez tüketimi artması ve fiziksel aktivitenin azalması, vücut ağırlığında istenmeyen artışlara yani kilo alımına neden olabilmektedir (Eskici, 2020).

Toplumda fiziksel aktivite seviyesini belirlemek halk sağlığı için önemlidir. Fakat bu parametre ile ilgili literatürde çok fazla yöntem bulunması sonuçları karşılaştırmada ve tartışmada bir sorun teşkil etmektedir. Çeşitli nedenlerle ve ekonomik nedenlerle birçok araştırmacı anket aracılığı ile çalışmaktadır. Uluslararası Fiziksel Aktivite Anketi bu anketlerden birisidir. Bununla birlikte fiziksel aktivitenin, çocuklar ile yetişkinlerde fiziksel ve psikolojik sağlığa etkisini inceleyen araştırmalar alanyazın da bulunmaktadır (Togo ve Saygın 2016; Güler vd., 2019; Cengiz ve Delen 2019; Kargün, Togo, Biner, Pala, 2016; Hallal, Vıctora, and Wells, 2003; Vural, Eler, ve Güzel, 2010; Özgün, vd., 2017; Uzunbacak ve Akçakanat, 2018; Serel vd., 2018; Arabacı ve Çankaya 2007; Koçyiğit, Çimen, ve Karakuş, 2018; Ercan, Keklicek, 2020).). Bu araştırmalar incelendiği zaman fiziksel aktiviteye yönelik çalışmalarda anket yöntemi kullanıldığı gözlenmiştir. Genel olarak fiziksel aktivite ölçümünde kullanılan çok çeşitli anketler kullanılmaktadır. Bu anketlerin genel olarak aynı amacı güdmektedir. Öncelikle bireylerin aktivite düzeyi belirlenir ve belli bir süre içinde ortalama enerji harcama miktarı hesaplanır. Benzer özelliklerin yanında farklılık gösterdikleri yönleri ise uygulama yöntemleri, sorguladıkları zaman dilimi, ölçtüğü aktivite tipi ve kullanılan ölçüm cetveli olmaktadır. Genelde fiziksel aktivite anketinde oturma, dinlenme, uyku, hafif, orta ve şiddeti yüksek olan aktiviteler, iş de ve ev de yapılan aktiviteleri içermektedir. Ancak insanların katıldıkları fiziksel etkinliklerin çeşitliliği herkese uygun standart bir fiziksel aktivite anketinin hazırlanmasını

olanaksız kılmaktadır. Bu yüzden çalışmanın amacına göre farklı sınıflandırma uygulamaları olduğu görülmektedir (Salcı, Koçak, 2001).

Fiziksel aktivite (FA) hayatımızın tüm dönemlerinde psikolojik ve fiziksel sağlığı etkilemektedir. Fiziksel aktiviteler kişilerin psikolojik sağlığını düzenlemekte ve sonucunda ise mutlu bir beyin zihinde güçlü bir motivasyon yaratır, motivasyonun yüksek olması ise kişinin fiziksel aktiviteye yönelik ilgisi arttıracaktır (WHO, 2000; Arabacı ve Çankaya 2007; Özgün, Yaşartürk, Ayhan, ve Bozkuş 2017)

Sağlıklı yaşam biçimi olarak nitelendirilen, kişinin sağlığına etki eden bütün davranışlarını kontrol altında tutması ayrıca gün içerisinde yaptığı aktiviteleri oluşturmada kendi sağlığını olumlu yönde katkı sağlayacak davranışları seçme haline sağlıklı yaşam biçimi davranışları olarak tanımlanır. Sigara alışkanlığı olmama, temizlik ve hijyen bakım önlemleri alma, sağlıklı beslenme, iyi iletişim halinde olma ve doğru ilişkiler kurma, stresi kontrol altına alabilme hali ve yeterli fiziksel aktivite sergileyebilme, sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının gerekliliğidir (Söyleyici ve Salici 2020)

Bu bilgiler ışığında fiziksel aktivite ve egzersizin öznel zindelik için aracı olduğu söylenebilir. Ancak bununla ilgili çalışmalar alan yazında yeterli değildir. Bu araştırmanın amacı, beden eğitimi ve spor ile farklı branşlardaki öğretmenlerin öznel zindelik ve fiziksel aktivite düzeylerini incelemektir. Aynı zamanda fiziksel aktivite ve egzersizin öznel zindeliğin yordayıcısı olup olmadığını incelemektir.

MATERYAL METOT

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi incelenmektedir.

Araştırma Modeli

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden basit rastgele tarama modeli kullanılmıştır. Bu yolla hem var olan durumu ortaya koymak hem de değişkenler arası ilişkileri tanımlamak mümkün görülmüştür (Karasar, 2015). Tarama araştırmaları örneklem grubu açısından incelendiği zaman diğer araştırma yöntemlerine göre, daha büyük örneklem grupları üzerinde uygulanır. Uygulamaya gönüllük esası ile katılması beklenen katılımcıların, araştırılacak konu hakkında görüşlerini ya da ilgi, beceri, yetenek, tutum gibi özelliklerin belirlendiği araştırmalardır (Gürbüz ve Şahin, 2017).

Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Şanlıurfa büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde merkezde görev yapan anaokulu, ilkokul, beden eğitimi ve spor ile branş öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan gönüllü öğretmenler ise örneklem grubu olarak seçilmiştir. Bu şekilde oluşturulan örneklem 278 kadın ve 220 erkek olmak üzere toplam 498 öğretmenden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmanın uygulama aşamasına geçmeden önce ölçeklerin uygulanabileceğine yönelik gerekli izinler alınmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama aracı 3 bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın ilk bölümünde "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde ise Uluslararası Fiziksel Aktivite Anketi Kısa Formu, ve Öznel Zindelik Ölçeği kullanılmıştır.

Öznel Zindelik Ölçeği:

Öznel zindeliği ölçmek için kullanılan orjinal Öznel Zindelik Ölçeği (Subjective Vitality Scale; Ryan ve Frederick, 1997) tarafından geliştirilmiştir. Akın, Satici, Arslan, Akın ve Kayıs

(2012)›nin Türkçeye uyarlayıp geçerlik-güvenirlik yaptığı Öznel Zindelik Ölçeği 7›li Likert (1 hiç geçerli değil-7 tamamen geçerli) türü bir ölçme aracı olup 7 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin 2. maddesi ters kodlanmaktadır. Ölçekteki puanların ranjı 7 ile 49 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireyin öznel zindelik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Öznel Zindelik Ölçeği›nin güvenirlik analizlerinde Cronbach α güvenirlik katsayısı .84 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi:

SPSS-25 programı ile analiz edilmiştir. Katılımcıların tüm değişkenler için ortalama, standart sapma hesaplamasında tanımlayıcı istatistik yöntemi kullanılmıştır. Verilerin dağılımlarının belirlenmesinde +1.0 -1.0 değerleri arasında Skewness (Çarpıklık) – Kurtsosıs (Basıklık) testi kullanılmıştır. (Hair, Black, Babin, ve Anderson 2014). Analiz sonucuna göre değerler normallik varsayımını sağlamıştır. Bu sebeple de verilerin analizinde parametrik testler uygulanmıştır. Değerlendirme aşamasında; t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Pearson korelasyon testleri kullanılmıştır. Gruplararası farkın olduğu durumda, farklılığın hangi gruptan kaynaklı olduğunu tespit eden istatistik post-hoc olarak bilinmektedir. Gruplar arası farkı belirlemek için kullanılan post-hoc testi, varyansların eşit olması durumunda araştırmacıların seçebileceği çoklu karşılaştırma testi Tukey testidir (Kayri 2009). Öznel zindelik ve FA arasındaki yordayıcı belirlemek amacı ile regresyon analizi yapılmıştır (Öztürk 2020).

Uluslararası Fiziksel Aktivite Anketi Kısa formu (IPAQ):

Araştırmada; katılımcıların fiziksel aktivite düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Uluslararası Fiziksel Aktivite Kısa Anketi (IPAQ - International Physical Activity Questionnaire Short Form) kısa formu kullanılmıştır. IPAQ son yedi gün içinde sıklığı,

süresi ve fiziksel aktivite yoğunluk seviyesini ölçerek metabolik eşdeğer (MET) hesaplanmasına izin vermekte ve haftalık fiziksel aktivite miktarını vermektedir. Haftalık çalışma saati (MET-dk/hafta) olarak hesaplanmaktadır. Hesaplanan MET değerine göre kişilerin fiziksel aktivite düzeyleri (1) 3000 MET-dk/hafta çok aktif olarak gruplandırılmaktadır (Craig, Marshall, Sjostrom, Bauman, Booth, and Ainsworth 2003). Bu çalışmada Öztürk, (2005) tarafından geçerlilik ve güvenirlik çalışması yapılmış kısa Türkçe versiyonu kullanılmıştır.

IPAQ (7 soru); yürüme, orta şiddetli ve şiddetli aktivitelerde harcanan zaman ve otururken harcanan zaman hakkında bilgi sağlamaktadır. Kısa formun toplam skorunun hesaplanması yürüme, orta şiddetli aktivite ve şiddetli aktivitenin süre (dakikalar) ve frekans (günler) toplamını içermektedir. Aktiviteler için gerekli olan enerji MET-dakika skoru ile hesaplanır. Bu aktiviteler için standart MET değerleri oluşturulmuştur.

Bir Metabolik Eşdeğer (MET) geleneksel olarak vücut ağırlığının (VA) kilogramı başına dakikada 3.5 ml VO2 olarak tanımlanmıştır ve dinlenik metabolik hız (DMH) olarak kabul edilmektedir. MET sistemi değişik aktivitelerde harcanan enerji miktarının basit bir şekilde açıklanmasını sağlamaktadır.

Bu değerler kullanılarak günlük ve haftalık fiziksel aktivite seviyesi hesaplanmaktadır.

Örnek: 3 gün, 30 dakika yürüyen bir kişinin yürüme MET-dk /hafta skoru. 3.3 X 3 X 30 = 297 MET-dk/hafta olarak hesaplanmaktadır.

Yürüme MET-dk/hafta = 3.3 X yürüme dakikası X yürüme gün sayısı.

Orta şiddetli MET-dk/hafta = 4.0 X orta şiddetli aktivite dakikası X orta şiddetli aktivite yapılan gün sayısı.

Şiddetli MET-dk/hafta = 8.0 X şiddetli aktivite dakikası X şiddetli aktivite yapılan gün sayısı

Toplam, MET-dk/hafta = (yürüme + orta şiddetli+ şiddetli + oturma) MET-dk/hafta.

Bu sürekli skorlamanın yanı sıra elde edilen sayısal verilere göre sınıflandırma yapılmaktadır.

Buna göre 3 aktivite seviyesi vardır:

1. İnaktif (Kategori 1): En alt fiziksel aktivite seviyesidir. Kategori 2 ve 3 içine dâhil edilemeyen durumlar inaktif olarak düşünülür.

2. Minimal Aktif (Kategori 2): Aşağıdaki kriterlerden herhangi birine girenler minimal aktiftir. a) 3 veya daha fazla gün en az 20 dakika şiddetli aktivite yapmak b) 5 veya daha fazla gün orta şiddetli aktivite veya yürümenin günde en az 30 dakika yapılması c) Minimum 600 MET-dk/haftayı sağlayan 5 veya daha fazla gün yürüme ve orta şiddetli aktivitenin birleşimi

3. Çok Aktif (Kategori 3): Bu ölçüm yaklaşık olarak en az günde bir saat veya daha fazla olan orta şiddetli bir aktiviteye eşittir. Bu kategori, sağlıkla ilgili yararların sağlanmasında gereken düzeydir. a) Minimum 1500 MET-dk/haftayı sağlayan en az 3 gün şiddetli aktivite veya daha fazla gün b) Minimum 3000 MET-dk/haftayı sağlayan 7 veya daha fazla gün yürüme, orta şiddetli veya şiddetli aktivitenin kombinasyonu (Craig vd., 2003)

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde öğretmenlere ait fiziksel aktivite ve öznel zindelik durumları tablolar halinde verilmiştir.

Tablo: 1 Fiziksel Aktivite Met Puanları Göre Aktiflik Durumu								
FA Grup	Şiddetli FA		Orta Şiddetli FA		Yürüme FA		Oturma FA	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
İnaktif	377	75,7	455	91,4	80	15,1	0	0
Minimal Aktif	105	21,1	40	8	125	25,1	56	11,2
Çok Aktif	16	3,2	3	0,6	293	59,8	442	88,8
Toplam	498	100	498	100	498	100	498	100

Tablo:2 Öznel Zindelik Ortalama Puanlarının medeni durum değişkenine göre T-Testi Sonuçları							
Öznel Zindelik		N	X̄	S	df	t	p
Medeni Hal	Evli	164	32,57	8,748	496	0,521	0,6
	Bekar	334	32,16	7,95			

Tablo 2 incelendiği zaman katılımcıların medeni durumuna göre öznel zindelik puanları açısından anlamlı fark olmadığı görülmektedir.

Tablo:3 Öznel Zindelik Ortalama Puanlarının Cinsiyet değişkenine göre T-Testi Sonuçları							
Öznel Zindelik		N	X̄	S	df	t	p
Cinsiyet	Erkek	220	33,04	7,958	496	1,78	0,07
	Kadın	278	31,72	8,381			

Tablo 3 incelendiği zaman katılımcıların cinsiyete değişkenine göre erkek ve kadın katılımcılar arasında öznel zindelik puanları açısından anlamlı fark olmadığı görülmektedir.

Tablo:4 Öznel Zindelik Ortalama Puanlarının Yaş Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Öznel Zindelik	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	328,452	2	164,226	2,448	0,08	-------
Gruplar İçi	33207,967	495	67,087			

Tablo 4' e göre öğretmenlerin yaş değişkenine göre öznel zindelik puanları açısından anlamlı fark olmadığı göstermektedir.

Tablo:5 Öznel Zindelik Ortalama Puanlarının Öğretmen Meslek Branşına Göre ANOVA Sonuçları

Öznel Zindelik	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark*
Grup İçi	935,561	3	311,854	4,726	0,00	1>2,1>4
Gruplar Arası	32600,858	494	65,994			

Anlamlı Fark* 1=Beden Eğitimi ve Spor 2=İlkokul 3= Anaokulu 4=Diğer Branşlar

Tablo 5' e göre beden eğitimi ve spor öğretmenleri ile ilkokul öğretmenleri arasında, beden eğitimi ve spor öğretmenleri ile branş öğretmenleri arasında anlamlı fark görülmektedir $p<0.05$.

Tablo: 6 Öznel Zindelik Durumunun Fiziksel Aktiviteye Göre Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Faktör	R	R^2	S.Beta Değeri	t	F	p
Fiziksel Aktivite	,076[a]	0,006	0,076	24,415	2,844	0,092

Tablo 6'daki bulgular incelendiği zaman öğretmenlerin fiziksel aktivite durumlarının öznel zindelik varyansına katkısının anlamlı olmadığı görülmektedir (R^2 (0.006), F = 2,844, p > .001

TARTIŞMA

COVID-19 Pandemi döneminde evlerinde kalmak zorunda olan sağlıklı bireylerde fiziksel aktivite düzeylerini belirlemek ve öznel zindelik ile ilişkisini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmaya 20 ile 55 yaş aralığında ve anaokulu, ilkokul, beden eğitimi ve branş öğretmen gruplarından oluşan toplam 498 gönüllü katılmıştır. Yapılan araştırmada elde edilen bilgilere göre ve alan yazında sözü geçen fiziksel aktivite tanımlarına göre, sağlık, insanların fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan iyi bir hal içinde olmalarını ifade etmektedir. Geçmişte fiziksel iyilik halini ifade etmek için kullanılan sağlık kavramı, günümüzde bireyin ruhsal ve maddi yönler de dahil diğer yönleriyle iyi olma halini ifade eden geniş kapsamlı bir kavramdır (Şimşekoğlu ve Mayda 2016). Araştırmaların hem sağlık hemde ruhsal yönden iyi olma halinin fiziksel aktivite ile artacağı düşüncesi bu çalışmanın konusunu belirlemiştir. Çalışmalar fiziksel ve psikolojik olarak kendini canlı, neşeli ve enerjik hisseden çalışanların aynı zamanda öznel mutluluk düzeylerinin de yükselttiğini belirtmiştir (Uzunbacak ve Akçakanat, 2018).

Ayrıca spor, bireyin fiziksel ve ruhsal sağlığı açısından önemlidir. Ayrıca düzenli yapılan sporun, bireyin toplum içindeki diğerleri ile olan ilişkilerini geliştirdiği, yalnızlıktan ve yalnızlık duygusundan uzak tuttuğu, kendini gerçekleştirme olanağı verdiği, pozitif duyguları canlandırdığı bunun da bireyin öznel iyi oluşu üzerinde iyi yönde etkili olduğu belirtilmiştir (Şahin, Baş ve Çelik, 2019).

Düzenli ve orta şiddette yapılan spor, stres hormonlarını etkisiz hale getirir ve mutluluk hormonu olarak bilinen endorfin

hormonunu aktif hale getirerek kişinin daha mutlu ve enerjik hissetmesine katkı sağlar. Bu da bize gösteriyor ki, spor ve çeşitli aktiviteler bireyleri rahatlatarak, onlara hem mutluluk hem de zindelik sağlamaktadır.

Öner (2019) yapmış olduğu araştırmada bireysel haftada yapılan antrenman frekansı arttıkça psikolojik sağlamlık puanlarının da arttığını saptamıştır. Haftalık egzersiz yapma sıklığı arttıkça bireylerin psikolojik sağlamlık ölçeğinden alınan puanlar da artmaktadır. Diğer bir benzer çalışmada Demir ve Çifçi, (2020) yaptığı araştırmada egzersiz yapıp yapmama durumu açısından psikolojik sağlamlık ölçeği puanlarının farklılaşmasına bakmıştır. Düzenli olarak egzersiz yapan katılımcıların psikolojik sağlamlık düzeylerinin spor yapmayanlara göre daha yüksek olduğu bulmuştur. Bireye coşku ve enerji hissi yaşatan öznel zindelik, bireylerin yaşamlarında fiziksel (örneğin; hastalık ve bitkinlik), psikolojik (örneğin; sevgi ve verimlilik hissi) ve bilişsel (örneğin; bir amaca sahip olma) açıdan çeşitli etkilere sahiptir. Bu merkezi rolü ve psikolojik ve fiziksel değişkenlerle etkileşiminden dolayı öznel zindeliğin iyi olmanın önemli bir göstergesi olduğu düşünülmektedir (Akın A, ve Akın U. 2015).

Bu araştırmada öznel zindelik puanları yaş, medeni durum ve cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Benzer çalışmalarda aynı sonuçlarda görülmüştür. Buna göre, öznel mutluluk ve öznel zindelik puanları cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı ancak spor yapan öğrencilerin öznel mutluluk ve zindelik düzeyleri, spor yapmayan öğrencilere oranla daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Köse, Uzun, Özlü, Çelik, Erbaş, 2019).

Öznel zindelik ortalama puanlarının öğretmen meslek branşına sonuçlarına göre incelendiği zaman beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin anaokulu ve ilkokul öğretmenleri arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Buna sebeb olarak pandemi dö-

neminde, beden eğitimi öğretmenlerinin iş yükünün daha az olması fiziksel aktivite konusunda daha deneyimli olması olabilir veya sınıf öğretmenleri ile anaokulu öğretmenlerinin online ders süreleri ile ilişkili olabilir.

Sporcunun bir takım subjektif zindelik testleri ile takibi; antrenmana verilen iş yükü cevaplarının yanı sıra, antrenman haricin de ve yarışmalar esnasında fizyolojik ve psikolojik olarak, sporcunun kendini nasıl hissettiğinin ve performans ve kondisyon olarak ne durumda olduğunun (Aka, Akarçeşme, Altundag, Soylu, 2020). (beslenme, hidrasyon, uyku, stres, zindelik durumu vb.) belirlenmesini sağlar (Mann vd., 2016; McGuigan, 2017).

Özellikle FA'nin (günlük enerji harcamasının) değerlendirilmesinde kullanılan anket yönteminde 1 MET değerinin referans olarak alınması, standart MET değeri yüksek olduğu için enerji harcamasının yüksek kestirilmesine ve tam aksine yürüyüş, koşu vb. gibi özgün bir egzersizin şiddeti için referans alındığında egzersiz şiddetinin düşük olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır (Hazır, İşler, Köse, Atabey, Coşkun ve Esatbeyoğlu 2017). Bu sonuçlardan hareketle sezon boyunca sporcuların antrenman yüklerinin, zindelik durumları üzerine olan etkisinin takip edilmesi ve kontrol altında tutulması sporcuların sağlığının korunması için önemli olduğu söylenebilir (Aka vd., 2020).

COVID-19 salgını pandemi sürecinde yetişkinlere yönelik yapılan çalışmada, fiziksel aktivite ve algılanan stres düzeyleri kısıtlamalar sırasında deneklerin yarısına yakının, aynı deneklerden kadınların ise yarısından fazlasının tüm günü ev ortamı veya kapalı ortamda geçirdiği belirlenmiştir. Ayrıca deneklerin yarısından fazlasının inaktif olduğu bulunmuştur. Fiziksel aktivite düzeyi ile ilgili cinsiyet açısından erkekler ve kadın denekler arasında anlamlı bir fark olmamasına rağmen erkeklerin kadınlara göre daha yüksek fiziksel aktivite düzeylerine sahip olduğu ve kadınların daha büyük bir kısmının inaktif olduğu belirlenmiştir (Erdoğan Yüce, Muz 2021).

Arabacı ve Çankaya (2007) 25- 65 yaş arasında olan toplam 250 beden eğitimi öğretmeni ile yaptığı çalışmada, Fiziksel aktivite seviyesini belirlemek için Uluslararası Fiziksel Aktivite Anketi (IPAQ) uygulamıştır. FA seviyeleri inaktif, minimum aktif ve HEPA aktif grupları olarak MET yöntemiyle yorumlamıştır. BEÖ'nin yaş, cinsiyet, BKİ, medeni durum, çocuk sayısı, alkol ve sigara içme durumlarına göre FA düzeylerini incelediği çalışmada elde edilen bulgularının değerlendirilmesin de Ki-kare testi kullanılmıştır. Çalışmaya katılanlarının fiziksel aktivite süresi ortalama olarak 1380,16 min/hf ve % 41, 6'sı inaktif, % 41,6'sı minimum aktif ve % 16,8'i HEPA aktif tir. Sonuç olarak beden eğitimi öğretmenlerinin fiziksel aktivite seviyeleri yetersiz ve inaktivite yaygın olduğunu belirtmiştir.

Fiziksel aktivite ölçümünde doğru veri elde etmek için hata oranını en aza indirmek önemlidir. Bu nedenle araştırmanın amacı doğrultusunda kullanılacak yöntemin avantaj ve dezavantajları, sınırlılıkları mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Anketlerin ucuz maliyetli ve kolay uygulanabilir olması büyük popülasyonlu araştırmalarda kullanılmasını kolaylaştırmaktadır. Fakat hatırlama problemleri ve sorulara tutarsız cevaplar verilmesi, düşük veya yüksek rapor etme olasılığı fiziksel aktivite düzeyinin yanlış belirlenmesine neden olabilmektedir (Can 2019).

Erdoğan Yüce ve Muz (2021) yaptığı çalışmada, 9- 18 Haziran 2020 tarihleri arasında Türkiye'nin farklı şehirlerinde ikamet eden 18 yaş ve üzerindeki herkese açık olarak yapmıştır., Uluslararası Fiziksel Aktivite Anketi uygulamıştır buna göre 579 katılımcının günün dörtte birini oturarak geçirdikleri belirtmiştir. Bu oran incelendiği zaman inaktif grup sayısının yüksek olduğu söylenebilir. Bu sayının yüksek olması, elde edilen toplam MET skorlarına da yansımaktadır. Nitekim, Hazır ve vd. (2017) yaptığı çalışmada oturur pozisyonda 2.92 ml.kg-1. dk-1 ölçülen DMH, standart MET değeri olan 3.5 ml.kg-1.dk-1 'dan anlamlı derecede düşük olarak tespit etmiştir.

Çalışmada elde edilen sonuçlar oturma MET değerinin 3.5 olmasının, öznel zindelik ile olan ilişkisinde negatif etkili olduğu ve elde edilen sonuca göre fiziksel aktivitenin, öznel zindelik açısından yordayıcı olmamasına neden olabilir. Öznel zindelik ile fiziksel aktivite düzeyi arasındaki ilişkiler incelendiği zaman bu çalışmada fiziksel aktivite yapan kişiler aldıkları puanlar açısından öznel zindelik durumları incelendiği zaman fark görülmemiştir. Bunun pandemi sürecinde fiziksel aktiviteye yeni uyum sağlamaya başlayan katılımcıların yetersiz kondisyona sahip olması olabilir. Yetersiz kondisyona bağlı olarak zindelik durumundaki düşüşün öznel zindelik puanlarını etkilediği düşünülmektedir. Aynı durumun sporculardaki antrenman dönemlerinde olduğu görülmüştür. Aka vd. (2020) yaptığı çalışmada benzer bulgular tespit etmiştir. Bu çalışmada elit kadın voleybolcuların zindelik durumlarının aylık değerlendirme sonuçlarına göre 1. ay ile 2. ay arasında 2. ay lehine; 1. ay ile 4. ay arasında 4. ay lehine anlamlı fark; 1. ay ile 3. ay arasında anlamlı fark olmamasına rağmen 3. ayda artış olduğu tespit edilmiştir. Farklı bir ifade ile sporcuların yapılan antrenmanlardan sonra uyku düzeni, yorgunluk düzeyi, kas ağrısı ve stres düzeylerinin 1. ay yüksek düzeylerde olduğu, 2. ve 4. aylarda ise anlamlı olarak azalma olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların 1. ayda zindelik durum değerlerinin düşük çıkması, sporcuların bu ayda geçiş döneminden çıkıp, yoğun bir sezon öncesi hazırlık döneminde bulunması ile açıklanabilir. Dolayısıyla sporcuların zindelik durumlarının ilk ay düşük düzeyde olması ilerleyen aylarda ise kademeli olarak artışı sporcuların anatomik uyumlarının artmasının bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Bu durum yapılan bu araştırmada öğretmenler grubu içerisinde fiziksel aktiviteye yeni başlayanlar içinde geçerli olabilir.

Zira COVID-19 kapsamındaki tedbirlerin dünyada tüm bölgelerde daha uzun sürede devam edileceği bildirilmektedir (Colbourn, 2020). Bu yüzden uzayan tedbirler mevcut durumda zayıf

olan fiziksel aktivite davranışını olumsuz yönde etkileyebilir. Bununla birlikte, salgın sonrası bağışıklık sisteminin güçlendirilmesi önemi konusundaki artan bilgilendirmelere bağlı olarak fiziksel aktiviteye olan merakın ve ilginin artmış olması da mümkündür (Hammami, Harrabi, Mohr and Krustrup 2020). Nitekim Ercan ve Keklicek (2020) yaptıkları araştırmada, COVID-19 sürecinde inaktivite sergileyen öğrencilerin büyük kısmının (%76.08) gelecekte düzenli fiziksel aktivite davranışı geliştirme isteğinde oldukları gözlendi. Covid 19 sürecinde sporculardaki kısıtlamalar takım çalışmalarını daha fazla kısıtladığını ancak sporcu olmayan veya pandemi öncesi inaktif olan bireylerde, pandemi döneminde aktif duruma geçtikleri belirtilmiştir. Bununla birlikte evde kalma sürelerinin uzaması etken olduğu düşünülmektedir. Sporcu örneklem grupları ile öznel zindelik üzerine yapılacak çalışmaların bu durumu daha açıklayıcı olacağı düşünülmektedir. Bu sonuçlardan hareketle sezon boyunca sporcuların antrenman yüklerinin, zindelik durumları üzerine olan etkisinin takip edilmesi ve kontrol altında tutulması sporcuların sağlığının korunması için önemli olduğu söylenebilir (Aka vd., 2020).

Araştırma sonuçları incelendiğinde; davranışsal eğilimlerin dışsal etmenlerden uzak, tamamen içten gelerek yapıldığı tespit edilmiştir. Dolaysıyla, fiziksel aktivite düzeylerinin; öznel zindelik üzerinde etkisinin olmamasında, öznel zindelik düzeyinin, daha çok içsel faktörlere bağlı olduğunu düşün-dürmektedir. Zira araştırmalar, kişilik özelliklerinin (dışadönüklük, yumuşak başlılık, sorumluluk, duygusal dengelilik ve deneyime açıklık) öznel zindeliği ve psikolojik iyi oluşu pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. O halde bu kişilik özellikleri, öznel zindelik ve psikolojik iyi oluşun arttırılmasında ve sürdürülmesinde önemli faktörler olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca motivasyon ile öznel zindelik arasında pozitif ilişki saptanmıştır. (Savcı, Aysan 2016; Çelik, Topçuoğlu 2017; Yıldız, Altıntaş, Elmas, Aşçı, .2017). Öyleyse; Pandemi sürecinde fiziksel aktivite sağlık davranışlarının kazandırılmasına yönelik dönemlerin, herhangi bir aşamasında olan bireyler için arzu edilen kişilerin motivasyon yüksek tutulması önem taşımaktadır. Bu sayede kişilerin; öznel zindelik düzeylerinin istenilen seviyede olacağı, yaşam doyumları, yaşam kaliteleri, öznel mutluluk gibi faktörlerin pozitif katkı sağlayacağı beklenilmektedir.

Yapılan fiziksel aktivite ölçümleri anket yolu ile yapılmaktadır. Kesitsel çalışmalar veya daha küçük örneklem grupları ile yüz yüze veya gözlem yolu ile analizler yapılmalıdır. Ayrıca pandemi sürecinde yapılacak çalışmaların, psikolojik duygu durumlarını ölçen çalışmalar ile desteklenmesi önemlidir.

Bu şekilde elde edilecek sonuçların pandemi sürecindeki kişilerin fiziksel aktivite düzeylerini saptamada daha etken rol oynacağı düşünülmektedir. Böylelikle psikolojik faktörlerin, fiziksel aktiviteyi yordama konusundaki etkileri daha açıklayıcı olabilir. Bu konuda daha çok, nitel araştırmalar ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKLAR

Aka, H., Akarçeşme, C., Altundag, E., Soylu, Ç . (2020). Elit voleybolcuların antrenman içsel yük algılanan zorluk derecesi ve zindelik durumlarının takibi . *Aksaray University Journal of Sport and Health Researches* , 1 (1) , 54-64 .

Akın, A., ve Akın, U. (2015). Arkadaşlık kalitesi ve öznel mutluluk: öznel zindeliğin aracılık rolü. *Eğitim Ve Bilim*, 40(177). doi:http://dx.doi.org/10.15390/EB.2015.3786

Altunel, M. C. (2016) Öznel zindeliğin deneyimleme kalitesi üzerindeki etkisinde ilgilenimin ara değişken rolünün incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl:15 Sayı:29 Bahar 2016/2 S.335-347

Arabacı, R, ve Çankaya C. (2007).Beden eğitimi öğretmenlerinin fiziksel aktivite düzeylerinin araştırılması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*;20:1-15.

Arslan, S., Bozgeyik, S., Ateş Numanoğlu, E., Öksüz, Ç., Alemdaroğlu, İ., Karaduman, A. A., & Tunca Yılmaz, Ö. (2018). Genç bireylerde fiziksel aktivitenin akademik başarı ve depresyon üzerine etkisi. *Ergoterapi ve Rehabilitas-*

yon Dergisi, 6(1), 37–42. https://doi.org/10.30720/ered.417878.
Can, S. (2019) Fiziksel aktivite ölçümü: objektif ve sübjektif yöntemler. *Spor Hekimliği Dergisi*, 54(4): 296-307; 2019 DOI: 10.5152/tjsm.2019.144
Cengi̇ z, Ş , ve Delen, B . (2019). Gençlerde fiziksel aktivite düzeyi . *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi* , 5 (2) , 110-122 .
Colbourn, T. (2020). COVID-19: Extending or relaxing distancing control measures. *Journal of The Lancet Public Health,* 5(5),235-236. https:// doi. org/10.1016/ S2468-2667(20)30072-4
Craig CL., Marshall AL., Sjostrom M., Bauman AE., Booth ML., Ainsworth BE. International physical activity questionnaire: 12-country reliability and validity. *Med Sci Sports Exerc* 2003;35:1381-95.
Çelik, E, ve Topçuoğlu, P. (2017). Proaktif kişiliğin öznel zindelik ile merak arasındaki ilişkide aracılık etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 1221 - 1240.
Demi̇ r, A, ve Çi̇ fçi̇ , F. (2020). Covıd-19 Pandemi sürecinde egzersizin lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerine etkisinin incelenmesi . *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* , 18 (3) , 169-179
Ekşi̇ , H., Erök Özkapu., D, Ümmet. (2019). Üniversite öğrencilerinde psikolojik kırılganlıkla öznel zindelik arasındaki ilişkide genel psikolojik sağlığın aracı rolü . *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 7 (5) , 183-190 . DOI: 10.18506/anemon.526353
Ercan, Ş, ve Kekli̇ cek, H. (2020). COVID-19 Pandemisi nedeniyle üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivite düzeylerindeki değişimin incelenmesi . *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* , 5 (2) , 69-74.
Erdoğan Yüce, G , Muz, G . (2021). COVID-19 pandemisinin yetişkinlerin diyet davranışları, fiziksel aktivite ve stres düzeyleri üzerine etkisi . Cukurova Medical Journal 46 283-291
Eskici, G. (2020). Covid-19 pandemisi: Karantina için beslenme önerileri. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi,* 25(Special Issue on COVID 19), 124-129.
Güler, M., Yüksek, S., Karakoç, Ö., Eroğlu, H., Ayan, V., Ömercan, G . (2019). Oyun ve ritm temelli basketbol antrenmanlarının erkek çocukların motorik becerileri üzerine etkisi . *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* , 21 (4) , 40-41
Gürbüz, S, ve Şahin, F. (2017). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri; Felsefe-Yöntem- Analiz. 4. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2014). Multivariate data analysis.(Pearson Education Limited).
Hallal, P.C., Vıctora, C.G., Wells, J. C. K. (2003). Lıma, R.A.C. Physical ınactivity: prevalence and associated variables in brazilian adults. *Medicine & Science in Sports &Exercise*. Vol. 35 Issue 11. 2003. p1894, 7p.
Hammami, A., Harrabi, B., Mohr, M., & Krustrup, P. (2020). Physical activity and coronavirus disease 2019 (COVID-19): specific recommendations for home-based physical training. *Journal of Managıng Sports and Leısure*. https://doi.org/10.1080/23750472.202 0.1757494

Hazır, T., Ki ̇n İşler., A , Köse., M , Atabey., C , Coşkun, B. , Esatbeyoğlu, F . (2017). MET sistemi ve dinlenik metabolik hızın kestirilmesinde sensewear pro3 armband'ın geçerliği . *Spor Bilimleri Dergisi* , 28 (3) , 130-136 .

Kargün, M., Togo, O., Bi ̇ner, M., Pala, A . (2016). Üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivite düzeylerinin incelenmesi . *Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*. 1 61-72

Kayri, M. (2009). Araştırmalarda gruplar arası farkın belirlenmesine yönelik çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 19, Sayı: 1, Sayfa: 51-64.

Kim Y.H. (2007). Application of the transtheoretical model to identify psychological constructs influencing exercise behavior. *International Journal of Nursing Studies.*; 44 (1), 936–944.

Koçyiğit, B., Çimen, E., Karakuş, S. (2018). 12-14 Yaş grubu hentbol ve tenis performans sporcuların fiziksel antropometrik ve motorik özelliklerinin karşılaştırılması. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 14-25.

Köse, B., Uzun, M., Özlü, K., Çeli ̇k, N., Erbaş, Ü . (2019). Spor bilimlerinde okuyan öğrencilerin öznel mutluluk ve zindelik düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi (Ankara Üniversitesi Örneği) . *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* , 3 (2) , 22-29 .

Kreska, A.M. and Caspersen, C.J. (1997). Introduction to collection of physical activity questionnaires. Med.Sports Exerc. 29. 5-9.

Küçük Kiliç, S. (2019). Üniversite öğrencilerinde serbest zaman atılımı, öznel zindelik ve yaşam kalitesi", 2nd International Congress on Recreation and Sport Management, MUĞLA, TÜRKIYE.

Laporte, R.E., Montoye, H.J., and Caspersen, C.J. Assesment of physical activity in eğidemiologic research; problems and prospects, *Public Health Rep*. 100. 1985. 131-146.

Mann, JB., Bryant, KR., Johnstone, B., Ivey, PA., Sayers, SP. (2016). Effect of physical and academic stress on illness and injury in division 1 college football players, *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 30(1), 20-25.

McGuigan, M. (2017). Monitoring Training And Performance İn Athletes: Human Kinetics.

Öner, Ç. (2019). Genç yetişkin egzersiz liderlerinin benlik saygıları ve psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi. *Spor Eğitim Dergisi,* 3(2), 121-136.

Özgün, A., Yaşartürk, F., Ayhan, B., Bozkuş, T. (2017). Hentbolcuların spora özgü başarı motivasyonu ve mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (UKSAD), 3(Special Issue 2), 83-94.

Öztürk, M. (2005). Üniversitede eğitim-öğretim gören öğrencilerde uluslararası fiziksel aktivite anketinin geçerliliği ve güvenirliği ve fiziksel aktivite düzeylerinin belirlenmesi. [Bilim Uzmanlığı Tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Pilzer, P. Z. (2007). The wellness revolution. How to make a fortunein the next trillion dollar industry. New Jersey: Hoboken.

Prochask J.O, and Diclemente C.C. Stage and processes of self change of smoking: toward and integrative model. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 1983; 51 (13): 390-395.

Salcı, Y, ve Koçak, S . (2001). Fiziksel aktivite düzeyini belirlemede yaygın olarak kullanılan anketler. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6 (4) , 19-28 .

Savcı, M, Ve Aysan, F. (2016). Kişilik özelliklerinin öznel zindelik ve psikolojik iyi oluşa etkisi.VII. *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi* – 5-8 Mayıs 2016 Çanakkale

Savcı, S., Öztürk, M., Arıkan, H., İnal İnce, D., Tokgözoğlu, L. (2006). Üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivite düzeyleri. *Türk Kardiyoloji Derneği Arşivi*, 34 (3), 166-172.

Söyleyici, Z , ve Salici, O . (2020). Huzurevi ile kendi evinde yaşayan yaşlıların sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının fiziksel aktivite çerçevesinde incelenmesi: Isparta Örneği . *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11 (3) , 334-341 .

Şahin, M., Baş, M., Çelik, A. (2019). Öznel iyi oluş ve spor. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* , 17 (1) , 23-31 .

Şimşekoğlu N, ve Mayda AS. Bir üniversite hastanesinde görevli hemşirelerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve sağlık kaygısı düzeyleri. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2016; 6(1): 19-29.

Togo, O.T., ve Saygın, Ö. (2016). Çocuklarda egzersizin fiziksel uygunluk unsurlarına etkisi. *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 55, 243-255.

Tural, E . (2020). Covıd-19 Pandemi dönemi ev karantinasında fiziksel aktivite düzeyinin yaşam kalitesine etkisi . *Van Sağlık Bilimleri Dergisi* , COVID-19 Özel Sayı , 10-18 .

Uysal, R., Sarıçam, H., Akın, A. (2014). Öznel zindelik ölçeği Türkçe formunun psikometrik özellikleri. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 33(Güz), 136-146.

Uzunbacak, H , ve Akçakanat, T . (2018). İşin anlamının, zindelik, mutluluk ve iş tatmini ilişkileri üzerine görgül bir araştırma . *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* , 17 (68) , 1691-1702 . DOI: 10.17755/esosder.432208

Vural, Ö., Eler, S., Güzel, A. N. (2010). Masa başı çalışanlarda fiziksel aktivite düzeyi ve yaşam kalitesi ilişkisi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, VIII (2) 6975

World Health Organisation. (2020). A European policy framework and strategy for the 21 st Century. 2013. Available from: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0011/199532/Health2020-Long.pdf erişim tarihi:09-05-2021

Yıldız, A., Altıntaş, A., Elmas, S., & Aşçı, F. H. (2019). Investigating the psychometric properties of Sport Motivation Scale-II. *Spor Hekimliği Dergisi*, 54(1), 033-044.

Bölüm
9

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLER VE SPOR HİZMETLERİNE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

Tarık ERDEM[1]

GİRİŞ

Kamu yönetiminin önemli ve vazgeçilmez bir birimi olarak ortaya çıkan yerel yönetimler devlet sınırları içerisinde yerleşmiş insan topluluklarının ortak ve yerel nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla belli bir hukuk düzeni içerisinde kurulmuş anayasal yönetsel kurumlardır (Nadaroğlu 1994). Yerel yönetimler 1864'den sonra Türkiye'nin yönetsel yapısı içerisinde yer almaya başlamışlardır (Bilgisay 2010).

Ülkemizde halkın büyük bir çoğunluğu büyükşehir belediyeleri ve ilçe belediyeleri içerisinde yaşamını sürdürmektedir. Bu nedenle yerel yönetimlerin sunduğu hizmet ve yatırımlar önem arz etmektedir. Belediyelerin sundukları birçok hizmetin yanında spor ve rekreasyon hizmet ve yatırımları ile son yıllarda farkındalık oluşturdukları düşünülmektedir (Tapşın ve Atalı 2017). Halkın istek ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik belediyelerin sundukları sportif amaçlı rekreasyonel etkinlikler halkın fiziksel ve zihinsel gelişimlerine destek olurken, sosyal ve psikolojik olarak rahatlamalarını sağlamaktadır (Sabırlı ve Yetim 2019).

1 Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, tardem1@hotmail.com

Son yıllarda sporun yeri ve önemi artmış sporun kitlelere ulaştırılması daha da önem kazanmıştır. Sporun yaygınlaştırılması, bireylerin spora aktif katılımlarının sağlanması ve tüm halkın spor aktiviteleri ve organizasyonlara yönlendirilmesi konularında yerel yönetimlerin daha etkin bir konuma getirilmelerinin gerekli olduğu düşünülmektedir (Atalay ve ark 2016). Bu nedenle yerel yönetimlerin halkın daha fazla spor ve rekreasyon faaliyetlerini yapabileceği alanların oluşturulmasına ağırlık vermesi savunulmaktadır (Uçar 2015).

1-Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, tardem1@hotmail.com

Belediyelerin hizmet ettiği nüfus büyüklüğünün önem arz ettiği bilinmektedir. Spor hizmetlerinin ve yatırımlarının çeşitlilik göstermesi ve bu hizmetlere olan halkın yoğun bir şekilde artan talebi karşısında özel ve kamu sektörünün planlama yapma gerekliliği ortaya çıkmıştır (Atalı 2015). Bu nedenle yerel yönetimlerde spor hizmetleri konusunda yasal düzenlemeler tarihi gelişim içerisinde yapılmış ve yapılmaya devam edileceği düşünülmektedir.

1. YEREL YÖNETİMLER

Yönetim kavramı belirlenmiş amaçlara ulaşmak için insani ve mali kaynakları, zamanı, donanımı, demirbaşları, hammaddeleri ve yardımcı malzemeleri bir uyum içerisinde, verimli ve etkin kullanabilecek biçimde karar alma ve uygulatma süreçlerinin toplamıdır (Eren 2011). Ortaya çıkan ihtiyaç ve gelişmelerine yanıt vermek üzere, yönetim metotları ortaya konulmuştur. Bunlardan birisi de toplumun olgunlaşması ile şekillenmiş olan yerel yönetim modelidir (Yücel ve ark 2016). Yerel yönetimlerin merkezi bir yapıya bağlı olan ve bu merkezi yapının yetkilerinden bir kısmını, yerel halka hizmet sunabilmesi için devrettiği, ülke sınırları içerisinde belirli bir bölgeye hitap eden yönetim biçimi olduğu söylenebilir (Dinç 2019).

Yerel yönetimler görev ve yetkilerini yasaların belirlediği, özel gelirlere, bütçeye ve personele sahip olan, kendi örgüt yapısını kendisi kurabilen, yönetsel özerkliğe sahip kuruluşlardır (Hazman 2011). Yerel özelliklere sahip, birtakım kurumsal hizmetleri sunabilmek bakımından ihtiyaç duyulan; karar alma, uygulama, bu kararları değiştirme, düzeltme ve gerektiğinde iptal etme gibi sınırları belirlenen yetkilerin, yerel yönetimlere verilmesi yerel özerklik olarak tanımlanmıştır (Demir 2017). Hazman (2011) yerel yönetimlerde özerkliği, yerel yönetim karar organlarının yöresel hizmetler üzerinde özgürce karar alma, eylem ve işlemde bulunma ve hizmetler için merkezi yönetimin mali yardımları yerine, kendisine özgürce kaynak yaratabilme ve kullanabilme olanağı olarak tanımlamıştır.

Özer ve Akçakaya (2014)'ya göre, dünya genelinde yaygınlaşan; halkın ihtiyaçlarının giderilmesini işini yine halka en yakın yönetim birimi olan yerinden yönetimlerce yürütülmesi gerektiği düşüncesi, yerel yönetimin önemini ortaya koymaktadır. Genel bir bakış açısıyla yerel yönetimlerin nitelikleri ise şöyle sıralanabilir (Bilgiç 1998, Ulusoy ve Akdemir 2006, Ökmen ve Parlak 2010, Semiz 2011, Güngör 2014).

- Yerel seçime dayanırlar
- Yerel halka karşı sorumludurlar
- Vergilendirme yetkileri vardır
- Çok amaçlı kuruluşlardır
- Kanunla kurulurlar
- Kimliklerini kuruldukları bölgeden alırlar
- Niteliksel açıdan kamu yönetimi aygıtının bir parçasıdır
- Üstlendiği hizmetler için kendi örgütsel yapısını kurabilirler
- Ayrı mal varlığına sahip olabilirler
- İdari ve mali özerkliği ile kamu tüzel kişiliğine sahiptirler
- Yerel topluluğa kamu hizmeti sağlarlar
- Çok taraflı ilişkileri olan kuruluşlardır

1.1. Cumhuriyet Öncesi Yerel Yönetimler

Selçuklu Devletinde, devlete önemli katkıları olmuş sanayi, ticaret ve kültür merkezleri haline gelen kentlerin yeni idari yapıları oluşmuştur. Kent reisliği bunlardan biridir. İşlevi, halkın ihtiyaçlarını ve problemlerinin resmi birimlerde çözülebilmesine katkı sağlamak ve devlet ile halk arasındaki ilişkiyi yürütmektir (Gündüzöz 2012).

Osmanlı Devleti'nde, İstanbul dışındaki tüm yerleşim birimleri taşra sayılarak merkezi yönetimin taşra teşkilatlanması olarak yönetilmiştir. Osmanlı şehirlerinde batılı devletlerdeki gibi halk tarafından seçilen bir belediye teşkilatından söz etmek mümkün olmasa da atanmış yöneticilerin birtakım belediye işlerini yerine getirdikleri anlaşılmaktadır (Ulusoy ve Akdemir 2006).

Osmanlı Devleti taşra teşkilatlanmasında bir bölgeye yargı işleri bakımından Kadı, yürütme kuvvetini temsil bakımından ise Bey olmak üzere iki yönetici göndermişlerdir. Çağdaş anlamda idari bir yönetim olmasalar da birer yerel hizmet teşkilatı gibi çalışan kadılık makamı, loncalar ve vakıflar eliyle belediye hizmetleri yerine getirilirmiştir (Gündüzöz 2012).

Osmanlı'da 1876'da meclis tarafından kabul edilen meşrutiyet yerel yönetimlerle ilgili bazı hükümler getirmiştir. Temelini bu Anayasa'dan alan belediye teşkilatı, 1877'de İstanbul için çıkarılan Dersaadet Belediye Kanunu ile şekillenmiştir (Karakılçık 2016).

Türkiye'de yerel yönetimlerin ortaya çıkışı batılı anlamda olduğu gibi çok uzun ve eski tarihlere dayanmamaktadır. Türkiye'de modern anlamda yerel yönetimlerin 19. yüzyılda ortaya çıktıkları ve batılı ülkelerden örnek alınarak, özellikle Fransa'dan esinlenilerek oluşturulduğu bilinmektedir (Çiçek 2014).

1.2. Cumhuriyet Dönemi Yerel Yönetimler

Türkiye Cumhuriyeti'nde mahalli idareler alanında yapılan ilk düzenlemeler 1924 tarihli Köy Kanunu ile 1930'larda çıkarılan belediyeler, Hıfzıssıhha, Belediyeler Bankası, Yapı ve Yollar ile İstimlak Kanunlarıdır (Ulusoy ve Akdemir 2006). Ayrıca il özel idarelerinin kuruluş ve görevlerini düzenleyen 1913 tarihli Muvakkat kanunu geçici bir kanun olmasına rağmen Cumhuriyet dönemine miras olarak kalarak günümüzde de yürürlüğünü koruduğu görülmüştür (Tuncer 2016).

1921'de çıkarılan Teşkilat-ı Esasiye Kanununda yerel yönetimler açısından oldukça radikal değişikliklere yer verilmiştir. Valilerin yetkileri sembolik kalırken iller ve bucaklara geniş yetkiler verilmiş fakat aynı kanunda yer alan umumi müfettişlikle bu konu dengelenmiştir. 1924 anayasasında genel müfettişliğe yer verilmemekle birlikte yerel yönetimler açısından görevlerin ayrılığı ve yetki genişliği işleyişi benimsenmiştir. Tek parti döneminde yerel yönetimlerin pek fazla işleve sahip olmadığı gözükmektedir (Şahin 2014).

1921 Anayasası'nda yerel yönetimler ile ilgili önemli düzenlemeler getirilmiş, iller yerel yönetim görevlerinde özerk ve tüzel kişilik olarak tanımlanmıştır. İlk resmi Anayasa olan 1924 Anayasasında ise adem-i merkeziyetçilik terk edilmiştir. 1961 Anayasası ile idari vesayet yoluyla özerklik alanı daraltılmışken 1982 Anayasası ile de merkeziyetçilik güçlenirken yerel yönetimler zayıfladığı görünmektedir (Karakılçık 2016).

1961 Anayasası'na göre belediyelerin eşitliği ilkesi nedeni ile nüfusu en az olan belediyeler ile en fazla sayıya sahip olan belediyelerin yönetsel açıdan birbirlerinden farkı yoktu. Ancak 1982 Anayasası'nda büyükşehirlerin özel bir biçimde yönetilebileceğine dair hükmün sonucunda, 1984 yılında Türk yönetim sistemi büyükşehir belediyesi yönetim modeline kavuşmuştur (Mecek ve ark 2015).

2. YEREL YÖNETİMLERDE SPOR HİZMETLERİ

Spor, günümüzde sosyalleşmenin ve sağlıklı yaşamın önemli unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bireyin fiziksel, ruhsal ve toplumsal açıdan gelişmesini sağlamak sporun ana hedeflerindendir. Sporun bireysel yararları ile birlikte toplumsal yararları da bulunmaktadır. Bu yönüyle spor çağdaş sosyal yapıyı meydana getirmede etkili bir faaliyet olmaktadır. Günümüzde, halkın spor yapması ve sporun yaygınlaşması ile ülkenin gelişmişlik düzeyi arasında yakın ilişki olduğu ifade edilmektedir (Arıkan ve ark 2007).

Spor, serbest zamanın değerlendirilmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Sanayileşme süreciyle birlikte bireylerin iş şekillerini ve yaşam biçimlerini değiştirmeleri neticesinde bireyler şehirlere yönelmiş ve bu durum bireylerin fiziksel aktiviteden giderek kopmasına neden olmuştur. Sanayileşmiş şartlarda görev yapan bireylerin fiziksel açıdan yaptığı işin azalmış olması, bununla birlikte psikolojik problemlerinin yükselmesi onların mutlu olabilmeleri açısından değişik faaliyetlerle uğraşmalarını gerekli kılmıştır. Fiziksel aktiviteden kopmanın etkisiyle çıkan olumsuzlukların giderilmesi açısından spor önemli görevler üstlenmiştir (Karaküçük 2008).

Sağlıklı bir kuşağın geliştirilip yetiştirilmesinde ana eğitim aracı olan sporun tam ve devamlı olması durumunda, bireylerin refah ve mutluluğunu olumlu yönde etkilemektedir. İnsanların hayatlarını sağlıklı olarak sürdürmeleri, fizik ve ruhi gelişmelerini sağlamalarında sporun yeri büyüktür (Yetim 2006). Halkın ihtiyaçlarını karşılamakla görevli belediyelerin spor alanında, yasalardan ve halkın medeni ihtiyaçlarından doğan sorumlulukları vardır (Sivrikaya ve Doğu 2011).

Kurtipek ve Yenel (2018)'e göre devlet kamu hizmetlerini sınıflandırarak mahalli ve ortak nitelik taşıyan yerel düzeydeki hiz-

metleri gerçekleştirmek için bazı görev, yetki ve sorumluluklarını merkezi idarelerden yerel yönetimlere aktarmaktadır. Bu hizmetler içerisinde spor hizmetleri de yer almaktadır.

Erten (1999), ülkemizde yerel yönetimler tanımının içine belediyeler, il özel idareleri ve köy yönetimleri girse de; genel olarak yerel yönetimlerden kastedilen, kentlerin yönetimi yani belediyecilik olduğunu belirtmiştir. Belediyeler, halkın yaşadığı yerle ilgili bütün ihtiyaçlarını karşılamakla sorumlu kurumlardır (Sivrikaya ve Doğu 2011).

Belediyelerin spor hizmetleri konusu Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 59. Maddesi "sporun geliştirilmesi" hususuna yer vermekte ve bu konuları düzenlemektedir (Ökmen 2015). Anayasa'nın 59. Maddesinde "Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur" ifadeleri yer almaktadır. Ayrıca, Anayasa'nın 11. Maddesine göre "Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Anayasa koymuş olduğu bu hükümlerle, birer resmi kurum olan belediyelere spor hizmetleri anlamında görev vermektedir (Çoban ve Yetim 2004).

Belediyeler vatandaşların serbest zamanları değerlendirmelerini sağlayacak, onları rutin ve durağanlıktan uzaklaştıracak tesis ve mekanları oluşturmak veya bunları sağlayacak unsurların hizmetini sunmak durumundadır. Gelişmiş ülkeler bu açıdan değerlendirildiğinde belediyelerin serbest zaman değerlendirme faaliyetleri ile spor alanında oldukça aktif oldukları gözlemlenmektedir (Ağılönü 2007).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 2003 yılında "Milenyum Hedefleri" doğrultusunda sporun "sosyal bir hak" olduğunu belirtmiştir. Buna paralel olarak şehrin spor politikasının rolü de önemli bir oranda artmıştır (Cochrane ve ark 1996). Spor, Avru-

pa Birliği tarafından vatandaşlar için bir hak olarak belirlenmiştir (Sivrikaya 2009). 1992 de kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı'na göre, yaş, yetenek ve gelir seviyesi ne olursa olsun herkesin, ilgi alanları ve kabiliyetleri yönünde spor faaliyetlerine katılmaya hakkı vardır, bu sayede kişiler, bedensel ve sosyal güvenlerini artırarak yaşamlarını daha anlamlı kılarlar. Bu bağlamda, her birey için spor ve boş vakitlerini değerlendirebileceği spor ve rekreatif olanakların sağlanması gerekmektedir (Uçar ve Şemşit 2019).

Son zamanlarda birçok belediye, sporu şehrin pazarlanmasında bir araç olarak kullanmaktadır. 1991 yılında yapılan dünya üniversite oyunlarının organize edilmesinin şehrin imajını sanayi kentinden spor şehrine yönlendirmek, şehrin turizmini desteklemek ve yapılan yeni tür ve çağdaş spor tesisleriyle halkın spor vizyonunu genişletmek üzere üç temel amacı olduğu belirtilmiştir (Doğu ve ark 2013). Uluslararası spor organizasyonları giderek artan yayın hakları ve geliştirilen pazarlama ve sponsorluk stratejileri sayesinde yapıldığı ülke ve şehirlere çok büyük artı değerler katmaktadır. Ülkenin sporuna, sporcusuna, gençliğine, spor tesisi altyapısına, kentin spor dışındaki genel altyapısının ıslahına, ülke ekonomisine, ihracatına, ülkeye yönelen yabancı yatırıma ve ülkenin dünyadaki prestij ve imajına büyük katkılar sağlamaktadır (Önder ve Batal 2018). Son yıllarda şehirler uluslararası nitelikli ve büyük ölçekli sportif organizasyonlara ev sahipliği yapmak noktasında oldukça isteklidir. (Erten 2013). Bu tür etkinliklere ev sahipliği yapmak, belediyelere maddi getirilerin yanında önemli bir saygınlık unsuru olarak da görülmektedir.

Belediyeler, insanlara en yakın kamu kurumlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kurumların öncelikli görevleri vatandaşların istek ve gereksinimlerini en makul bir biçimde karşılayacak hizmetleri onlara sunabilmektedir. Belediyeler seçimle birlikte değişmeleri sebebiyle yeniden seçilebilmeleri açısından insanların memnuniyetlerini kazanmak durumundadırlar (Ak-

yıldız 2012). Belediyelerin sunmuş olduğu spor hizmetlerinin söz konusu memnuniyetin sağlanabilmesi açısından etkin bir rol oynadığını ifade etmek hatalı olmayacaktır.

Aydın (2008), yerel yönetim uygulamalarında ülkelerin sosyal, ekonomik ve siyasi şartlarına göre farklı yönetim biçimlerinin ortaya çıkabildiğini belirtmiş, ülkemizde ise yerel yönetimlerin belediyeler, il özel idareleri ve köyler olarak sınıflandırıldığını ifade etmiştir.

2.1. Köy Yönetiminde Spor Hizmetleri

1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu'na göre köy yönetiminin başı olan ve devletin köydeki temsilcisi konumunda bulunan muhtar, köy tüzel kişiliğinin genel karar organı olan köy derneği ve köy yönetiminin yürütme, denetleme ve karar organı olan "İhtiyar Meclisi"dir (Eryılmaz 1999).

442 sayılı "Köy Kanunu" köye ait işleri "zorunlu" ve "isteğe bağlı" olarak ikiye ayırmıştır. Kanunun 13. maddesinde sayılan ve 3 7 kalemden oluşan köyün zorunlu hizmetleri; genel olarak sağlık ve temizlik işleri, bayındırlık, yol ve su hizmetleri ile ilgili işler, tarım ve okul yapımına ilişkin işlerdir. Köyün isteğe bağlı işleri ise 14. maddede 32 fıkra halinde sayılmış olup, genel itibariyle köyün gelişmesi ve güzelleşmesine yönelik hizmetlerden oluşmaktadır (Toprak 2006).

Köy Kanunu'nun zorunlu işleri arasında sayılan ve zikredilen "Köyde güreş, cirit, nişan talimleri gibi köy oyunlarını yaptırmak" hükmü, köylerdeki spor faaliyetlerinin geliştirilmesi adına önemli bir hüküm olduğu düşünülmektedir. Seçimle iş başına gelen köy muhtarı ve köy ihtiyar meclisi, köylerde özellikle futbol, basketbol, voleybol, güreş gibi spor sahalarının yapımında isteğe bağlı yatırımları gerçekleştirebilirler (Cankalp 2005).

2.2. 5302 Sayılı İl Özel İdareleri'nde Spor Hizmetleri

Osmanlı'dan devraldığımız bir yönetim birimi olan il özel idareleri, Fransız il sistemi model alınarak oluşturulmuş ve ilk kez 1864 yılında Tuna Vilayeti Nizamnamesi ile kurulan "Vilayet Umum Meclisiyle" yönetim sistemimize dâhil edilmiştir. 1876 Kanun-i Esasi'yle tüzel kişiliğe kavuşan il özel idareleri bu tarihten önce herhangi bir tüzel kişiliği bulunmamakta ve aslında bir yerel yönetim olarak kabul edilmemekteydi (Ökmen ve Parlak 2010).

Günümüzde halen geçerliliğini korumakta olan ve 22 Şubat 2005 tarihin kabul edilen 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 3. maddesinde özel idare; "İl halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliğidir" şeklinde tanımlanmıştır. Bu çerçevede ilgili kanun kapsamında il özel idareleri, mahalli müşterek nitelikte olması koşuluyla; "Gençlik ve spor, sağlık, tarım, sanayi ve ticaret gibi ihtiyaçların karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde yapmakla yükümlüdür." (Resmi Gazete 2005a). Şeklinde ifade ederek il özel idarelerinin spor hizmetlerini yerine getirmede yasal dayanaklarını teşkil etmiştir.

Yapısal olarak il özel idarelerinin, ilçeler adına doğrudan halk tarafından seçilen üyelerden oluşan il genel meclisi, bu meclis tarafından seçilen beş üyeden oluşan il daimi encümeni ve yürütme organı olarak da merkezi yönetimce atanan vali olmak üzere üç organı vardır (Ulusoy ve Akdemir 2006). Gelirleri de büyük ölçüde merkezi bütçe vergi gelirlerinden oluşmaktadır. Yani ne idari anlamda ne de mali anlamda özerkliğin gereklilikleri yerine getirilmemiş, daha çok iyi niyet ifadesi olarak bu ibare kanuna yerleştirilmiş gözükmektedir (Şahin 2014).

5302 sayılı kanunun 6. Maddesine göre il özel idarelerinin görev ve sorumlulukları düzenlenmiştir. Buna göre il özel idareleri, müşterek ve mahalli olmak koşuluyla spor ve gençlik hizmetlerini yerine getirmekle görev ve yetkili tutulmaktadır. Bu altıncı maddeye 5393 sayılı Kanun'un 85. Maddesi ile eklenmiş olan fıkraya göre; spor ve gençlik hizmetlerine ilişkin yatırım yapmak isteyen diğer merkezi idare kuruluşları ve bakanlıklar kendi bütçelerinde yatırımla ilgili ayrılmış ödeneklerini il özel idaresine aktararak yatırımda bulunabilmektedirler (Resmi Gazete 2005a).

İl Özel İdaresi Kanunu'nun "Diğer Kuruluşlarla İlişkiler" başlıklı 64. Maddesine göre; il özel idareleri, kendi görev ve yetkileri içerisinde olan ve il genel meclisinin almış olduğu karara uygun olacak şekilde yapılacak anlaşma ile birlikte ortak hizmet projeleri kapsamında derneklerle işbirliği kurabileceklerdir. Bu açıdan il özel idarelerinin müşterek ve mahalli olmak şartıyla spor ve gençlik hizmetleri yapabildikleri düşünüldüğünde ortak hizmet projeleri kapsamında spor kulüpleriyle birlikte çalışabileceklerdir (Ateş 2011).

Aynı kanunun 65. Maddesinde; "İl özel idaresi sağlık, eğitim, spor, çevre, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında ilde dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular." hükmü yer almaktadır (Resmi Gazete 2005a).

2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı kanun ile Büyükşehir belediyesi kurulması ve sınırlarının belirlenmesi kapsamında, Büyükşehir statüsüne geçirilen 30 il özel idaresinin tüzel kişiliği kaldırılmıştır. Ancak kanunun 3. maddesinde; "Mevzuatla il özel idarelerine yapılan atıflar bu kanun kapsamında tüzel kişiliği kaldırılan il özel idareleri için ilgisine göre bakanlıklara, bakanlıkların bağlı veya ilgili kuruluşları ile bunların taşra teşkilatına, hazi-

neye, valiliklere, büyükşehir belediyelerine ve bağlı kuruluşlarına veya ilçe belediyelerine yapılmış sayılır." (Resmi Gazete 2012). Açıklaması yapılarak bu illerde gerçekleştirilecek spor hizmetlerinin devamlılığı ilgili yerel yönetimlere teslim edilmiştir.

2.3. 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda Spor Hizmetleri

Belediyelere, spor hizmetlerinin yürütülmesi konusunda çeşitli görevler verilmiştir. Belediyeler, halkın kendi öz kuruluşlarıdır, seçimle halkın içinden çıkarlar ve kent halkı için çalışırlar. İlke olarak kaynakları kent halkı tarafından sağlanmakta, temsil mekanizmaları aracılığı ile bu kaynakları, kent halkının kararları doğrultusunda, kent hizmetleri için harcamaktadır. Bu nedenle halkın ihtiyaç ve isteklerine duyarlı davranmak, halkın sürekli desteğini, beğenisini ve güvenini sağlamak, belediyeler için önemlidir. Seçimle işbaşına gelen belediyelerin varlıklarını devam ettirebilmesi için, halkın işbirliğine ihtiyaçları vardır (Ulusoy ve Akdemir 2006). Mahalli idareler halkın spora ilişkin istek ve ihtiyaçlarına yasal dayanaklar çerçevesinde cevap vermeye çalışmaktadır (Yücel ve ark 2016).

Resmi Gazete'de yayınlanan, 2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediyeler Kanununun 3.bölümünün 14. Maddesinin a fıkrasında belediyeler "gençlik ve spor" hizmetlerini yapar yaptırır ifadesi yer almaktadır. Yine aynı maddenin b fıkrasında "Gerektiğinde, sporu teşvik etmek amacıyla gençlere spor malzemesi verir, amatör spor kulüplerine ayni ve nakdî yardım yapar ve gerekli desteği sağlar, her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenler, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan öğrencilere, sporculara, teknik yöneticilere ve antrenörlere belediye meclisi kararıyla ödül verebilir." denilmektedir. Söz konusu faaliyetlerin yapılması sırasında hizmetin aciliyeti ve belediyenin mali durumu dikkate alınacaktır (Ateş 2011).

6360 sayılı Kanundan önce yer alan 5393 sayılı Kanunun 14'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde "amatör spor kulüplerine malzeme verir ve gerekli desteği sağlar" ibaresi yer almakta idi. Bilindiği üzere belediyeler, sadece amatör spor kulüplerine yardım yapabilmektedir. Bu kapsamda amatör spor kulüplerine nakdi yardım yapılması, denetim elemanlarınca kamu zararına konu edildiğinden, belediyelerde yaşanan bu sorunlar, Sayıştay Genel Kurulunun 15/12/2009 tarihli ve 31013 sayılı kararında "gerekli desteği sağlar" ibaresinin nakdi yardımı da kapsayacağına dair kararına kadar devam etmiştir. Bu hükme göre belediyeler amatör spor kulüplerine ancak bir önceki yılın genel bütçe vergi gelirlerinden belediyeleri için tahakkuk eden miktarın; büyükşehir belediyeleri için binde yedisini, diğer belediyeler için binde on ikisini geçmeyecek şekilde nakdi yardım yapılabilecektir (TBB 2014).

2005 tarih ve 5393 sayılı Belediyeler Kanununun 18. Maddesinin p fıkrasında Belediyelere; Yurt içindeki ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının izniyle yurt dışındaki belediyeler ve mahallî idare birlikleriyle karşılıklı iş birliği yapılmasına; kardeş kent ilişkileri kurulmasına; ekonomik ve sosyal ilişkileri geliştirmek amacıyla kültür, sanat ve spor gibi alanlarda faaliyet ve projeler gerçekleştirilmesine, bu çerçevede arsa, bina ve benzeri tesisleri yapma, yaptırma, kiralama veya tahsis etmeye karar verme görevi ve yetkisi verilmiştir (Resmi Gazete 2005b).

2005 tarih ve 5393 sayılı Belediyeler Kanununun 37. Maddesinde; "Belediye başkanı, belediye idaresinin başı ve belediye tüzel kişiliğinin temsilcisidir. Belediye başkanı, ilgili kanunda gösterilen esas ve usüllere göre seçilir. Belediye başkanı, görevinin devamı süresince siyasî partilerin yönetim ve denetim organlarında görev alamaz; profesyonel spor kulüplerinin başkanlığını yapamaz ve yönetiminde bulunamaz." hükmü yer almaktadır (Resmi Gazete 2005b).

2005 tarih ve 5393 sayılı Belediyeler Kanununun 77. Maddesinde; "Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular." denilmektedir (Resmi Gazete 2005b).

2.4. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda Spor Hizmetleri

Büyükşehir belediyeleri spor hizmetleri ile ilgili olarak 3030 sayılı Büyükşehir belediyesi kanun kapsamı, genişletilerek uygulamaya alınan 2004 tarih 5216 sayılı sayılı kanunun 7. Maddesinde; "Büyükşehirin bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlence, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek; gerektiğinde amatör spor kulüplerine nakdî yardım yapmak, malzeme vermek ve gerekli desteği sağlamak, amatör takımlar arasında spor müsabakaları düzenlemek, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara, teknik yönetici, antrenör ve öğrencilere belediye meclis kararıyla ödül vermek." denilmektedir (Resmi Gazete 2004). Bu madde spor yönetiminin yerel düzeydeki temel dayanakları olarak gösterilebilir (Yıldız 2018).

15. Maddesinde; "Büyükşehir belediye meclisi, üyeleri arasından seçilecek en az beş, en çok dokuz kişiden oluşan ihtisas komisyonları kurabilir. İhtisas komisyonları, her siyasi parti grubunun ve bağımsız üyelerin büyükşehir meclisindeki üye sayısının meclis üye tam sayısına oranlanması suretiyle oluşur. İmar ve bayındırlık, çevre ve sağlık, plan ve bütçe, eğitim, kültür ve spor ve ulaşım komisyonlarının kurulması zorunludur."

17. Maddesinde; "Büyükşehir ve ilçe belediye başkanları görevlerinin devamı süresince siyasi partilerin yönetim ve denetim organlarında görev alamaz; profesyonel spor kulüplerinin başkanlığını yapamaz ve yönetiminde bulunamaz."

23. Maddesinde; "Büyükşehir belediyesine bırakılan sosyal ve kültürel tesisler, spor, eğlence ve dinlenme yerleri ile yeşil sahalar için tahsil edilecek her türlü belediye vergi, resim ve harçları tahsil eder."

24. Maddesinde; "Büyükşehir belediyesi Spor, sosyal, kültürel ve bilimsel etkinlikler için yapılan giderleri, giderler hanesine gösterebilir."

27. Maddesinde; "Büyükşehir belediyelerinde meydan, bulvar, cadde, yol, sokak, park, spor ve kültürel tesislerin büyükşehir belediyesi ile büyükşehir kapsamındaki diğer belediyeler arasında dağılımına ilişkin esaslar büyükşehir belediye meclisi tarafından belirlenir." denilmektedir (Resmi Gazete 2004).

6360 sayılı Kanun ile yapılan düzenlemeye göre büyükşehir belediyeleri amatör spor kulüplerine nakdi yardımı ancak bir önceki yıl genel bütçe vergi gelirlerinden belediyeler için tahakkuk eden miktarın; binde yedisini geçmeyecek şekilde (6495 sayılı Kanun) yapabileceklerdir (TBB 2014).

Ayrıca büyükşehir belediyeleri 5216 sayılı kanunda, 5393 sayılı kanunun 73. maddesine atıfta bulunularak, çöküntüye uğrayan kentsel alanların ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel koşullarının kapsamlı ve eşgüdümlü yaklaşımlarla iyileştirilmesine yönelik olarak uygulanan strateji ve eylemlerin bütününü içeren kentsel dönüşüm projeleri çerçevesinde rekreasyon alanlarının da ele alınacağı belirtilmiştir (Çakallı 2012).

Türkiye'de, bu yasal yetkiler çerçevesinde büyükşehir belediyeleri tarafından, çeşitli kentsel dönüşüm projeleri hayata geçirilmekte ve bu projelerde spor tesisleri ve rekreasyon alanlarına yer verilmektedir. Bu kapsamda, Ankara'da uygulamaya konulan

Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi'nde futbol, basketbol tenis, golf sahalarına ve fitness salonlarına yer verilmiştir. Ayrıca projede, yaşlılara yönelik spor salonları, kadınlara yönelik yüzme havuzları ve step-aerobik kondüsyon salonları, gençler için masa tenisi salonları ve çeşitli spor salonları yer almaktadır (Yüksel 2007).

Görüldüğü gibi Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda spor hizmetlerine değinilmiş, Büyükşehir belediyeleri halkın ihtiyaçları doğrultusunda özellikle tesisleşme ve ödül verme gibi birçok spor hizmetini üstlenmişlerdir.

3.YEREL YÖNETİMLERDE SPOR HİZMETLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

3.1. Gençlik ve Spor Bakanlığı Kanunları'nda Yerel Yönetimlerde Spor Hizmetleri

Türkiye'de merkezi spor yönetimi ile yerel yönetimlerde spor hizmetleri ilişkileri açısından ele alındığında bazı konularda ortak bir çalışma ve işbirliği olduğu görülmektedir. Tarihi süreç içerisinde önce 3530 Sayılı Beden Terbiyesi Kanunu Döneminde Madde 67'de Kamularda bulunan aktif sahaların kullanımı ile ilgili belediye, il özel idaresi ve bununla birlikte gençlik ve spor faaliyetlerinin yürütüldüğü saha ve tesislerden çok yönlü kullanılmak üzere birlikte kullanılması ve bunun bir resmi protokolle aktarımının sağlanması gerektiği hususu belirtilmiştir. Madde 68'de ise şehrin genel imar planlarında, yeterli büyüklükte araziden gençlik ve spor saha ve tesisleri için ayrılacaktır. Bununla birlikte toplu konut idareleri ve sanayi siteleri gibi nüfusun fazla olduğu bölgelerde spor tesislerinin inşası için nüfusa ve yoğunluğa göre belirlenecektir ibaresi yer almıştır (Resmi Gazete 1983).

Günümüzde yürürlükten kaldırılan Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğünün ve ona bağlı teşkilatın gelirleri arasında belirtilen, yıllık geliri elli bin liradan fazla olan belediyelerin bir sene

evvelki tahsilat raporlarında % 4'nü beden terbiyesi ve spor faaliyetleri için tahsis etmek zorunda olduğu hususu hükme bağlanmıştır' ibaresi yer almaktaydı (Resmi Gazete 1938). Belediyelerin bu beyanda spor kulüplerine doğrudan ayni ve nakdi herhangi bir katkı yapabilmeleri mümkün değildi, ilgili yasa uyarınca belediyelerin spora katkıları, kesinleşmiş belediye gelirlerinden bir kısmını, gençlik ve spor il müdürlüğü bütçesine aktarılması ile sınırlı kalıyordu (Çoban 2002).

Şu an yürürlükte olan 638 sayılı Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 7. Maddesinde; Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünün görevleri arasında gençlik alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ile kamu kurum ve kuruluşları, mahalli idareler ve üniversitelerin ilgili birimleriyle ilişkileri yürütmek olduğu belirtilmektedir. Aynı kararnamenin gençlik merkezleri ile gençlik ve izcilik kampları başlıklı 28. Maddesinde; Kamu kurum ve kuruluşları, mahalli idareler ile diğer gerçek ve tüzel kişiler tarafından gençlik merkezleri ve benzeri tesisler kurulabilir, gençlik ve izcilik kampları düzenlenebilir. Bunların oluşumu ile çalışma usul ve esasları yönetmelikle belirlenir, denilmektedir (Resmi Gazete 2011).

Kararnamenin Sponsorluk başlıklı 30. Maddesinde, ulusal veya uluslararası gençlik hizmet ve faaliyetlerini desteklemek amacıyla gerçek ve tüzel kişiler;

b bendinde; Kamu kurum ve kuruluşları ve mahalli idareler ile gençlik derneklerine ve üst kuruluşlarına ait gençlik merkezleri ve benzeri tesislerden Bakanlık tarafından uygun görülenlerin yapımı, bakımı ve onarımı,

c bendinde; Kamu kurum ve kuruluşları ve mahalli idareler ile sivil toplum kuruluşlarının gençlik hizmet ve faaliyetleri için gerekli olan organizasyonların yürütülmesi ile araç, gereç ve malzemelerin temini, kapsamında sponsorluk yapabilirler, denilmektedir (Resmi Gazete 2011).

Ayrıca 3289 sayılı Gençlik ve Spor Hizmetleri Kanununun sürekli kurullar başlıklı 8. Maddesinde; "Ülkemizde yapılacak uluslararası gençlik ve spor organizasyonlarının hazırlığı, düzenlenmesi, yürütülmesi ve sonuçlandırılmasıyla ilgili iş ve işlemlerin belirlenmesi, planlanması, koordine ve takip edilmesi ile görevli hazırlık ve düzenleme kurulları oluşturulabilir. Hazırlık ve düzenleme kurulları Gençlik ve Spor Bakanının başkanlığında, Gençlik ve Spor Bakanlığınca belirlenecek üç yönetici Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Başkanı ile spor organizasyonunun yapılacağı ilin; valisi, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun uygulandığı yerlerde büyükşehir belediye başkanı, diğer yerlerde belediye başkanı ve ilde bulunan üniversitelerin rektörlerinin kendi aralarından belirleyecekleri bir temsilciden teşekkül eder. Organizasyon birden fazla ilde gerçekleştirilecekse bu illerin valileri, belediye başkanları ve ilde bulunan üniversitelerin rektörlerinin kendi aralarından belirleyecekleri temsilci de kurula üye olabilir." denilmektedir (Resmi Gazete 1986).

Gençlik ve Spor Hizmetleri Kanunu ödül ve sponsorluk başlıklı Ek Madde 3'te ulusal veya uluslararası gençlik ve spor hizmet ve faaliyetlerini desteklemek amacıyla gerçek ve tüzel kişiler;

c bendinde; "Kamu kurum ve kuruluşları ve yerel yönetimler ile spor kulüplerine ait spor tesisleri ile gençlik merkezleri ve benzeri tesislerden Gençlik ve Spor Bakanlığınca uygun görülenlerin yapımı, bakımı ve onarımı",

g bendinde; "Kamu kurum ve kuruluşları ve mahalli idareler ile sivil toplum kuruluşlarının gençlik ve spor hizmet ve faaliyetleri için gerekli olan organizasyonların yürütülmesi ile araç, gereç ve malzemelerin temini, Kapsamında sponsorluk yapabilirler.",

Gençlik ve Spor Hizmetleri Kanunu Kamuya ait saha ve tesislerin kullanılması başlıklı Ek Madde 5'te "Genel ve katma bütçeli idare ve kurumlar ile il özel idarelerine, belediyelere, belediyelere bağlı kurumlara ve iktisadi devlet teşekkülleri ve kamu iktisadi

kuruluşlarına ait gençlik ve spor faaliyetlerinin yürütüldüğü saha ve tesislerden gençlik ve spor faaliyetlerinde ortaklaşa faydalanılır.", Sözü edilen saha ve tesislerin ortaklaşa ve çok yönlü kullanılma esas ve yönetimleri tesis sahibi kurumla Gençlik ve Spor Bakanlığı arasında yapılacak bir protokolle düzenlenir.

Gençlik ve Spor Hizmetleri Kanunu Ek Madde 11'de; "Gençlik ve Spor Bakanlığı veya il müdürlüklerinin mülkiyetinde veya kullanımında bulunan spor tesisleri veya taşınmazların kullanım veya intifa hakkı; spor federasyonlarına, en az üçü olimpik olmak üzere toplam altı spor dalında faaliyet gösteren gençlik ve spor kulüplerine, yerel yönetimlere, kamu kurum ve kuruluşlarına protokol ile bedelsiz devredilebilir." denilmektedir (Resmi Gazete 1986).

Ayrıca Gençlik ve Spor Bakanlığının yayınlamış olduğu Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi içerisinde spor yönetimi politikalarının ve spor faaliyetlerinin akılcı ve bilimsel bir biçimde yürütülmesinin yollarını araştırmak, eylem planlarını oluşturmak ve bunları genel ilkelere dönüştürüp uygulamak amacı ile belirlenen 7 temel hedef arasında sporla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi ve yerel yönetimlerde sporun desteklenmesi bulunmaktadır (Resmi Gazete 2013).

Gençlik ve Spor Bakanlığının yerel yönetimlerde sporun desteklenmesine yönelik hedefleri ise;

- Halkı spor yapmaya teşvik edici sportif rekreasyon alanlarının oluşturulması ve bu alanlarda antrenör bulundurulması yönünde yerel yönetimlere destek sağlamak,
- Yerel yönetimlere, spor aktivitelerinin geliştirilip yaygınlaştırılması konusunda proje ve danışmanlık desteği sağlamak,
- Özel idarelerin bütçelerinde spor hizmetlerine belirli bir oranda kaynak ayırmaları yönünde düzenlemeler yapmak,
- Tüm Belediyeler ve il özel idarelerinde "Spor Birimi" oluşturulmasını teşvik etmek,

- Yerel yönetimlerin; amatör spor kulüplerini, tesis, araç ve gereç konularının yanı sıra nakdi olarak da desteklemelerini yaygınlaştırarak sürdürmelerini sağlamak,
- Merkezi yönetim ve yerel yönetimlere ait spor tesislerinin 24 saat esasına göre hizmet verebilmeleri konusunda destek sağlamak,
- Yerel yönetimlerin bölgelerinde yaşayan insanların spor aktiviteleri yapabilecekleri uygun alanlara imar planlarında yer vermelerini teşvik etmek (Resmi Gazete 2013) olarak belirtilmiştir.

Görüldüğü gibi Gençlik ve Spor Bakanlığı Kanunları'nda Yerel yönetimlere yer verilmiş, bazı durumlarda paydaş olarak gösterilmiş, özellikle işbirliği, temsil, gençlik merkezleri, izcilik kampları, tesis yapımı, bakımı ve onarımı, organizasyonların yürütülmesi amacıyla araç, gereç ve malzemelerin temini için sponsorluk, kamuya ait saha ve tesislerin ortak kullanılması ve devredilmesi gibi konular ele alınmıştır.

3.2. Hükümet Programlarında Yerel Yönetimlerde Spor Hizmetleri

Günümüz hükümet programlarında, spor sadece serbest zamanları değerlendirme aracı olarak görülmemektedir. Aynı zamanda sporun sosyalleşmenin ve sağlıklı bir toplum olmanın da önemli bir aracı haline geldiği değerlendirilerek çağdaş spor politikası yönünde önemli adımların atıldığı görülmektedir (Aykın ve Bilir 2013).

Yerel yönetimlerde spor hizmetlerinin hükümet programlarında yer aldığı ilk hükümet 9. Hükümet 1. Bayar Hükümeti'dir. Hükümet programında tetkik ve kontrolün hükümete tabi olması kaydıyla belediyelerin beş senelik mesai planı içerisinde kültür ve spor işlerini planlayarak yapacağını belirtmişlerdir (Aktürk ve Dağlı 1988).

30. Hükümet programında yerel yönetimlerde spor; vatandaşların, her yaşta spor faaliyetlerinde bulunabilmeleri için, devlet ve mahalli idarelerimizin daha fazla gayret göstermesi gerektiği bunun için güreş ve binicilik gibi milli sporlarımızla birlikte, gençliğin ve halkın spor ihtiyaçlarını karşılayacak tesisler yapılarak amatör sporculuğun teşvik edileceği şeklinde belirtilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz 2015).

45. Hükümet programında yerel yönetimlerde spor ile ilgili olarak şehir imar planlarının hazırlanışında spor alanlarına, yeşil alanlara ağırlık verileceği, mevcut planlarda bu maksatla tahsis edilmiş yerlerden süratle faydalanılması için gerekli çalışmalar yapılarak uygulanacağı belirtilmiştir (Aktürk ve Dağlı 1988).

46. Hükümet programında yerel yönetimlerde spor ile ilgili olarak Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü teşkilat ve görevleri hakkında Kanun çıkarılarak sporumuza yenilikler getirildiği, ilave kaynaklar sağlandığı, Şehirlerin, kasabaların tanınmayacak şekilde güzelleştirilerek imar edildiği, Parklar, bahçeler, spor tesisleri yapıldığı belirtilmiştir (Aykın ve Bilir 2013).

49. Hükümet programında yerel yönetimlerde spor ile ilgili olarak sporda öncelikli illerimizin iklim şartları, sporcu potansiyeli, nüfusu ve sosyal yapısı dikkate alınarak daha sağlıklı bir tespit yapılacağı, illerin bu özelliklerine göre tesis planlaması ve dağılımı sağlıklı bir şekilde düzenleneceği belirtilmiştir (Aykın ve Bilir 2013).

53. Hükümet programında yerel yönetimlerde spor ile ilgili olarak özellikle şehir imar planlarının hazırlanmasında spor alanlarına ve yeşil alanlara ağırlık verilmesi ve tesis sayısının artırılması için mahalli idarelerle işbirliğine gidileceği, sporun her dalda geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için gereken çabanın gösterileceği belirtilmiştir (Aykın ve Bilir 2013).

57. Hükümet programında yerel yönetimlerde spor ile ilgili olarak; tüm yörelerde semt ve kent spor düzenlemeleri ucuz, sağlam ve sağlıklı olarak gerçekleştirileceği, yerel yönetimlerin

de desteğiyle, gençliğin spor etkinliklerinden yararlanacağı alan ve mekân sayısının artırılacağı, özel imar düzenlemeleriyle semt spor ve oyun alanları açılacağı, amatör sporculuk ve bu amaçla kurulan tesislerin tüm yurda yaygınlaştırılarak devlet desteği sağlanacağı belirtilmiştir (Aykın ve Bilir 2013).

58. Hükümet programında yerel yönetimlerde spor ile ilgili olarak; gençlik ve spor hizmetlerinde merkezi yönetimin düzenleyici, koordine edici, denetleyici bir rol üstlenmesi, hizmetlerin esas olarak gönüllü kuruluşlar ve özel sektörün işbirliği ile yerel yönetimlerce yürütülmesi sağlanacağı, yerel yönetimlerin gençlere yönelik kültür, sanat, spor, folklor, okuma ve araştırma faaliyetleri ile özel sektörün bu alana yatırım yapması teşvik edileceği belirtilmiştir (Aykın ve Bilir 2013).

61. Hükümet programında yerel yönetimlerde spor ile ilgili olarak; ülke gençliğine özgü ve daha yoğun bir hizmet sunacak Gençlik ve Spor Bakanlığını kurulduğu, toplumun bütün katmanlarının spor ile tanışması, spor faaliyetlerine aktif olarak katılması yönünde büyük yatırımlar yapıldığı, bütün vatandaşların spor yapabilmesi için büyük, yaygın ve çeşitli spor tesisleri açıldığı, bu çerçevede, uluslararası şampiyonalara ve üniversite oyunlarına başarılı bir şekilde ev sahipliği yapıldığı, spor yapma kültürünü benimsemiş, seyirci olmanın ötesine geçerek sporu gündelik hayatının bir parçası haline getirebilmiş nesillerin yetişmesini hedefi ile sadece konut değil, okulu, spor salonu, yurdu, pansiyonu, sağlık ocağı, hastanesi, camisi, kütüphanesi, engelsiz yaşam merkezi gibi sosyal donatılarıyla mahalleler inşa edildiği belirtilmiştir (Aykın ve Bilir 2013).

Görüldüğü gibi yerel yönetim ve spor kavramı hükümet programlarında yer bulmuştur. Hükümetlerin bu konuda yaptığı çalışmalar ve düzenlemelerin yerel yönetimlerin spor hizmetlerini yakından etkilediği düşünülmektedir.

3.3. Kalkınma Programları Çerçevesinde Yerel Yönetimlerde Spor Hizmetleri

Kalkınma planı genel olarak; bir ülkenin tamamı veya belirli bir bölgesi için önceden belirlenen kalkınma hedefleri çerçevesinde ekonomik ve toplumsal tabanlı hedeflere ulaşmak amacıyla özel sektöre ve kamu kesimine yol gösteren ve bazı durumlarda da bağlayıcı bir nitelik taşıyan kapsamlı bir düzenleme olarak tanımlanabilir (Özaslan ve Alıcı 2014). Türkiye'nin önemli politika belgelerinden olan ve eski adıyla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), yeni adıyla Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan Beş Yıllık Kalkınma Planları, 1963 yılından başlayıp 2018 yılına kadar geçerli olan on bir politika belgesinden oluşmaktadır (Yıldız 2018).

Yerel yönetimlerin spor hizmetleri konusunda kalkınma planlarını incelediğimizde Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında spor hizmetlerine yer verilmediği görülmektedir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1968-1972) Gençlerin "sağlığını koruyacak ve boş alanları değerlendirecek tesisleri yapmak veya yapılmasına yardım etmekle" yükümlü olan mahalli idarelerin, içinde bulundukları mali şartlar sonucu, çok yetersiz kaldığı ifade edilmekte ve spor konusunda Milli Eğitim Bakanlığı, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ve mahalli idareler arasında iş birliği olmadığı vurgulanmaktadır. Belgede spora ayrılan kaynakların ve kamunun katkısının önemli bir seviyede olduğu belirtilirken, 1966 yılından sonra mahalli idarelerin katkısının kaldırılmasıyla genel bütçeden yapılan harcamaların arttığı ifade edilmiştir (Yıldız 2018).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1973-1977) gençlik ve sporla ilgili sorunların çözülmesine bir bütünlük ve yeni bir anlayış getirmek, ilgili kuruluşlar arasında işbirliğini sağlamak amacıyla Gençlik ve Spor Bakanlığı kurulmuştur. Sosyal ve ekonomik kalkınmanın temel unsuru olan insan gücünün beden ve

ruh sağlığının geliştirilmesinde sporun taşıdığı öneme değinen üçüncü kalkınma planı, tüm kamu ve özel kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde, spor yapabilecek yaştaki kişileri seyirci olma durumundan kurtararak aktif olarak spor yapmalarını sağlamaya yönlendirmeye çalıştığı söylenebilir (Yıldız 2018).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979-1983) kitle sporuna dönük tesislerin yaygınlaşması, açık spor saha ve tesislerinin yapımına ağırlık verilmesi ve bu tesislerden daha verimli faydalanılmasında düzenlemelere gidileceğinden söz edilmesi dikkat çekmektedir. Görevli kuruluş olarak da yerel yönetimlerin işaret edildiği görülmektedir. Ayrıca planda ülkenin sporcu kaynağı olarak yerel kulüpler gösterilmiştir (Yıldız 2018).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1985-1989) sporun semtlere ve köylere yayılabilmesi için basit, ekonomik tesisler, özel idare ve belediyelerin işbirliği ve katkılarıyla gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte şehir imar planlarının hazırlanışında spor alanlarına ve yeşil sahalara ağırlık verilmesi gerektiği ifade edilmiş, gençlere götürülecek spor hizmetlerin ve tesisler konusunda kalkınmada öncelikli yöreler ile ihtiyacın fazla olduğu şehirlere öncelik verilmesi öngörülmüştür. Kamunun yanında, özel sektör tarafından da spor tesislerinin yapılmasına yönelik teşvik edici kararlar alınması ile birlikte "kamu ve özel sektör kuruluşlarında çalıştırılan işçi sayısının belli bir oranı kadar sporcu istihdam eden kuruluşlar teşvik edilecektir" ibaresi Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı programında yer almıştır (Yıldız 2018).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında (1990-1994) özellikle "Herkes İçin Spor" odaklı politikaların ön planda olduğu görülmektedir. Planda "Şehir imar planlarının hazırlanmasında yeşil alan, spor tesisleri ve çocuk oyun alanları için kişi başına düşen alan büyüklüğünün gelişmiş ülkeler standartlarına uygun olması ve yine spor yapmak isteyen herkese açık olmak kaydıyla, düşük maliyetli ve basit spor tesislerinin yerel yönetimlerin katkıları ile

semtlere ve köylere kadar yaygınlaştırılması gerektiği" vurgulanmıştır. Bununla birlikte belediyeler ve köylerin, bireylerin serbest zamanlarını değerlendirmeleri noktasında yönlendirici olacakları ifade edilmiştir (Kurtipek 2017).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-2000) merkezi yönetim tarafından sağlanmakta olan turizm, çevre, kültür, spor, köy hizmetleri ve sosyal hizmetler gibi bazı hizmetlerin, başta il özel idareleri olmak üzere yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluğuna bırakılacağı vurgulanmıştır. Yedinci kalkınma planında, spora ayrılan kaynakların artırılması, tesislerin rasyonel kullanılması, sporla ilgili insan gücü ihtiyaçlarının karşılanması, yeni bir yapılanmaya gidilmesi, özel sektörün, mahalli idarelerin ve spor kulüplerinin rolünün ve katkısının artırılması gerektiği vurgusu devam etmektedir (Kurtipek 2017).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001-2005) Mahalli idarelerin; gençlere yönelik kültür, sanat, geleneksel sporlar başta olmak üzere spor faaliyetlerini teşvik edici programlar hazırlamalarını ve gençlik merkezlerinin yurt genelinde yaygınlaştırılması gerektiği vurgulanmıştır. Spor tesisleri ve faaliyetlerinin, mali ve idari açıdan tam bağımsız spor kulüpleri, federasyonlar ile özel teşebbüs ve yerel idareler tarafından yapılmasının veya işletilmesinin sağlanması, kamu kesiminin görevinin ise denetleme, yönlendirme, teşvik etme ve bu alandaki bilim ve teknolojideki yeniliklere uyum sağlaması gerektiğine değinilmiştir (Kurtipek 2017).

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında (2007-2013) "uygulamanın vatandaşa en yakın birimlerce yapılması esastır" ilkesi temel alınmıştır. Yerel nitelikli kültürel hizmetlerin yerele devredilmesinin yeni koşullar ve fırsatları ortaya çıkaracağı belirtilerek yerel ve bölgesel kalkınma için bunlardan etkin faydalanılması gerektiği vurgulanmıştır (Yıldız 2018).

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında (2014-2018) spor hizmetleriyle ilgili yerel yönetimlerin üstlendikleri roller belirtilme-

miş olup; kamuya ait tüm spor tesislerinin bütün vatandaşların kullanımına açık olmasının sağlanması, yaşam mekanlarının spor yapmayı ve hareketliliği sağlayacak şekilde tasarlanması, spor alanlarının, parkların, yürüyüş ve bisiklet parkurlarının geliştirilmesi gibi hususlardan bahsedilerek dolaylı yönden yerel yönetimleri ilgilendiren konulara değinilmiştir (Kurtipek 2017).

On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (2019-) sporun bir yaşam alışkanlığı haline geldiği, talep eden herkesin spor faaliyetlerine eriştiği, prestijli spor organizasyonlarına ev sahipliği yapan ve mahallinde spor imkanları geliştirilerek her yaştan vatandaşların sportif faaliyetlere düzenli katılımı teşvik edileceği, halkın spora olan ilgisini artıracak proje ve kampanyalar geliştirileceği, spor tesislerine erişim imkanları iyileştirileceği, okul ve mahalle spor kulüplerinin dijital ortamda da entegrasyonu, coğrafi konum, iklim ve demografik yapıyı dikkate alan ulusal düzeyde spor tesislerinin yapımı ve etkin kullanılması sağlanacağı, eğitim kurumları ile kamuya ait spor tesislerinin Gençlik ve Spor Bakanlığı koordinasyonunda ortak kullanıma ve vatandaşların erişimine açılması sağlanacağı, spor turizmine elverişli bölgelerin ve alanların tespiti ve değerlendirilmesi için kapsamlı bir envanter analiz çalışması hazırlanarak spor turizmi yol haritası oluşturulacağı (TBMM 2019) belirtilerek yerel yönetimlere spor hizmetleri konusunda sorumluluklar yüklemektedir. Kalkınma planları yerel yönetimlerde spor hizmetleri politikalarının belirlenmesi içinde bir kaynak olarak gösterilebilir.

KAYNAKLAR

Ağılönü A, 2007. Yerel yönetimlerde rekreasyon hizmetleri ve model belirleme (Fethiye örneği). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Doktora tezi, İstanbul.

Aktürk B, Dağlı N, 1988. Hükümetler ve programları, 1920-1960 Cilt 1, 1980-1987 Cilt 3, TBMM Kütüphane – Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü Yayın no, 12, Ankara.

Akyıldız F, 2012. Belediye hizmetleri ve vatandaş memnuniyeti (Uşak Belediyesi

Örneği). Yaşar Üniversitesi Dergisi, 26 (7): 4415- 36.
Arıkan NA, Göktas Z, Serarslan Z, Karakus S, Durukan E, 2007. Burdur ili kitle sporu ve tesis politikalarına iliskin bir araştırma.1. Burdur Sempozyumu Bildirimi. Burdur.
Atalay A, Serdar Y, Korkmaz M, 2016. Türkiye'de spor hizmetlerinin yerelleşmesine ilişkin belediye başkanlarının görüşlerinin incelenmesi. Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Metre Dergisi. 14 (1), 63-74.
Atalı L, 2015. Büyükşehir belediyeleri stratejik planlarında spor ile ilgili amaç ve hedeflerin analizi. Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi. 10(1).
Ateş Y, 2011. Mahalli idarelerin sporla ilgili işlevleri ve spor kulüplerine yardımları. Sayder Dış Denetim Dergisi, 4: 254-262.
Aydın M, 2008. Sosyal politikalar ve yerel yönetimler. İstanbul: Yedirenk, s. 32.
Aykın AG, Bilir FP, 2013. Hükümet programları ve spor politikaları. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 22, Sayı 2, s. 239-254.
Bilgiç VK, 1998. Yerel yönetimler. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları, s. 26-27.
Bilgisay H, 2010. Yerel yönetim reformu ve il özel idareleri: bursa perspektifinde bir analiz. Yerel Yönetimler Yerel Siyaset ve Kentsel Politikalar, Ed.: Bekir Parlak, Dora Yayınları, Bursa, s. 279- 294.
Cankalp M, 2005. Sporda yönetim ve organizasyon. Ankara: Nobel Basımevi.
Cochrane A, Peck J, Tickell A, 1996. Manchester plays games: exploring the local politics of globalisation. Urban Studies, 33 (8), 1319-36.
Çakallı ME, 2012. Kentsel yenilemede bir araç olarak kentsel dönüşüm projeleri ve ilgili idari yargı kararları. Gazi Üniversitesi, Ankara.
Çiçek Y, 2014. Geçmişten günümüze Türkiye'de yerel yönetimler. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), 53-64.
Çoban B, 2002. Spor hizmetlerine ilişkin halkın belediyelerden beklentileri (Elazığ il örneği). Ankara Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Doktora Tezi, s. 3-46.
Çoban B, Yetim A, 2004. Belediyelerin spora yaklaşımları içinde sporda sosyal alanlar:seçme konular 1. (Ed. Fikret Ramazanoğlu), Bıçaklar Kitabevi, Ankara.
Demir KA, 2017. Cumhuriyet dönemi belediyecilik kanunları ve yerel seçimleri 1923-2014. Ankara: İmaj Yayınevi, 6, 61.
Dinç F, 2019. Yönetsel açıdan yerel yönetimler ve spor ilişkisi: mersin büyükşehir belediyesi örneği. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, s.7.
Doğu G, Kardaş NT, Atalı L, 2013. Büyükşehir belediyesi spor politikalarına yönelik hizmetlerin incelenmesi (Kocaeli büyükşehir belediyesi örneği). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2013,25 97-111.
Eren E, 2011. Yönetim ve organizasyon. İstanbul: Beta Yayınları, 3.
Erten M, 1999. Nasıl bir yerel yönetim. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 32.
Erten S, 2013. Olimpiyat kentleri ve fiziksel altyapı inşasının tarihçesi. Oda Dergisi TMMOM Mimarlar Odası Mersin Şubesi, Sayı: 4, 17-21.
Eryılmaz B, 1999. Kamu yönetimi, İstanbul: Erkam Matbaacılık.

Gündüzöz İ, 2012. Türkiye belediyeler birliği belediye ekonomisi ve belediyelerin ekonomideki yeri ve önemi. Ankara: Karaca Ofset, s. 61,62.
Güngör H, 2014. Belediye teşkilat ve personel istihdamı. Ankara: Pozitif Matbaacılık, 1.
Hazman GG, 2011. Türkiye'de yerel düzeyde kalkınma hedefi ve belediyeler. Ankara: Seçkin, 72.
Karakılçık Y, 2016. Yeni yerel-bölgesel gelişmeler ışığında yerel yönetimler (Üçüncü Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 36-159.
Karaküçük S, 2008. Rekreasyon. 6. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
Kurtipek S, 2017. Metropoliten alan içerisindeki belediyelerin gençlik ve spor politikalarının değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.
Kurtipek S. Yenel İF, 2018. Türkiye'de yerel yönetimler ve spor. AA Yetim (Editör).Yönetim ve Spor. Ankara: Berikan Yayınevi, 429-457.
Mecek M, Doğan M, Parlak B, 2015. İdari ve mali açıdan Türkiye'de yerel yönetimler. Antalya: Bekad Yayınları, 5.
Nadaroğlu H, 1994. Mahalli idareler felsefesi ekonomisi uygulaması. Sermet Matbaası, İstanbul.
Neziroğlu İ, Yılmaz T, 2015. Koalisyon hükümetleri, koalisyon protokolleri, hükümet programları ve genel kurul görüşmeleri CİLT 2, TBMM Basımevi.
Ökmen M, 2015. Yerel yönetimlerde güncel gelişmeler. Bursa: Ekin Yayın, 435, 439.
Ökmen M, Parlak B, 2010. Kuramdan uygulamaya yerel yönetimler ilkeler yaklaşımlar mevzuat (İkinci Baskı). Bursa: Alfa Akademi, s. 20-276.
Ökmen M, Parlak B, 2013. Kuram ve uygulamada yerel yönetimler, kavramlar, yaklaşımlar, yapılar ve mevzuat. 3. Baskı, Orion Yayınevi.
Önder HA, Batal S, 2018. Yerel yönetimlerin uluslararası spor organizasyonlarındaki rolü (Eyof 2017 - Erzurum büyükşehir belediyesi örneği). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Haziran 2018 22(2): 1053-1074.
Özaslan RK, Alıcı OV, 2014. Kalkınma planlarında yerel yönetimler ve yapılan reformlar çerçevesinde mukayesesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(26), 315-342.
Özer MA, Akçakaya M, 2014. Yerel yönetimler. Ankara: Gazi Kitabevi, 6. Anayasa, Md. 127.
Resmi Gazete, 1938. 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu, 16.07.1938 tarih, Bütçe ve varidat, madde 19.Sayı: 3961
Resmi Gazete,1983. Kamuya Ait Saha ve Tesislerin Kullanılması. 13.12.1983 tarih, 179 sayılı KHK Madde 67, Madde 68, s.154.
Resmi Gazete,1986. 3289 Gençlik ve spor hizmetleri kanunu.21.5.1986 tarih, Madde 8, ek madde 3,5,11, Sayı: 19120.
Resmi Gazete, 2004. 5216 sayılı Büyükşehir belediyeler kanunu, 10.07.2004tarih, Madde7, 15, 17, 23, 24, 27. Sayı: 25531.
Resmi Gazete, 2005a. 5302 İl Özel İdaresi Kanunu, 22.2.2005 tarih, Madde 3, 6,

65, 85. Tertip: 5 Cilt: 44, Sayı: 25745.
Resmi Gazete, 2005b. 5393 Belediye kanunu, 13.7.2005 tarih, Madde 18, 37, 77. Tertip: 5 Cilt: 44, Sayı: 25874, s. 9474-2.
Resmi Gazete, 2011. Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 03.06.2011tarih, Karar Sayısı: KHK/638, Madde 7, 28, 30.
Resmi Gazete, 2012. 6360 sayılı 14 İlde Büyükşehir Belediyesi ve 27 İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 06.12.2012 tarih, Tertip: 5 Cilt: 53 Sayı 28489.
Resmi Gazete, 2013. Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi. 27.01.2013tarih, Sayı 28541.
Sabırlı N, Yetim A, 2019. Belediyelerin sunduğu rekreasyonel spor hizmetlerinden yararlanan tüketicilerin tatmin düzeylerinin cinsiyet ve etkinliklere katılma sürelerine göre incelenmesi. GSI Journals Serie A: Advancements In Tourism, Recreation And Sport Sciences. 1 (2):
Semiz H, 2011. Yerel yönetimler reformu bağlamında merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki işbirliği sorununa yönelik nitel bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 6.
Sivrikaya Ö, 2009. Düzce belediyesinin spor hizmetleri için örnek bir yönetim modeli. Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Bolu.
Sivrikaya Ö, Doğu G, 2011. Düzce belediyesinin spor hizmetleri için örnek bir yönetim modeli. Pamukkale Journal of Sport Sciences, 2(3), 52-74.
Şahin Y, 2014. Yerel yönetimler (Birinci Baskı). Bursa: Ekin Basın Yayın, 25-161.
Tapşın OF, Atalı L, 2017. Kocaeli ili belediyelerinin stratejik planlarının spor boyutu ile incelenmesi. International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS). Cilt:3.
TBB, 2014. Türkiye Belediyeler Birliği 6360 Sayılı on dört ilde büyükşehir belediyesi ve yirmi yedi ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanuna ilişkin rehber 23/06/2014 s 11.
TBMM, 2019. On birinci kalkınma planı (2019-2023). 18.07.2019 tarih, Karar No. 1225.
Toprak Z, 2006. Yerel yönetimler, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
Tuncer S, 2016. II. Meşrutiyet Döneminde Bir İdari Reform: 1913 İdare-i Umumiye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatı. II. Türk Hukuku Tarihi Kongresi Bildirileri, Uluslararası Türk Hukuk Tarihi Kongresi 13-14 Mayıs, İstanbul 2016, S 598.
Uçar A, 2015. Yerel yönetimler ve spor hizmetleri. (ed. Ökmen M) Yerel Yönetimlerde Güncel Gelişmeler. Bursa: Ekin Yayıncılık.
Uçar A, Şemşit S, 2019. Avrupa kentsel şartı bağlamında Türkiye'deki spor ve rekreasyon politikalarının analizi. in book: şehir ve şehir yönetimi, publisher: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık tic. lmtd. şti, pp.321-342.

Ulusoy A, Akdemir T, 2006. Mahalli idareler: Teori-uygulama-maliye. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 21.

Yetim AA,2006. Sosyoloji ve Spor, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

Yıldız K, 2018. Yerel yönetimler ve kalkınma planları çerçevesinde spor hizmetleri. Gaziantep Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü, Cilt 3, Sayı:1, ISSN: 2536-5339.

Yücel AY, Atalay A, Korkmaz M, 2016. Türkiye'de yerel yönetimler ve spor hizmetleri (Birinci Baskı). İstanbul: Nobel Bilim Eserler, 1.

Yüksel Ö, 2007. Kentsel dönüşümün fiziksel ve sosyal mekâna etkisi: Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi. Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bl. Ankara